

Христо Меранзов

ЗЛАТНИЯТ ВЕК

на

БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ

Книгата

„ЗЛАТНИЯТ ВЕК НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ“

се издава със съдействието на

**БЪЛГАРСКИ СЪЮЗ
ЗА ФИЗИЧЕСКА КУЛТУРА И СПОРТ**

ФОНДАЦИЯ „БЪЛГАРСКИ СПОРТ“

НАЦИОНАЛЕН КЛУБ НА СПОРТНИЯ ДЕЯТЕЛ

Христо Меранзов

ЗЛАТНИЯТ ВЕК
на
БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ

ТАНГРА ТанНакРа ИК
София, 2012

Авторът

Ст. н. с. д-р Христо Меранзов е роден в Харманли през 1934 г. Средното си образование завършва в местната гимназия, като през последните две учебни години е председател на гимназиалния физкультурен колектив. След дипломирането си една година работи като учебно-спорتن инструктор на Околийския комитет за физическа култура и спорт (ОКФС) в Харманли. От 1953 до 1957 г. е студент във Висшия институт по физическа култура (ВИФ). По време на следването освен в учебния процес активно участва в живота на самодейните организации – спортни, научна самодейност и обществено-политически. Удостоен е да получава единствената в института Димитровска стипендия. Избран е за секретар на Вузовския комитет на младежката организация. Завършва с отлична диплома през ноември 1957 г. и след неколкomesечно учителстване е назначен в Спортния отдел на Централния комитет на Димитровския комунистически младежки съюз (ЦК на ДКМС), където последователно е инструктор, зам. завеждащ и завеждащ отдел. Завършва едногодишна комсомолска школа в Москва през 1960 г. От 1962 г. е член на Бюрото, а от 1963 г. е зам.-председател на Български съюз за физическа култура и спорт (БФС) по учебно-спортната работа и олимпийската подготовка. Дълги години е член на Българския олимпийски комитет (БОК). През 1974 г. защитава дисертация на тема „Организационно-методични основи на системата за олимпийска подготовка в България“, а след това се хабилитира като старши научен сътрудник във ВИФ. От 1976 до 1992 г. е избран два пъти за член на борда и два пъти за вицепрезидент на Международната федерация по вдигане на тежести (МФВТ). След 1980 г. девет години работи в апарата на Централния комитет на Българската комунистическа партия (ЦК на БКП) като отговорник за работата на Спортния сектор.

Авторът е участник и ръководител (щатен и обществен) в различните равнища и направления на националния спорт от 1949 до 2007 г.

Христо Меранзов е автор на десетки книги, монографии, статии и др. Участник е в много национални и международни спортни научни конференции и конгреси, сред които и световните научни конгреси, организирани от СИЕПС при ЮНЕСКО и от Международния олимпийски комитет (МОК) в Москва (Русия) през 1973 г., в Квебек (Канада) през 1976 г. и в Барселона (Испания) през 1991 г.

ВЪВЕДЕНИЕ

Уважаеми читателю,

В ръцете ти е книга, от която, ако имаш търпение да я прочетеш до края, би трябвало да придобиеш представа за мащабите и съдържанието на работата на плеяда спортни дейци, треньори, спортисти и други специалисти, създали национална спортна система, извела българския спорт до челото на комплексното класиране по нации на олимпийските игри (8-о място на игрите в Мюнхен 1972 и Монреал 1976, 3-о – в Москва 1980 и 7-о – в Сеул 1988).

Имах много колебания, преди да започна да пиша. Съзнавам, че като участник и един от ръководителите в проектирането и изграждането на системата ще проявя субективизъм. Дано е поносим. Ако някъде надхвърля границата на поносимостта, предварително заявявам, че това е грешка, и моля да ми бъде простено. Колебанията идват и от съмнението – кому е нужно да знае какво е правено, след като се сринахме до 42-о място на олимпийските игри в Пекин 2008, а нито държава, нито общество реагират на този провал. Въпреки това аз съм убеден, че недостойното място за българския спорт е временно и ще последват усилия за преодоляването на кризата.

Искрено се надявам, че разказаното в тази книга може да помогне на новите реформатори на националната спортна система. Това е главният мотив, който ме стимулира да систематизирам и опиша изграждането и функционирането на националната спортна система в Златния век на българския спорт. Дано не се заблуждавам. При описанието акцентирам върху положителното не защото няма недостатъци, а защото утвърденото, позитивното и ефективното трябва да бъдат използвани при евентуалното възраждане на фундамента на изградената вече система. Негативите съм използвал като аргументи за усъвършенстване на дейността.

Книгата има две части и епилог. Първата част обособява необходимостта от системата, хронологията

на нейното изграждане и управлението като цяло, т.е. от изграждането до реализирането и функционирането на единна национална система като ефективна форма на организиране и развитие на българския спорт. Втората част дава представа за същността на системата, нейното структуриране и функциониране, т.е. самоуправлението на системата и нейните подсистеми с цел да се усъвършенства производственият процес в спорта – учебно-тренировъчната и спортно-състезателната дейност. Епилогът е предназначен за всички, защото резюмира случващото се след Златния век и сочи необходимостта от реформи. Ето защо първата част ще бъде по-интересна и полезна за организационно-административните и управленските кадри (мениджъри), втората – за експертите по управление на спортната подготовка и за спортно-педагогическите кадри – спортисти, треньори, съдии и др., а епилогът – за всички.

Първа част

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ЗЛАТНИЯ ВЕК НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ. ХРОНОЛОГИЯ НА ИЗГРАЖДАНЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СПОРТНА СИСТЕМА СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

1. Спортът в България в периода от 1944 г. до създаването на БСФС през 1958 г.

След Втората световна война както в света, така и в България настъпват коренни промени във всички области на човешката дейност, на държавните и на обществените системи на управление, в т.ч. и в спорта. Голяма част от обществените спортни организации, действащи преди Втората световна война, се закриват по решение на ЦК на БКП и правителството и прекратяват своето съществуване с неубедителни аргументи или по идейно-политически съображения, а други променят уставите си и продължават своята дейност. В кварталите и в училищата се формират физкултурни колективи под ръководството на младежката организация на БКП, а в предприятията и учрежденията – физкултурни колективи под ръководството на профсъюзите. На национално равнище се създава ЦСФС (Централен съвет за физическа култура и спорт).

В края на 40-те години на миналия век по съветски образец се реструктурират съществуващите обществени спортни организации и се поставят под ръководството на държавата и партията. Документално тези промени се оформят в Закон за физическото възпитание и спорта (19.12.1947 г.), в който се определя водещата роля на държавата в управлението на спорта. От 1.01.1948 г. се създава ВКФС (Върховен комитет за физическа култура и спорт) към Министерския съвет с подразделения по всички етажи на държавното управление в центъра и по области, околии и общини. През септември 1949 г. излиза решение на ЦК на БКП „За

състоянието на физическата култура и спорта и задачите на партията в тая област", с което се узаконява „партийното ръководство“ над държавните и обществените спортни органи и организации. Към учебните заведения, военните поделения, предприятията, кварталите и в селата се формират физкултурни колективи. Изграждат се републикански секции (вместо федерации) по спортове на подчинение на ВКФС, както и спортни секции към подразделенията му в страната. Всички тези органи провеждат учебно-тренировъчни занимания и спортни състезания по териториален принцип. Освен териториалните структури през 1949 г. се утвърждават и 11 ДСО (доброволни спортни организации) по производствен и ведомствен признак, също подчинени на ВКФС и неговите подразделения.

Свидетел и участник съм в този процес от 1949 г., когато като ученик в Харманлийската гимназия бях избран от съучениците си за председател на физкултурния колектив. Поради това описанието на промените през този период предавам по памет. Държавата и ведомствата финансираха чрез бюджета развитието на физическата култура и спорта. Към ВКФС се изгради ЦНИИФК (Централен научноизследователски институт за физическа култура). Разкриха се ЮСШ (юношески спортни школи) и МСШ (младежки спортни школи). Започнаха да се разработват основите на ранната спортна специализация. Държавата създаде условия за подготовка на кадри чрез ВИФ. По този начин държавата постави началото на изграждането на национална система за детско-юношески спорт, на система от спортни състезания и масови физкултурни прояви (празници, спартакиади) и създаваше условия за подготовка на националните отбори. Ежегодно в страната се провеждаше Ден на физкултурника, а веднъж на две години – Празник на физкултурата, който по-късно прерасна в републиканска спартакиада, провеждана на всеки пет години. Денят на физкултурника и Празникът на физкултурата имаха предимно пропаганден характер и най-важното в тях

бяха масовите гимнастически упражнения или композиции.

Създадените структури и нормативи, както и дейността по тяхното прилагане позволиха да се постигнат успехи не само вътре в страната, а и на балканско, континентално, световно и олимпийско равнище. Националният отбор по волейбол мъже спечели през 1949 г. в Прага първи медал (бронзов) за България от световно първенство, а през 1951 г. в Париж – и първи медал (сребърен) от европейско първенство. Боксьорът Борис Георгиев спечели първия олимпийски медал в Хелзинки (1952 г.), а през 1956 г. в Мелбърн борецът Никола Станчев стана първият българин олимпийски шампион. Година по-късно борецът Петко Сираков бе първият ни световен шампион. Боксьорът Димитър Велинов спечели първи златен медал на европейско първенство (1957 г.). Националният отбор по баскетбол жени спечели бронзов медал на европейското първенство през 1954 г., а футболистите – бронзов медал от олимпийските игри през 1956 г.

Волейболът, баскетболът и футболът добиха голяма популярност, стигнаха международно равнище на спортното майсторство, което ги доведе и до първите медали – европейски, световни и олимпийски. Започна възходът на борбата и бокса, появиха се нови спортове за страната.

Председател на ВКФС и БОК през този период бе ген. Владимир Стойчев, член на МОК от 1952 до 1987 г., който остави дълбока следа в българския и в международния олимпийски спорт.

2. Обществено начало в управлението на националния спорт

През април 1956 г. се проведе пленум на ЦК на БКП, който осъди култа към личността в партията и държавата, набеляза мерки за преодоляване на последиците от култа, чрез които промени и отношението към обществените организации, като им даде

по-голяма самостоятелност, но без да отмени „партийното ръководство“ над тях. В духа на постановките на Априлския пленум ЦК на БКП реши да закрие ВКФС, а на негово място да се учреди обществена спортна организация – БСФС и КФС (Комитет за физическа култура и спорт) към Министерския съвет. С този акт се подготви отмяната на Закона за физическата култура и спорта и се направи опит да се разграничат функциите на държавата от функциите на спортните организации. През януари 1958 г. се проведе учредителен конгрес на БСФС и формално се възстанови традицията от началото на века спортът в България да се ръководи от обществото. Държавата чрез КФС пое своя дял – формиране на държавна политика по отношение на спорта, изграждане на материална база, подготовка на кадри, развитието на науката и програмното физическо възпитание в учебните заведения, физическата подготовка в армията и лечебната гимнастика в здравните заведения, производствената гимнастика в предприятията и др. По-късно държавата предостави по-голямата част от своите функции на БСФС (част от развитието на науката, т.е. приложната наука, подготовката и квалификацията на управленските и треньорските кадри, формирането на националната стратегия и на националната спортна система) и закри КФС. По този начин БСФС придоби неофициално статут на обществено-държавен орган за управление на физическата култура и спорта и действа като такъв до края на Златния век на спорта. През 70-те години на миналия век за кратко време паралелно съществуваше и КМС (Комитет за младежта и спорта).

В резултат на настъпилите промени и на основата на постигнатото дотогава спортната общественост си постави задачата за широко развитие на детско-юношеския и масовия спорт, както и на високото спортно майсторство. Научно се обосноваваше необходимостта от ранна спортна специализация, създаваше се национална система за спортни състезания и т.н. Продължиха и международните успехи. Националният отбор по

баскетбол жени спечели европейската титла за 1958 г. На олимпийските игри в Рим през 1960 г. борецът Димитър Добрев завоюва олимпийската титла, а България спечели още 3 сребърни и 3 бронзови медала. За първи път футболистите се класираха за финалите на световното първенство в Чили през 1962 г.

На Втория конгрес на БСФС през 1962 г. бях избран за член на Бюрото и оттогава до 1990 г. бях в управлението на националната спортна система като един от нейните ръководители. Този дългогодишен опит ми дава самочувствието и увереността, че познавам добре системата, както и отговорността, че съм длъжен да я опиша. Поради тези обстоятелства си позволявам да водя разказа от първо лице единствено число, а анализите и оценките да пречупвам през призмата на видяното с моите очи.

3. БСФС стартира реформиране на спорта. Токио 1964 – първи резултати

Въпреки безспорното придвижване напред българската спортна общественост не бе удовлетворена от темповете на развитие на спорта и подложи на сериозна критика ръководството на БСФС на неговия Втори конгрес (1962 г.). Вечерта след закриването на конгреса се проведе среща на новоизбрания ЦС (Централен съвет) на БСФС с Политбюро на ЦК на БКП. На вечерята бе дадена думата за тост на Тодор Живков, който ни поздрави с избирането и вместо да каже само едно „наздраве“, каквато бе практиката в такива случаи, произнесе едночасова реч (подчертавам *произнесе*, защото нямаше писана реч). Силно впечатление направи компетентността му и познаването на обстановката в областта на физическата култура и спорта. Имаше критика, имаше и напътствия, имаше и обещание, че партията и правителството са за нов подход и за нова реформа в спорта. Тази реч на Тодор Живков беше с програмен характер и главните постановки в нея се запазиха докрая на управлението му.

Конгресът и особено състоялият се няколко месеца след него Втори пленум (заседание) на новоизбрания ЦС на БСФС дадох голям тласък на реформирането на спорта чрез действено привличане на обществените органи и кадри, даване на простор за работа на спортните специалисти и поставяне на дейността на БСФС на научни основи. В началото на 1963 г. бях избран за зам.-председател на БСФС на обществени начала и председател на съвета за водни и зимни спортове (продължавах да бъда на щат в ЦК на ДКМС).

Месеци след това Стефан Петров, председател на БСФС, ме извика и ми съобщи, че се е договорил с Иван Абаджиев, първи секретар на ЦК на ДКМС, до игрите на олимпиадата в Токио да бъда командирован в апарата на ЦС на БСФС и да поема ръководството на олимпийската подготовка. Това бе голяма изненада. Като член на Бюрото знаех, че оценката за първите две години от олимпийския цикъл е негативна, но не ми бе минавало през ума, че на мен могат да възложат толкова специфична и отговорна дейност. Аргументите ми, че не съм подготвен за такава работа, че през последните години в младежката организация съм се занимавал с масовия и детско-юношеския спорт и т.н., не бяха приети. Председателят на БСФС заяви, че аз съм първият възпитаник на ВИФ, избран за зам.-председател на БСФС, и не вижда по-подходящ друг член на Бюрото за тази работа. Увери ме, че ще имам подкрепата му във всички мерки, които смятам да предприема, и ми пожела успех. Разбрах, че няма да отстъпи. Дадох си сметка, че сам няма да се справя, ако не ангажирам в тази работа доскорошните си преподаватели, и пристъпих към изпълнението на заръката.

В оставащото по-малко от две години време до олимпийските игри в Токио бяха предприети редица организационни и методически мерки за преодоляване на изоставането. Закри се старото и се изгради ново оперативно бюро (ОБ) за координация и контрол на подготовката. Разкри се функционална лаборато-

рия, която да помага на треньорите за научно управление на тренировката на спортистите. ОБ привлече научни работници и специалисти от катедрите на ВИФ в лабораториите, в треньорските съвети на федерациите и в олимпийските отбори по отделните спортове. За главен методист привлякохме Цветан Желязков (по-късно професор и експерт по тренировката от световна класа), а за научен ръководител на функционалната лаборатория – д-р Кръстьо Кръстев (по-късно професор и специалист от международна величина по проблемите на високопланинската тренировка), за секретар по оперативната работа назначихме Никола Костадинов (завършил ВИФ). Изброените дотук заедно с ректора на ВИФ проф. д-р Драгомир Матеев оформихме членския състав на ОБ.

Съставихме списък на около 80–90 състезатели по индивидуалните спортове, потенциални участници в игрите, осигурихме им всички необходими условия – лагери, екипировка, спаринг партньори в борбата и бокса, участие в състезания, медицински и функционални изследвания, спортно-технически тестирания и т.н. Цялостната подготовка се провеждаше централизирано предимно в „олимпийското село“ (сега Спортен комплекс „Дианабад“), където бе и офисът на председателя на ОБ. Това обстоятелство ми даде възможност да бъда в непосредствен и почти в непрекъснат контакт с отборите и техните треньори. Бях впечатлен от компетентността, образоваността и професионализма на Райко Петров, старши треньор на отбора по свободна борба. С голям респект контактувах с Грую Юруков – лека атлетика, Димитър Добрев – класическа борба, Тодор Андреев – бокс, и др. Своеобразен методичен ориентир за мен бяха анализите на главния методист Цветан Желязков и медицинските заключения и препоръки на д-р Кр. Кръстев, а „Периодизация на спортната тренировка“ на Л. П. Матеев бе настолната ми книга, която четях и препрочитах.

По колективните спортове съсредоточихме усилията си в спечелване на квоти за участие, но не успяхме.

Единствен мъжкият ни отбор по волейбол участва, но не след спечелена квалификация, а поради отстраняването на ЮАР от МОК заради расисткия режим в тази африканска държава.

Не смятам за нужно да разказвам подробно как сме се готвили, а изводите и препоръките си ще изложа по-късно. Тук само ще подчертая, че мерките, посочени по-горе, помогнаха на федерациите и на треньорите и през 1964 г. на олимпийските игри в Токио България за първи път имаше трима шампиони – борците Еньо Вълчев, Продан Гарджев и Боян Радев, а числото на българските медалисти стана двуцифрено – 10.

При анализа на наученото по време на тренировките в България и видяното на игрите стигнах до заключението, че световният спорт е отишъл твърде напред, че ние изоставаме не само методически, но и организационно, че ни липсва система и т.н. Убедих се, че управлението на спортната подготовка е интересно поле за работа. Заедно с това чувствах, че ми е нужно да повиша познанията си в методиката на тренировката и в управлението на спортната подготовка. Намерението ми бе, преди да напусна работата си в ЦК на ДКМС, да завърша аспирантура в Москва, да защита дисертация и тогава да търся реализация в областта на управлението на високото спортно майсторство.

Изготвих информация за участието в Токио, обсъдихме я в ОБ и я внесох в Бюрото на ЦС на БСФС, което я одобри, и реших, че с това ангажиментът ми приключи. Няколко дни по-късно поисках разговор с председателя Ст. Петров, съобщих му за намерението си и го помолих за съдействие. Той се съгласи с моите разсъждения, похвали ме за желанието да пиша дисертация, но категорично отказа да кандидатствам за аспирантура в Москва, като обясни: „С Иван Абаджиев (първия секретар на ЦК на ДКМС – б.м.) разговаряхме и стигнахме до единно мнение, че ти трябва да преминеш на щатна работа в ЦС на БСФС като зам.-председател по учебно-спортната работа независимо от колебанията, които имаш.“ И така личните ми

предпочитания трябваше да отстъпят отново на задна линия и преминах на щатна работа в БСФС.

Бюрото на ЦС на БСФС възложи да се направи цялостен анализ на подготовката и участието ни на олимпиадата в Токио по федерации и общо за страната, да се проведе национална тренировърска методическа конференция и да се подготвят документи за пленум на ЦС.

На методическата конференция, проведена на 22–23.02.1965 г., още в първия абзац на доклада, който представих, подчертавах, че игрите в Токио *„...донесоха много радости и разочарования за българските спортисти и за любителите на спорта. Всичко това остава в историята. Емоциите сега отстъпват място на анализа. Колкото по-задълбочен анализ и верни изводи успеем да направим, толкова по-големи ще бъдат постиженията в ръста на спортното майсторство на нашите спортисти.“*

Този подход съпътстваше многогодишната ни работа по реформирането на българския спорт в единна и ефективна национална спортна система.

В доклада бе дадена оценка на подготовката и представянето както на всеки отбор, така и на страната като цяло. Без да преразказвам написаното, ще акцентирам и цитирам само онези моменти, които представят първообраза и гръбнака на бъдещата СОП (Система за олимпийска подготовка).

„Големият успех на родния ни спорт в Токио бе високо оценен от нашата общественост... В сравнение с предишните игри в Рим спечелихме 2 титли, 3 медала и 25 точки повече и се придвижихме с 2 места по-нагоре в комплексното класиране по нации. Борците събраха 49 точки и 8 медала, с което те сами надхвърлиха общия брой на спечелените в Рим точки и медали. Не останаха назад и другите спортисти, които удвоиха*

* В неофициалното класиране по нации на олимпийските игри точки се раздават за класиране до 6-о място както следва – 7, 5, 4, 3, 2, 1, а сборът им определя мястото на нацията.

броя на точките и медалите, завоювайки 15.5 точки и 2 медала срещу 6.5 точки и 1 медал в Рим" (стр. 7).

Много висока оценка бе дадена на федерацията по борба, която превърна един традиционен народен спорт в модерен съвременен спорт. Голяма заслуга за това имаше Райко Петров, старши треньор на националния ни отбор от 1954 до 1968 г. И в треньорската си дейност, и след като премина на научно-преподавателска работа, той изучаваше народната борба, приспособяваше я към модерната борба и създаде българска национална школа. Наложил научни методи на обучение и подготовка, разработил програми и планове, издаде книги с научна и популярна тематика. В продължение на 20 години (1969–1989 г.) той оглавяваше и ръководеше федерацията, завеждаше катедрата по борба и бе ректор на НСА (Националната спортна академия).

В доклада бе отбелязан напредъкът и в работата на федерациите по бокс, стрелба, лека атлетика и кану-каяк, а всички останали бяха подложени на сериозна критика. От окръжните (областните) организации на БСФС най-голяма похвала получи Бургас със спечелените 13 точки. Критикувани бяха софийската и пловдивската организации:

„Двете най-големи и популярни дружества в страната ЦСКА и Левски (Сф) не са донесли нито една точка на страната" (стр. 13).

По-нататък се предлагаше:

„В бъдеще ще трябва да се промени критерият при оценяване на дейността на организациите на БСФС. Видимо завоюването на републиканското първенство не следва да бъде единственият показател... Първенците на страната трябва да сравняваме и оценяваме и по тяхното представяне на крупните международни състезания" (стр. 16).

В доклада бяха предложени за обсъждане и „Общи насоки за подготовката на българските спортисти за XIX олимпийски игри“ в Мексико 1968. Ето някои от тях:

„Първо. Нужно е още отсега да бъдат съставени перспективни планове за подготовката на състезателите и отборите... които да се обсъдят от широк кръг специалисти... (стр. 26). Въз основа на отделните перспективни планове по спортове да се състави и утвърди от Пленума на ЦС на БСФС... общ четиригодишен план за задачите, организацията и протичането на подготовката на проектоолимпийските отбори.

Второ. При съставянето на общия перспективен план... да се изхожда от следните три положения:

1. Известно е, че най-много медали и точки... се получават от леката атлетика и плуването. Очевидно без увеличаване на относителния и абсолютния дял в количеството медали и точки от лека атлетика и плуване не можем да конкурираме напредналите в света спортни нации. Оттук произтича необходимостта от сериозни мерки за издигане нивото на спортното майсторство на българските атлети и плувци.

2. Спортовете – борба, баскетбол, бокс, волейбол и спортна стрелба, по които имаме успехи и международен престиж, трябва да бъдат нашият авангард през четиригодишния цикъл на подготовка...

3. Има група спортове като гребане, кану-каяк, модерен петобой, които нито у нас, нито в света са масови и популярни. Тяхното спортно-техническо ниво е сравнително ниско и за нас, след като разполагаме с талантиливи състезатели... е все още възможно... догонването на най-добрите в света.

Към тези групи... можем да прибавим гимнастиката, футбола, вдигането на тежести и колоезденето... При добра работа... тези спортове могат също да допринесат за отборното класиране (по нации)... Стремезът трябва да бъде... 40–50% от точките да бъдат завоювани от останалите спортове извън борбата.

За всички трябва да е ясно, че докато не издигнем нивото на спортовете така, че над 50% от точките да получаваме от останалите спортове извън борбата, ние няма да бъдем гарантирани от евентуални сериозни изненади и неприятности, които винаги могат да се случат в един отделен отбор... (стр. 27–28).

Трето. В първите две години (1965–1966 г.) следва да се работи на широк фронт за създаване на един голям резерв от млади перспективни състезатели. В началото на 1967 г. трябва да се определят... разширените състави, които да се готвят по дружества... и три-четири месеца – в съставите на проектоолимпийските отбори. През 1967 г. трябва да бъдат определени кандидатите за участие в олимпиадата, които през 1968 г. да се вземат на непрекъсната подготовка в олимпийските отбори.

Четвърто. Успоредно с това трябва да се създадат проектоолимпийски състави още отсега в армията – ЦСКА, и ВУЗ – „Академик“ (Сф), а по отделни спортове и в МВР – Спартак (Сф), в МТ (БДЖ) – Локомотив (Сф), в МС (пощите) – Левски (Сф), в окръзите Бургас, Пловдив и Варна.

Пето. От началото на 1965 г. ЦС на БСФС трябва да осигури условия за тренировка и възстановяване на 600–700 състезатели (щатни). По основните спортове да се оформят и групи от млади... 17–18-годишни спортисти със свой треньор и план... с цел... евентуално да се попълват отборите за XIX олимпиада... и да се подготвят широк кръг висококвалифицирани спортисти за XX олимпиада.

Имайки предвид тези най-обща положения, ние ще можем по-точно да разработим общия перспективен план, перспективните планове по спортове, годишните планове, индивидуалните тренировъчни планове, системата от контролни изпитания и т.н. в един много по-конкретен вид" (стр. 28–29).

На методическата конференция (22–23.02.1965 г.) главният методист в БОП (Бюрото за олимпийска под-

готовка) Цветан Желязков изнесе доклад „Проблеми на съвременната спортна тренировка“, в който направи синтезиран научен анализ на появата и развитието на методиката на спортната тренировка в света, както и тенденциите за по-нататъшното усъвършенстване. Доклади изнесоха и всички старши треньори на отборите, които се подготвяха и участваха в игрите. В докладите си те направиха изводи от участието и дадоха препоръки за бъдещата работа. В обсъжданията участваха треньори, деятели, научни работници и други експерти. Тази конференция много ми помогна да подготвя доклада и проекта за решение на Осмия пленум на ЦС на БСФС, който се проведе на 5.05.1965 г. На него бяха обсъдени проблемите на спортното майсторство и бе прието постановление за задачите на физкултурните организации по масовото развитие на спорта и издигането на майсторството на българските спортисти. В доклада се подчертаваше, че *„...методиката на тренировка в обективно измеримите спортове – вдигане на тежести, лека атлетика и плуване, има водеща роля в развитието на методиката на тренировка и в останалите спортове. Следователно изоставането в тези спортове у нас забавя и пречи на развитието на методиката и в другите спортове...“* (стр. 9). Тази теза наложи необходимостта да се предприемат специални мерки за ускорено развитие на методиката и научноприложната работа в обективно измеримите спортове.

В доклада се изброяваха причини, които *„...задържат ръста на спортното майсторство: малкия брой на трениращите за високо спортно майсторство; сериозната изостаналост в леката атлетика, плуването, гимнастиката, вдигането на тежести и др.; недостатъчното ниво на квалификация на треньорските кадри и организационно-методичните грешки в националните отбори; недостатъците в тренировъчния процес в ранна възраст и лошата организация по привличането на децата и юношите към системни тренировки; ниското ниво на научноизследователската работа и слабото прилагане на*

науката в тренировъчния процес; недостатъчния брой съвременни спортни съоръжения и уреди" (стр. 12).

Причини – много и сериозни, чието решаване изискваше време, средства и последователност.

По нов начин бяха разгледани в доклада състезанието и спортният календар и ролята и мястото на треньора и методиста:

„Спортното състезание е етап, проверка и стимул за постигане на високо спортно майсторство. То е основен белег за дейността на БСФС... Спортният календар... трябва да осигури необходимите пропорции, системи и етапи на тренировки и състезания, които да подпомагат и стимулират спортното майсторство" (стр. 15).

Пленумът от 5.05.1965 г. утвърди вътрешен и международен спортен календар и системи за провеждане на първенствата за олимпийския цикъл 1964–1968 г., определи бройките на международните срещи на всеки национален отбор за цикъла и прие четиригодишен перспективен план за подготовка и участие на олимпиадата в Мексико 1968.

Уважаеми читателю, вероятно ти е скучно да четеш цитати от документи, писани толкова отдавна, но нали трябва да разбереш какво е било и как е реформирано. Защо основното в една обществена организация е събранието, а в БСФС следва да бъде състезанието? Защо в спортния календар трябва да има система от състезания, а не механичен сбор от състезания? Защо „...треньорът е командир на тренировъчния процес, негов научен ръководител и ние сме длъжни да му съдействаме всестранно, да създадем такава организация, която да осигури прилагането в практиката на онова, което се знае от треньора" (стр. 19)? Защо треньорът трябва да се подпомага и ръководи от методист с определен образователен ценз, а не от организатор без или с общо образование? Ако си търпелив и достатъчно любознателен, ще откриеш отговорите на тези въпроси по-нататък.

На критичен анализ бе подложена и спортната наука:

„Науката е един от основните двигатели на прогреса в спорта. Затова подобряването на качеството на учебно-тренировъчната дейност е немислимо без поставянето на научни основи“ (стр. 20).

Нашите научни постижения обаче не съответстваха на високите изисквания за бърз и качествен ръст на елитния спорт. В научноизследователските разработки „...преобладават проблемите на спортната физиология и медицина и донякъде – на спортната психология. Във всички останали направления изоставането е сериозно. Основните причини за незадоволителното състояние на спортната наука се търсят:

Първо – в неправилната тематична насоченост на научноизследователската дейност.

Второ – в сливането на ЦНИИФК с ВИФ, където научните работници отклоняват своето внимание от преките си задължения...

Трето – в малкия брой научни работници...

Четвърто – в това, че не сме създали правилно отношение към науката в различните органи на БСФС.

Пето – в съвсем ограничената и в голяма степен остаряла материална база за експериментална дейност.

Шесто – в слабия интерес на спортно-педагогическите кадри към резултатите на научноизследователската дейност.

Седмо – в липсата на лична заинтересованост на научните работници от внедряването в практиката на резултатите от техните изследвания..." (стр. 21).

За преодоляването или намаляването на отрицателното влияние на посочените по-горе причини се набелязаха мерки за разширяването на научноприложната работа в центъра и по дружества и окръзи; увеличи се броят на лабораториите в медико-биологичното направление; изгради се и спортно-педа-

гогически блок със специализирани лаборатории по спортове, лаборатория по спортна психология, ЦИД (Център за информация и документация), видеоаналитична лаборатория и др. С разширяването на дейността се променяше и формата на управлението на лабораториите – отначало това ставаше чрез НМС (Научно-методичния съвет), по-късно – от комисия към СВСМ (Съвета за високо спортно майсторство), отдел „Наука“, и пак от комисия за научноприложна дейност, която по-сетне, през декември 1973 г., се интегрира функционално към ВИФ и стана съвместен орган на БСФС и ВИФ.

По-нататък в доклада се разглеждаше последователно състоянието на работата по масовото практикуване на спорт, масовизирането на спорта – ученически, студентски и армейски, работата с резерва, реструктурирането на спортните школи, работата на физкултурните дружества с центровете по отделните спортове и т.н.

Този доклад имаше основополагащо значение за реформирането на спорта и изграждането на националната спортна система с нейните три главни подсистеми: масов спорт, детско-юношески спорт и високо спортно майсторство, поради което ще маркирам главно идеите за преустройство, а анализите ще се опитам да избягвам.

Пленумът прие, че масовите гимнастически упражнения и другите кампанийни мероприятия по време на спартакиади и празници на физкултурата имат главно пропаганден характер, а „...известно е, че, ако в детската възраст успеем да създадем трайни навици за редовни спортни занимания, то те ще останат за цял живот и методически правилната подготовка ще доведе до по-високи спортни резултати при талантиливите... Всичко това налага откриването и внедряването на по-ефективни средства, методи и форми на работа с децата и юношите“ (стр. 26). Следователно детско-юношеският спорт има базов характер и е резерв както за високото спортно майсторство (за на-

дарените), така и за масовия спорт (за придобилите трайни спортни навици). Оттук произтича необходимостта от преустройство както на началното обучение и усъвършенстване, така и от промяна на спортния календар от епизодични към системни състезания.

По-късно, базирайки се на тези постановки тогавашният председател на БСФС Стефан Петров предложи следващият Трети конгрес на съюза освен общите си пленарни заседания да проведе обсъждания през цял работен ден в три отделни секции. Една от тях – „Високо спортно майсторство и детско-юношески спорт“, следваше да обсъди цялостната учебно-спортна дейност – масов детско-юношески спорт, учебно-тренировъчна и спортно-състезателна дейност и олимпийска подготовка. В тази секция се оформи гръбнакът на стратегията за реформиране на спорта и структурирането му в единна национална спортна система, която конгресът прие, а БСФС реализира в следващите две десетилетия.

В доклада пред пленума обосновавах необходимостта да изучим примера на ГДР (Германската демократична република) и да създадем СУ (спортни училища) с интернати или с полуинтернати. Обстойният анализ на състоянието на ученическите спортни школи на МНП (Министерство на народната просвета) и на комплексните спортни школи на БСФС показваше тяхната ниска ефективност, поради което се предлагаше те да бъдат преустроени в ССШ (специализирани спортни школи) по отделните спортове, а ЦШВСМ (Централна школа за високо спортно майсторство) да създаде свои отделения по дружества в страната. Отделно от централната школа в София да се създадат ведомствени школи за високо спортно майсторство към МНО, МВР, МНП, МТ (транспорта) и ГУСВ (строителни войски). Подчертаваше се, че ако преустройството се извърши своевременно, то „... ние можем да очакваме отделни единици да попълнят олимпийските отбори още за Мексико, а за игрите през 1972 г. основното ядро на олимпийския ни отбор да се състои от школ-

ници, с които е работено в продължение на 4–6 години" (стр. 29). От физкултурните дружества се изискваше да издигнат равнището на работата си по високото спортно майсторство „...на такава висота, че те да могат спокойно да поемат випускниците на спортните училища, СШ, ССШ и ШВСМ (школи за високо спортно майсторство)" (стр. 32). Те трябваше да концентрират усилията си за оптимизиране на учебно-тренировъчната работа в центровете по отделните спортове, за да постигнат истинска масовост на занимаващите се и на трениращите за спортно майсторство.

Ако синтезираме казаното в доклада, в обсъжданията и в решенията на пленума от 5.05.1965 г., трябва да кажем, че ЦС на БСФС поемаше курс към реформиране на масовия спорт, на детско-юношеския спорт и на високото спортно майсторство, като ги структурираше в диалектически свързана и взаимнообусловена национална спортна система. Всяка една от подсистемите бе относително самостоятелна и имаше своя специфична структура. Предвиждаше се те да се реформират успоредно, но с приоритет на високото спортно майсторство, чийто връх бе системата за подготовка на националните отбори за олимпийски игри, световни и европейски първенства, наричана още СОП. Философската същност на този подход е следната: масовият спорт и особено масовият детско-юношески спорт укрепват здравето и подобряват физиката на занимаващите се, а заедно с това селекционират талантливи спортисти за големия спорт. Най-талантливите спортисти със своите големи постижения, титли и медали стават любимци на децата и юношите и привличат нови хиляди младежи в спорта, из чиято среда по-късно израстват шампиони и рекордьори като тях. Ето как масовостта ражда таланта, а той, от своя страна, увеличава масовостта, за да роди тя нови таланти.

По-нататък ще проследим последователно, но в диалектическа връзка и обусловеност реформирането на трите подсистеми и формирането на националната спортна система, а тук следва да разясним как

стана възможно една обществена организация като БСФС да предприеме и реализира такава мащабна и със стратегическо значение реформа. Нали над нея бяха правителство и партия, която създаде тоталитарен режим на управление на обществото? Нали господстваше комунистическата идеология? Нали всяко отклонение от статуквото се приемаше като ерес? Да, така беше. БСФС като спортна организация нито имаше за цел, нито можеше да се бори за промяна на държавното управление или да променя обществото. Тя единствено можеше да се адаптира към тях и да ги използва за благо на спорта.

Двама председатели на БСФС – Стефан Петров и Трендафил Мартински, и техните управленски екипи имаха заслугата да осъзнаят това и смелостта, без да го афишират, да го направят. Позовавайки се на чл. 1, ал. 2 на действащата тогава конституция: *„Ръководната сила в обществото и държавата е Българската комунистическа партия...“*, – се прилагаше следният механизъм: всички кардинални проблеми, които касаеха не само БСФС, се предлагаха в Политбюро или в Секретариата на ЦК на БКП и след тяхното одобряване се оформяха във вид на постановления или решения, които Министерският съвет приемаше. По този механизъм националните четиригодишни олимпийски планове и всички други документи, приети или утвърдени от партията и правителството, ставаха задължителни за всички държавни, общински и обществени органи и организации, имащи задължения по развитието на спорта. Ето как БСФС си извоюва правото да бъде национален спортен лидер.

Вътрешната и особено външнополитическата обстановка на противопоставяне на двата враждуващи лагера по време на студената война и тоталното използване на спорта за показване на превъзходство, особено от страните на социалистическия лагер, благоприятстваше както за приемането на лансираната от БСФС реформа, така и за механизма на нейното налагане и финансиране в обществото.

В такава обстановка по време на Златния спортен век на България действахме и реформирахме в движение подсистемите за детско-юношески спорт, за центровете за високо спортно майсторство в страната и за подготовката на националните отбори и трасирахме магистралите за постигане на неочаквани за обществото и света резултати. Нито тогава, нито сега имам съмнение и колебание в правилността на нашите действия, защото те бяха в интерес на спорта. Ако за нещо съжалявам, то е, че след демократичните промени в началото на 90-те години на миналия век вместо да се потърси и приложи нов подобен механизъм, Съюзът на демократичните сили (СДС) анатемоса БСФС и дружествата за физическа култура и спорт (ДФС) в страната като „комунистически“ (както през 40-те години на миналия век БКП бе анатемосала спортните организации отпреди 9.09.1944 г. като „фашистки“) и предизвика дълбока криза в спорта в края на века.

4. В Мексико по-добре от Токио. Внедряване и усъвършенстване на СОП

Предстоеше участие в едни трудни олимпийски игри – в Мексико 1968. Трудни за нас, защото бяхме в началото на реформата, и трудни за целия свят поради факта, че се провеждаха на 2400 метра надморска височина. Това налагаше срочното решаване на много методични проблеми в тренировъчния процес, както и на съвсем новите проблеми, свързани с аклиматизацията към височинните условия на Мексико. За решаването на методичните проблеми освен Цв. Желязков привлякох и Гр. Юруков, дотогава старши треньор на националния отбор по лека атлетика. Той няколко години беше главен методист в БОП, по-късно стана зам.-председател на БСФС. По мое предложение помолихме Юрий Машин, председател на Всесъюзната спортна организация на Съветския съюз, да ни бъде изпратен експерт по управление на спортната трени-

ровка, който да работи като консултант в БОП. Тази мисия бе възложена на доц. Н. В. Семашко. Неговото пребиваване бе особено ползотворно в областта на планирането и контрола по протичането на учебно-тренировъчния процес.

От 29.11. до 2.12.1966 г. проведохме национален тренировъчен семинар, посветен на проблемите на тренировката на националните отбори и аклиматизацията към високопланинските условия на Мексико. Лектори бяха освен български експерти и група съветски експерти, сред които професорите Озолин, Зациорски, Летунов и Пуни. В рамките на семинара се проведоха и два симпозиума – по тренировъчните натоварвания и по аклиматизацията. Семинарът изигра голяма роля за обогатяване на квалификацията на трениорите и за подобряване на работата в националните отбори.

По проблемите на аклиматизацията ние имахме експерти от световна величина в лицето на д-р Кр. Кръстев и неговите колеги от ВИФ – д-р Ил. Илиев и д-р Р. Косев (по-късно и тримата станаха професори и доктори на науките).

По тяхно предложение успяхме да проведем два лагер-сбора в Мексико през 1965 и 1967 г. по адаптирането на съществуващата и по внедряването на нова методика на високопланинска тренировка. Лично ръководих двата лагера в Мексико и се убедих в правотата на екпертите и трениорите, че времевата аклиматизация непосредствено преди игрите в условията на града домакин е недостатъчна, а продължителната предварителна подготовка във високата планина ще бъде актуална и ще дава предимство и в бъдеще, когато състезанията ще се провеждат на нормална надморска височина. Така се роди идеята да имаме спортна база в някоя от нашите планини за подготовка на националните отбори. Успях да убедя в това и председателя на БСФС Ст. Петров. Неговата реакция бе бърза и изненадваща. Само след няколко дни той сподели с мен следната идея – България има природните дадености за високопланинска база, убедени сме

в ползата на тренировката в тези условия, но нямаме финансов ресурс за изграждането. Строителството не може да стане без чужди инвестиции. ГДР проведе няколко експедиции в Мексико и Хималаите и там също са убедени в необходимостта от високопланинска подготовка. Следователно можем да обсъждаме с тях съвместно строителство и експлоатация на подобна база. Разбрахме се, че той ще сондира мнение във външнотърговските организации и във външното министерство и при проявено разбиране и подкрепа ще осъществи контакти със своя колега от ГДР, а на мен се възложи да обсъдя с експертите възможните места за строителство. След няколко месеца бяхме готови с нашите предложения.

По покана на ЦС на БСФС в България пристигна тричленна делегация на ГДР, ръководена от Манфред Евалд, председател на Германския спортен съюз, за проучване и обсъждане на проблемите. На мен бе възложена задачата да придружавам делегацията. Посетихме много местности в Родопите, Пирин и Рила и накрая решихме, че Белмекен е най-подходящото място за бъдещата база. Оставаше външноикономическите и правителствените органи на двете страни да се договорят за финансовите условия.

Не съм финансист и не участвах в обсъждането им. Знам само, че ние не само не дадохме пари, но благодарение на приетите методики за разплащане години наред получавахме компенсации от ГДР, една от които бе вносът и монтирането на сградата на научноприложния център в Дианабад. Високопланинската спортна база „Белмекен“ бе готова една година преди игрите и продължава и днес (2012 г.) да обслужва българския спорт. Имаше противници на строителството на базата дори в ръководството на БСФС. Един от колегите ми бе много краен като заяви, че на Белмекен строим паметник на глупостта на Меранзов. По ирония на съдбата се случи така, че години наред след това същият този човек отговаряше за функционирането ѝ.

Успоредно с подготовката за Мексико решихме да проучим чуждия опит по развитието на спорта. Изпратихме делегации в Съветския съюз, ГДР и Унгария, които бяха значително по-добри от нас – сред първите в комплексното класиране на олимпийските игри и най-добрите в социалистическия лагер, където политическите и обществените условия и нагласи бяха сходни с тези у нас. След обстоен експертен анализ стигнахме до заключението, че е невъзможно да се прилага изцяло опитът само на една от тези страни. Приехме, че ще следваме съветската система, допълнена с опита на ГДР в детско-юношеския спорт, който е по-подходящ за страна с ограничени човешки ресурси като България.

В края на 1967 г. бяха направени промени в ръководството на БСФС – Стефан Петров бе изпратен за посланик в Куба, а Трендафил Мартински бе избран за председател. Новият председател се запозна с работата, проблемите и кадрите и прояви голям такт, когато трябваше да променя или усъвършенства направления, дейности, структури или да сменя кадри. Този подход и безспорните му организационно-управленски качества оставиха дълбока диря в развитието на спорта, а той се задържа най-дълго време на този пост – цели 22 години.

Около месец след встъпването му в длъжност проведохме интересен разговор. Някои от моите колеги не приемаха реформирането на националната спортна система и особено централизираната подготовка на националните отбори и настояваха пред него да не подкрепя реформата. В разговора той сподели, че това го притеснява и разколебава, и ми предложи да помисля за евентуални корекции. Отговорих, че разбирам притесненията му и знам, че за толкова кратко време е трудно човек да се ориентира във все още чужда за него материя. Подчертах, че извършеното през последните няколко години е в правилната посока и то ще даде резултат, но ако сега се откажем, има опасност от провал след една година и тогава никой

няма да поеме отговорност за него. Обещах му, че след олимпиадата ще имам инициативата да подготвя дискусия за бъдещето на СОП и в зависимост от резултатите ще направим и корекции, а ако в Мексико се провалим, аз ще поема цялата отговорност.

Както е известно, не се провалихме, а дискусията се проведе през ноември 1968 г. Предварително бяха обявени предметът и целта на дискусията, както следва:

- *Предмет* – система за подбор и подготовка на спортисти за постигане на високи резултати в НР България;

- *Цел* – да се усъвършенства или предложи нова система.

В началото направих изложение, в което описах СОП и нейното изграждане, анализирах получените резултати, посочих някои идеи за усъвършенстването и направих следния обобщен извод (може да се види в стенограмата:

„Токио и Мексико показаха, че нашата система за подготовка на националните отбори за олимпийските игри в своята принципна същност е правилна, полезна и съвременна... Усъвършенствана и коригирана, сегашната система трябва да се ползва и за Мюнхен“ (стр. 13–14).

На дискусията присъстваха представители на всички федерации и окръзи и председателите на физкультурните дружества от София. Имаше анализи, критики, предложения, спорове. Стенограмата бе 214 страници. Обстойно заключително изказване направи Трендафил Мартински. От него ще дам само един цитат:

„Трябва да се придържаме към една теза – да доусъвършенстваме и допълваме системата за олимпийска подготовка“ (стр. 193).

Така спорът приключи. Остана работата за по-нататъшното реформиране на цялата национална систе-

ма в духа и посоките, начертани от Третия конгрес на БСФС. По време и след дискусиата се изясниха същността и структурата на националната спортна система и особено на СОП (отнасяща се за националните отбори) като водеща и приоритетна нейна компонента. Не само по важност, но и по време тя изпреварваше реформирането на останалите подсистеми. Всъщност както тогава, така и сега се налага още веднъж да обясня, без да давам дефиниция, какво трябва да разбираме, когато говорим за национална система за физическа култура и спорт. Тя обхваща всички дейности, свързани по някакъв начин с практикуването на физически упражнения и спорт и осъществявани от държавата, обществото и индивида. От съдържателна гледна точка системата е с два главни компонента – физически упражнения и спорт. Физическите упражнения се практикуват за здраве и удоволствие и нямат съревнователен характер, т.е. състезанието отсъства. Спортът се практикува за здраве и рекорд или за победа, т.е. съревнованието е налице и в тренировката, и в състезанието. Разликата е съществена и предопределя различията както в методиката и средствата на заниманията, така и в съдържанието, структурата и формите на организация и управление.

Физическите упражнения са характерни и приоритетни за държавните органи и за задължителните програмни групови и индивидуални форми на занимания и управление. Тук отнасяме класно-урочните занимания в учебните заведения и във военните подразделения, лечебната физкултура и всичките ѝ разновидности, производствената гимнастика и всички видове индивидуални или групови занимания с физически упражнения в зала, на открито, край морето, в планината, у дома и т.н. Програмирането и финансирането е от държавата или от индивида.

Спортът е приоритет на обществото и на обществените форми на организация и управление. Държавата създава закони и нормативи, контролира тяхното спазване, създава и поддържа голяма част от спорт-

ната база, но спазва самодейния характер на спорта, който се самоуправлява чрез обществените спортни организации – съюзи, конфедерации, федерации, клубове и др. В спорта има три главни структуроопределящи и взаимно свързани дейности – обучение, тренировка и състезание.

А сега да се върнем няколко месеца назад и да видим какво стана на игрите на олимпиадата в Мексико. Спечелихме 2 титли, 9 медала и 66.83 точки или един медал по-малко и 1 точка повече в сравнение с Токио (вж. таблица 1).

Таблица 1
Медали и комплексно класиране на България на Летните олимпийски игри

№ на игри	Година	Място на провеждане	Медали				Призови места				Класиране по нации
			злато	сребро	бронз	общо	IV	V	VI	Точки	
I	1896	Атина	България участва, но не печели медал								
II	1900	Париж	България не участва								
III	1904	Сент Луис	България не участва								
IV	1908	Лондон	България не участва								
V	1912	Стокхолм	България не участва								
VI	1916		Не се провежда								
VII	1920	Антверпен	България не участва								
VIII	1924	Париж	България участва, но не печели медал								
IX	1928	Амстердам	България участва, но не печели медал								
X	1932		България не участва								
XI	1936	Берлин	България участва, но не печели медал								
XII	1940		Не се провежда								
XIII	1944		Не се провежда								
XIV	1948	Лондон	България не участва								
XV	1952	Хелзинки	-	-	1	1	-	-	-	4	40
XVI	1956	Мелбърн	1	3	1	5	-	4	1	36.5	18
XVII	1960	Рим	1	3	3	7	-	2	4	40.5	17
XVIII	1964	Токио	3	5	2	10	2	2	1	65.5	15
XIX	1968	Мексико	2	4	3	9	4	3	5	66.83	15
XX	1972	Мюнхен	6	10	5	21	8	3	3	145	8
XXI	1976	Монреал	6	9	7	22	8	7	4	156.5	8
XXII	1980	Москва	8	16	17	41	9	12	11	265	3
XXIII	1984	Лос Анжелис	България не участва								
XXIV	1988	Сеул	10	12	13	35	9	12	11	247.8	7
XXV	1992	Барселона	3	7	6	16	3	9	7	113.5	17
XXVI	1996	Атланта	3	7	5	15	6	5	4	108	17
XXVII	2000	Сидни	5	6	2	13	2	3	-	85	16
XXVIII	2004	Атина	2	1	9	12	5	6	2	84	33
XXIX	2008	Пекин	1	1	3	5	-	3	1	31	42
ОБЩО			51	84	77	212	56	71	55	-	-

КЛАСИРАНЕ:

а) индивидуално: 1-3-о – медали, 4-6-о – грамоти (извършва се от МОК);

б) неофициално класиране по нации – по медали (практикува се от Атина 1896) и по точки (практикува се от Париж 1924 и се извършва от организаторите на игрите и от пресата).

В неофициалното класиране по нации се начисляват точки за индивидуалното класиране, както следва: *по медали* – по 3, 2, 1 точки съответно за златен, сребърен и бронзов медал; *по точки* – начисляват се точки за всяко място от първо до шесто по системата 7, 5, 4, 3, 2, 1.

Борецът Боян Радев за втори път спечели олимпийската титла и стана първият българин двукратен олимпийски шампион. И двете титли Боян спечели по категоричен начин – с 3 туша и 2 победи по точки в Токио и с 4 туша, 1 победа с явно превъзходство и една равна среща в Мексико. Нещо повече, противниците му бяха до такава степен респектирани, че в Токио след изпълнението на химна на България двамата му подгласници – сребърният и бронзовият медалист, го взеха на ръце и триумфално и театрално направиха почетна обиколка на борцовите тепихи в залата. В комплексното класиране бяхме на 15 място, както и в Токио, т.е. нямаше съществена разлика. Разлики имаше в представянето по отделните спортове – борбата спечели 8 точки и 3 медала по-малко, с което потвърди нашите опасения след Токио, че не бива да се разчита само на един спорт в комплексното класиране. За сметка на това останалите спортове спечелиха един медал и 8.5 точки повече и потвърдиха правилността на линията за повече усилия по тяхното развитие. Процентното изражение на тези цифри бе 76.20% от точките в Токио за борбата и 23.80% – за останалите спортове. В Мексико стават съответно 61.44% и 38.66%.

В Мексико станахме свидетели и на скандал – български състезател и треньор бяха дисквалифицирани. Треньорът на отбора по класическа борба Филип Кривиралчев на почивката между първата и втората част на борбата подаде намокрен с амоняк пешкир на Христо Трайков. Съгласно правилника пешкирът може да бъде мокър, но не с препарат, който изкуствено

подпомага състезателя. Гръцкият съдия Караянис, председател на тепиха, откри нарушението и информира Роже Кулон, президент на ФИЛА (Международна федерация по борба). Последва дисквалификация на двамата българи за използване на „допинг“. Бях в залата и веднага отидох при Кулон да протестирам с аргумента, че амонякът не е вписан в допингистата на МОК и следователно не е допинг. Отговорът бе, че по правилника на ФИЛА това е забранено и той лично като президент има право да наказва нарушителите. Веднага след това се „завъртя“ следващият кръг в категорията без Христо Трайков и вече нямаше нито технологично време, нито смисъл да се жалваме пред медицинската комисия на МОК. Така останахме с един медал по-малко и без треньор до края на състезанието. На мястото на Филип Кривиралчев застана Райко Петров и така „класиците“ финишираха с две титли (втората на Петър Киров) под ръководството на „свободняка“ Райко Петров.

В БОП няколко пъти обсъждахме проблемите на материалното и моралното стимулиране на спортистите и треньорите и след като изяснихме принципите на системата, работна група ги оформи в правилник за приложение. Главното в стимулирането като принцип на управление е да се съчетават моралните и материалните стимули. Елиминирането или фетишизирането на единия от тези компоненти поражда нежелателни тенденции и затруднения във функционирането на цялостната система на управление. Поради тези причини правилникът бе утвърден от ЦС на БСФС и от министъра на финансите, а поради строгите правила на МОК и дефиницията за аматьоризъм той бе и секретен. Правило 26 на МОК, което бе отменено чак през 1984 г., строго преследваше всякакъв род материално подпомагане и финансиране на аматьорите. Това спъваше нормалното развитие на спортистите, поради което всяка страна решаваше по свой начин как да го прилага или заобикаля. В западните страни това се правеше чрез колежански и студентски стипендии,

чрез военни и полицейски назначения, чрез синекурни щатове в мощни частни фирми и т.н., а имаше и професионален спорт, но главно по неолимпийските спортове.

В България по това време нямаше професионален спорт, но бе създадена т.нар. категория „държавен аматьоризъм“. Това стана по следния начин. С разпореждане № 95 от 10.05.1965 г. на Министерския съвет футболът премина на самоиздръжка. Съгласно точки 8, ал. II „...състезателите по футбол от „А“ републиканска футболна група да преминат от 01.07.1965 г. на щат към физкултурните дружества като инструктори“, а футболистите „...на ЦСКА, Спартак и Славия да бъдат на щат съответно към МНО, МВР и ГУТП като инструктори по физкултура“.

В точки 8, ал. IV е записано:

„Българският съюз за физическа куртура и спорт може да предвиди допълнителен щат за изтъкнати състезатели, които се подготвят за участие в олимпиади, световни или европейски първенства.“

Така се създадоха юридическите предпоставки за възникването на държавния аматьоризъм.

Четири години по-късно ЦС на БСФС внесе в Министерския съвет проект за постановление за развитието на борбата. На заседанието му представлявах БСФС и в кратко изказване направих обосновка на проекта. Председател на Министерския съвет тогава бе Тодор Живков, но заседанието се водеше от неговия първи заместник Живко Живков, който в обширно изложение и с аргументи от порядъка на „какви зали, какви тепихи, когато векове българите се борят на поляната... какви екипи и тренажори и разните му там измишльотини, написани в проекта“ отхвърли предложението документ. Бях силно смутен и потърсих с поглед Пенчо Кубадински, тогава зам.-председател на Министерския съвет, любител на борбата и активен поддръжник на идеята за постановление на правител-

ството за нейното развитие. Той ми даде знак да го изчакам. След известно време излезе и в негов стил ми каза: „Бай Меранзов, не се ядосвай – постановление ще има. Дай ми проекта, аз ще го докладвам лично на Тодор Живков. Ще използвам насрочената среща при него за обсъждане на постановление за развитието на Котел и ти ще получиш постановлението, подписано от него, а после ще го подпише и Живко Живков.“ Точно така и стана.

След няколко дни благодарение на Пенчо Кубадински се появи Министерско постановление №48 от 23.12.1969 г., което определи борбата като „...наш традиционен спорт и истинско национално богатство“ и утвърди редица мерки за развитието ѝ. Специално място заемаше отпускането на 400 щатни държавни бройки за назначаване на борци, треньори, лекари, масажисти и др. Сформираха се две „А“ републикански професионални групи по борба (свободна и класическа).

Структурата на „държавния аматьоризъм“ вече имаше 3 професионални съставки – футбол, борба и олимпийски спортове. На 19 и 20.11.1970 г. ЦС на БСФС проведе специален пленум, посветен на борбата. В доклада, който прочетох пред пленума, и в решенията му са обосновани и определени задълженията на всички структури на БСФС и на федерацията по борба за изпълнение на изискванията на 48-ото министерско постановление.

В периода 1965–1970 г. се разработваше национална стратегия за развитието на спортовете в страната. Подреждахме и категоризирахме спортовете, като давахме предимство на основните спортове – лека атлетика, плуване и гимнастика, и на традиционните за нас спортове. Към края на периода стратегията бе съставена, предложена и приета, отначало в Политбюро на ЦК на БКП (септември 1969 г.), на X пленум на ЦС на БСФС (февруари 1970), на VI конгрес (1971 г.), а след това през 1972 г. Министерският съвет я утвърди с нарочно постановление.

По това време вече СОП бе структурирана и функционираше. Усъвършенстване и допълнения правехме в движение. Стабилизира се – щатно и кадрово – БОП. Дълго време отговорен секретар на БОП бе Никола Костадинов (1964–1988 г.), а председател – отначало на СВЗС (Съвет за водни и зимни спортове), а след това и на СИС (Съвет за индивидуални спортове) – бе Славчо Тепавичаров. След Цветан Желязков главен методист бе Грую Юруков, после на негово място дойдоха последователно Илия Попов и Йордан Кръстев – и двамата лекоатлети.

За по-лесно възприемане на същността и значението на излаганата материя ще покажа структурата на системата и ще опиша отделните подсистеми в нея.

Както вече подчертах, НСФКС (Националната система за физическа култура и спорт) от гледна точка на същността на въздействието върху организма на занимаващите се може да се декомпозира на:

- практикуване на физически упражнения (А),
- спортуване (Б).

БСФС като обществена организация имаше за обект компонент Б (спорт), но държавата бе делегирала и някои свои функции и по компонент А (физически упражнения). За целите на по-следващите анализи ще декомпозирам само същността за БСФС компонента Б (спорт). Тъй като появата и изграждането на системата е с цел подготовка, участие и класиране на олимпийските игри, ще запазя рожденото ѝ име:

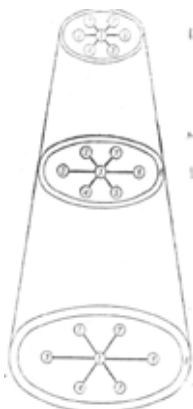
СИСТЕМА ЗА ОЛИМПИЙСКА ПОДГОТОВКА (СОП)

Изхождайки от теоретичните постановки и от факта, че няма единно, възприето от всички автори определение на понятието „система“, ще се придържам към следното разбиране за СОП: Системата за олимпийска подготовка е съвкупност от дейности, структурно и функционално взаимосвързани помежду си в определен ред и оформени в съответни органи или

организационни форми. Тези дейности и органи, изпълнени със съдържание и движени (ръководени) от съответни кадри, осигуряват многогодишен учебно-тренировъчен процес с цел да се постигнат високи спортни резултати на олимпийски игри, на световни и континентални първенства. На фигура 1 е показана структурата на СОП в периода на нейното функциониране от 1965 до 1989 г. В най-долния кръг (етаж) на пресечения конус е разположена съвкупността от дейности, подредени по ред на номерата, както следва:

Фигура 1

СОП – структура

- 1 – тренировъчен процес,
- 2 – спортно-състезателна дейност,
- 3 – работа с резерва,
- 4 – научно осигуряване,
- 5 – медицинско осигуряване,
- 6 – културно-масова и възпитателна дейност,
- 7 – финансиране,
- 8 – материално-техническо осигуряване.

На втория етаж е поместена съвкупността от органи, чрез които се изпълват със съдържание и функционират дейностите от първия етаж. Органите съответстват на спецификата на дейностите и са подредени по ред на номерата, както следва:

- 1 – СВСМ (Съвет за високо спортно майсторство),
- 2 – съвети на федерациите (по индивидуалните спортове, приложните спортове и спортните игри), както и самите федерации,
- 3 – национални отбори,
- 4 – ЦНПДС (Център за научноприложна дейност в спорта),
- 5 – РЦСМ (Републикански център по спортна медицина),
- 6 – Комисия за културно-масова и възпитателна дейност,
- 7 – други органи (ОС на БСФС, физкултурни дружества, треньорски съвети и научни комисии на федерациите и др.),
- 8 – УСИП (Управление спортни имоти и прояви: хотели, бази, ресторанти и др.).

На най-горния етаж на пресечения конус е показана съвкупността от кадри, които чрез и с помощта на органите осъществяват и ръководят дейностите от първия етаж. Съвкупността от кадри се подразделя на:

- 1 – състезатели,
- 2 – треньори,
- 3 – административно-управленски кадри,
- 4 – научни работници и помощен персонал,
- 5 – медицински работници,
- 6 – културно-масовици и комсомолски дейци,
- 7 – обществени спортни деятели,
- 8 – помощно-технически персонал (различни специалности) и др.

др.

Защо се наложи изграждането на такава стройна система? В средата на 60-те години ръководството на БСФС разбра, че научно-техническият прогрес, международното политическо, научно, техническо, културно и спортно сътрудничество създават приблизително еднакви възможности на всяка национална система да изучава и прилага най-добрите средства, методи и стандарти, съществуващи в света. Като се стандартизира и унифицира подготовката на спортистите съобразно световните образци, се очакваше и броят на претендентите за олимпийски медали да нарасне.

Беше ясно, че да попадне сред претендентите може само талантлив спортист, но за да победи, той трябва да притежава нещо повече от талант. И това можеше да се постигне само при най-добрия треньор и при най-добрите условия. Това беше и целта, която БСФС си постави с изграждането на ефективна система за подбор, обучение и подготовка на спортисти от висока класа.

Подготовката на спортистите генерално се осъществяваше в клубните, дружествените и националните отбори.

Организацията и управлението в националните отбори ще разгледам във втората част на книгата. Тук ще анализирам състоянието и дейността в обединените спортни клубове, които тогава се наричаха ДФС. В тях се извършваше селекцията, началната подготовка, спортното усъвършенстване и цялостната спортно-състезателна дейност до включването на състе-

зателя в националния отбор. В структурата на БСФС в началото на 60-те години имаше 985 ДФС с 5 322 дружествени спортни секции по отделните спортове, а те имаха по няколко десетки секции по своя спорт на територията на съответното дружество.

Ако приемем, че секциите (това са сегашните спортни клубове) са били средно по 15, то общият им брой би трябвало да бъде около 70 000–80 000. Както се вижда, това бе един огромен конгломерат от структурни единици и в повечето от тях нямаше подходяща база и кадри за селекция, обучение и спортно усъвършенстване. Като отчиташе този факт, Бюрото на ЦС на БСФС реши, че е правилно да се концентрират материалните, финансовите, методичните, организационните и кадровите ресурси на БСФС в отделни центрове, за да се постигнат за по-кратък срок по-високи спортни резултати, т.е. да се премине от екстензивно към интензивно развитие на спорта за високи постижения. Бяха създадени 244 центъра в страната за интензивното развитие на високото спортно майсторство (решение 9/16.11.1964 г. на Бюрото на ЦС на БСФС). През 1967 г. се отчете, че ДФС срещат големи трудности и проявяват неразбиране по изграждането на центровете, което налага да се намали броят им на 166.

За учебно-спортната работа в страната и в центровете за високо спортно майсторство ще стане дума по-нататък, а сега да се върнем малко преди игрите на олимпиадата в Мюнхен 1972.

5. Мюнхен 1972. България в олимпийската десетка

Вече подчертах, че системата за подготовка на олимпийските отбори функционираше в пълен обем и отделни нейни подсистеми се усъвършенстваха в движение. Набираха скорост изграждането на СУ (спортни училища) и оптимизирането на подсистемата за детско-юношески спорт (СДЮС). На широк фронт се

работеше по изпълнението на 48 Министерско постановление за развитието на борбата.

През 1971 г. София бе домакин на световното първенство по борба, което се проведе на националния стадион „Васил Левски“, където всекидневно присъстваха по 12 000–15 000 зрители. Борците ни се представяха отлично, публиката за първи път вместо популярното дотогава „хайде наш’те“ наложи мощното „БЪЛ-ГА-РИ Ю-НА-ЦИ“. Българските юнаци тогава спечелиха общо 19 медала, от които 4 златни, 9 сребърни и 6 бронзови. За първи път България спечели отборна световна титла. Отборен световен шампион стана националният отбор по класическа борба с треньор Филип Кривиралчев. Два пъти преди тях „свободняците“ (отборът по свободна борба) през 1968 с треньор Райко Петров и през 1970 г. с треньор Михаил Борисов бяха печелили европейската отборна титла.

С бързи темпове се развиваше отборът по щанги с треньор Иван Абаджиев. Той стигна до 3-о място в света през 1971 г. в Лима (Перу) и до 2-о място в Европа през 1972 г. в Констанца (Румъния). Трите години след Мексико бяха най-плодовитите за нашите спортисти на световните първенства по олимпийските спортове в цялата история на дотогавашните им участия. За тези 3 години спечелихме 61 медала и 15 световни титли срещу 48 медала и 8 титли от всички световни първенства до 1968 г. вкл. (вж. таблица 2). Подобна бе ситуацията и при точките от този вид първенства – 75.5 за 1969 г., 88 – за 1970 г., и 110 – за 1971 г. Вижда се, че СОП функционираше ефективно и се очакваше следващата година в Мюнхен да се представим добре. На фона на тази оптимистична картина силно безпокойство предизвикваше провалът на европейските първенства по бокс и лека атлетика. Боксьорите спечелиха 6 медала на европейското през 1969 г. и нито един през 1971 г. На първенството в Мадрид през 1971 г. участвахме с пълен отбор, но само един от боксьорите спечели една среща и се качи два пъти на ринга. Всички останали паднаха още в първия бой. Бях ръ-

ководител на отбора и станах свидетел на провала. Лекоатлетите имаха шампион през 1969 г., 3 медала от континенталното първенство на закрито през зимата и нито един медал и слабо представяне на европейското през лятото на 1971 г.

Таблица 2
 Медали от световни и европейски първенства
 по години по олимпийските спортове

Година	Световни първенства				Година	Европейски първенства*			
	Медали					Медали			
	злато	сребро	бронз	ОБЩО		злато	сребро	бронз	ОБЩО
1949	-	-	1	1	1951	-	1	-	1
1952	-	-	1	1	1954	-	-	1	1
1957	1	1	2	4	1955	-	1	4	5
1958	-	2	1	3	1956	-	1	1	2
1959	1	4	1	6	1957	1	2	-	3
1962	1	4		5	1958	1	2	-	3
1963	1	3	7	11	1959	-	2	2	4
1964	-	-	1	1	1960	-	3	-	3
1965	-	4	3	7	1961	1	-	1	2
1966	3	-	1	4	1962	-	-	3	3
1967	1	2	4	7	1963	3	1	2	6
1969	6	13	4	23	1964	-	1	-	1
1970	1	6	5	12	1965	4	5	4	13
1971	8	6	12	26	1966	1	4	2	7
1972	3	2		5	1967	1	6	6	13
1973	6	7	9	22	1968	4	7	-	11
1974	8	10	6	24	1969	8	6	5	19
1975	6	5	12	23	1970	6	1	8	15
1976	2	3	1	6	1971	1	1	5	7
1977	4	7	15	26	1972	7	10	7	24
1978	5	3	7	15	1973	11	15	6	32
1979	6	11	6	23	1974	12	7	4	23
1980	2	4	2	8	1975	9	9	9	27
1981	12	15	9	36	1976	10	8	9	27
1982	8	9	6	23	1977	5	10	7	22
1983	15	11	20	46	1978	8	7	11	26
1984	-	3	4	7	1979	12	13	9	34
1985	21	8	14	43	1980	21	12	6	49
1986	11	12	13	36	1981	14	11	12	37
1987	23	9	11	43	1982	13	9	8	30
1988	-	-	1	1	1983	20	13	14	37
1989	12	11	9	32	1984	19	10	12	41

1990	5	9	5	19	1885	17	15	16	48
1991	7	13	10	30	1986	23	14	8	45
1992	-	3	2	5	1987	17	12	10	39
1993	15	3	4	22	1988	16	10	12	38
1994	7	9	6	22	1989	13	11	14	38
1995	7	6	7	20	1990	5	10	15	30
1996	1	4	3	8	1991	12	4	7	23
1997	4	2	4	10	1992	10	12	10	32
1998	3	1	3	7	1993	9	6	9	24
1999	4	2	5	11	1994	11	5	12	28
2001	9	5	7	21	1995	7	14	7	28
2002	5	8	12	25	1996	4	2	9	15
ОБЩО	234	240	256	730	1997	8	4	7	19
					1998	8	2	1	11
					1999	9	12	4	25
					2000	10	11	10	31
					2001	3	5	6	14
					2002	13	12	8	33
					ОБЩО	387	339	323	1049

Подготовката и участието в първенствата на двата отбора бяха подложени на критичен анализ (в СВСМ), който показва, че в бокса има силно деформиране на отношенията между дългогодишния старши треньор и състезателите, довело до демотивиране на боксьорите в подготовката и особено в участието им в състезания. Решихме да предложим на федерацията по бокс да смени старши треньора с нов, млад и мотивиран. Изборът падна върху доскорошния капитан на отбора Стоян Пиличев, известен със своята всеотдайност в тренировката и непримиримост и боен дух в състезанията.

За да се компенсира недостатъчният му опит, за негов помощник назначихме съветския треньор и бивш световен шампион по бокс Борис Никаноров. След година същият този обезверен и немотивиран отбор бе преобразен и спечели първа олимпийска и вицеолимпийска титла и регистрира най-силното си участие на олимпийския ринг.

Съвсем друга се оказва ситуацията при леката атлетика. Анализът показва, че грешките са от методичен характер и се свеждат преди всичко в слабости по

протичане на подготовката и управлението на спортната форма. Коригирахме плана и драстично увеличихме научния и методичния контрол и при повечето от кандидат-олимпийците преминахме към едноциклов режим на подготовка. На олимпийските игри през 1972 г. нашите лекоатлети, главно жените, реализираха 4 медала и 25 точки – връх в представянето им. Само 1 сантиметър не достигна на Диана Йоргова за шампионската титла на дълъг скок. Малко още трябваше и на Йорданка Благоева за златния медал на висок скок. С бронзови медали се върнаха Иванка Христова на гюле и Василка Стоева на диск.

За първи път България влезе в десетката на олимпийските спортни нации с 6 титли, 21 медала и 145 точки. Този успех постигнахме с един млад състав. Петима от шестимата шампиони участваха за първи път на олимпиада, 16 от медалистите също участваха за първи път. Независимо от това, нашият млад отбор беше много силен. В него личаха имената на четирима световни и седмина европейски шампиони и общо на 33-ма медалисти от световни и европейски първенства. Като се вземе предвид и фактът, че голяма част от спортистите, които не донесоха медали и точки, покриха предвидените нормативи, че за първи път България влезе в олимпийската десетка, ще бъде обективен изводът, че българският спорт извърши качествен скок и влезе в големия спорт с достойнство и престиж.

На фона на този успех силно се откроява постижението на бореца Петър Киров, който стана вторият българин двукратен олимпийски шампион – с 4 победи с туш, една по точки и без да даде нито една техническа точка на противниците си, отново изкачи олимпийския Еверест.

Потвърди се нашата прогноза, че не 4, а 6–8 години са необходими, за да се почувстват реалните резултати от реформите и внедряването на СОП. На таблица 3 са показани планираните и реализираните точки по спортове в Мексико и в Мюнхен. В Мексико

спечелените точки са по-малко дори и от плана минимум, докато в Мюнхен са значително повече дори и от плана максимум.

От особено значение бе фактът, че при увеличен принос на борбата с 2 медала и 14 точки в сравнение с Мексико и 11 точки в сравнение с Токио, т.е. при най-доброто представяне на борбата имаше промяна на съотношението в полза на другите спортове: при медалите – с 10, и при точките – с 64. Сега структурата на българския олимпийски баланс е вече друга – 61.91% от медалите и 57.94% от точките са за сметка на спортовете извън борбата.

Таблица 3
Планирани и реализирани точки в Мексико и в Мюнхен

№	Спорт	Мексико		Мюнхен	
		План	Изпълнение	План	Изпълнение
1.	Борба класически стил	25-30	22,5	35-30	36
2.	Борба свободен стил	27-25	24	28-24	25
3.	Вдигане на тежести	7-4	-	15-10	38
4.	Лека атлетика	8-4	2	15-20	25
5.	Бокс	8,5-3,5	7	10,5-7	12
6.	Кану-каяк	5-3	2	7-4	5
7.	Гребане	3-2	3	3-2	-
8.	Волейбол	2-1	1	7-4	3
9.	Футбол	7-3	5	-	-
10.	Спортна стрелба	8-4	-	2-1	-
11.	Колоездене	-	-	2-1	1
12.	Плуване	-	-	1	-
13.	Модерен петобой	2-1	-	1	-
14.	Фехтовка	-	-	2-1	-
15.	Конен спорт	-	-	2-1	-
ОБЩО		102,5-69,5	66,5	128,5-99	145

В началото на последната олимпийска учебно-тренировъчна година (октомври – ноември 1971 г.) ръководството на ЦС на БСФС по предложение на СВСМ, разпредели отборите, които се готвят за Мюнхен в 3 групи и определи задачите им, както следва:

- *I група* – борба, вдигане на тежести, бокс, кану-каяк, академично гребане.

Към тези 5 отбора следваше да се съсредоточават усилията на СВСМ, тъй като на тях се поставяше около 75–80% от задачата за достойно представяне на България в Мюнхен. Следователно от успехите на тези отбори зависеше представянето на България в комплексното класиране.

- *II група* – лека атлетика, спортна стрелба, волейбол, спортна гимнастика и футбол.

Това бяха спортове с теоретични възможности за добро класиране, но с големи колебания и амплитуди в своето представяне на международни състезания. Те бяха резервът, който можеше да придвижи България по-напред в класирането. Основната тежест по подготовката на тези спортове се възлагаше на съответните федерации и СИС.

- *III група* – плуване, колоездене, фехтовка, джудо, конен спорт, баскетбол, хандбал, водна топка, модерен петобой и др.

Това бяха спортове с шансове за участие в игрите и за успешно представяне, но при благоприятно стечение на обстоятелствата и с преодоляване на големи трудности. Участието в игрите за тях имаше голямо значение. То щеше да ги издигне на по-високо ниво. Върху тези отбори се съсредоточиха усилията на СИС, СПСИ (Съвет за приложни спортове и игри) и съответните федерации.

В съответствие с това степенуване се извърши прегрупиране и на кадрите в СОП, както и на съответните ресурси.

Критерий за ефективността на тази организация на труда бе реализирането на целта. На таблица 4 е показано реализирането на точки от всяка група и класирането на България в Мюнхен. Първата група класира България на 11 място, а втората я придвижи с още три места напред. Третата група не влияе на класирането.

Причините за този скок трябва да се търсят главно в повишената ефективност на СОП като цяло, в нарасналото професионално и научно-методично майсторство на треньорите по управлението на спортната форма и

в мотивацията, психическата устойчивост и уменията на спортистите да се състезават в обстановката на голямото олимпийско напрежение. Това стана възможно и благодарение на реструктурираната СДЮС.

Таблица 4
Реализиране на точки от отделните групи спортове
и класиране в Мюнхен

Група	Точки	Класиране място
I	116	11
II	+28=144	8
III	+1=145	8

През годината на първия ни голям олимпийски успех в БСФС имаше 97 491 спортисти в детските и специализираните школи с 1 693 треньори и 12 спортни училища с 3 980 ученици. И сега твърдя, че без използването на науката, и най-вече на приложната наука, не бихме постигнали ефективността на СОП през 1972 г. и през следващите две десетилетия. Няма да забравя и опасността, която ни грозеше през 1971 г. да загубим постигнатото дотогава в научноприложното направление, а то не беше никак малко – за 7 години (1964–1971 г.) създадохме следните лаборатории: по функционална диагностика, по спортна психология, по електроника, по спортна тренировка, по биохимия. В тях работеха 71 щатни и няколко десетки хонорувани и обществени сътрудници, главно хабилитирани научни ръководители на лаборатории и направления от ВИФ. По това време започна обсъждането и създаването на единни центрове за наука и подготовка на кадри, в които се обединяваха вузове и научни институти. Имаше предложение нашите лаборатории да преминат в структурата на ВИФ, който следваше да се преустрои в ЕЦНПКФК (Единен център за наука и подготовка на кадри по физическа култура). БСФС възра-

зи на това предложение и настояваше лабораториите да останат в неговия щат и бюджет, а да се интегрират функционално с ВИФ, който да осъществява само научно ръководство над тях. На друго мнение бяха ВИФ и КМС към Министерския съвет, което кореспондираше с официалната теза на ЦК на БКП. Това наложи Иван Абаджиев, тогава секретар и кандидат-член на Политбюро на ЦК на БКП, да опита да склони БСФС да се откаже от своето мнение. Той свика в кабинета си среща с ръководителите на БСФС, КМС и ВИФ. Тр. Мартински – с мотива, че е и зам.-председател на КМС – ми делегира правата да го представям на срещата. Присъстваха още Георги Атанасов, завеждащ отдел „Наука и образование“ на ЦК на БКП (по-късно министър-председател), Иван Николов, завеждащ Спортния сектор на ЦК на БКП, Тодор Тонев, председател на КМС, и Иван Стайков, ректор на ВИФ.

Изложих нашите аргументи, но подкрепа получих само от Иван Николов. В обобщението си Иван Абаджиев каза, че нашето становище противоречи на партийната директива, но в него има логика, и ме попита фатално ли е, ако лабораториите отидат във ВИФ. Отговорих, че няма да е фатално, ако заедно с лабораториите ВИФ поеме отговорността и за представянето на България през следващата година в Мюнхен. Реши се да има функционална интеграция, а не структурна, за която настояваха КМС и ВИФ. По-късно при самото учредяване на Единния център бе намерено прекрасно структурно и кадрово решение – за зам.-директор на ЕЦНПКФК и за директор на научноприложните лаборатории бе назначен Райко Петров, което помогна за още по-добро развитие на приложната дейност.

Най-голямата и най-приятната изненада в Мюнхен бяха шангистите. Те надхвърлиха и най-оптимистичните прогнози и вместо очакваните максимум 15 точки донесоха цели 38 точки, подплатени с 3 шампионски и 3 вицешампионски титли. Тук решаваща роля изигра субективният фактор – появи се новият старши треньор Иван Абаджиев, който промени представите ни

за възможностите на човешкия организъм да понася невероятни за времето натоварвания. Това е името, с което по-нататък са свързани големите успехи на родните щанги. През 1969 г. той стана старши треньор на националния отбор и въведе нова методика на тренировка, определяна като „революционна“ за вдигането на тежести в България и в света. Така той започна създаването на българската школа по вдигане на тежести по методика, наречена по-късно „методиката на Абаджиев“. Ето характерните черти на тази методика и на българската школа в този спорт:

- а) ранно започване на обучение и тренировка,
- б) ранна спортна специализация,
- в) големи по обем и високи по интензивност натоварвания,
- г) непрекъснатост на подготовката в многогодишната кариера на спортиста,
- д) премахване на тренировките по обща физическа подготовка,
- е) редуциране на броя на упражненията с щанга в рамките на 7–8, които се използват през цялата спортна кариера на спортиста,
- ж) участие в много състезания през годината.

Освен приятните изненади имаше и неприятни. Една от тях никога няма да забравя. В първия кръг на състезанията по класическа борба нашият борец в категория до 48 килограма Стефан Ангелов срещна съветския борец Владимир Зубков и го победи, но съдиите обявиха за победител Зубков. Настъпи суматоха в нашите редици. Състезател и треньор настояваха пред мен и пред Райко Петров, вече председател на нашата федерация, да подадем контестация. Ние двамата също наблюдавахме срещата и бяхме на мнение, че съдийското решение е грешно, но трябваше да съгласуваме действията си с Тр. Мартински, председател на БСФС и ръководител на олимпийската делегация, преди да подадем контестация. След като ни изслуша, Тр. Мартински каза: „Аз контестация няма да подам, но не възразявам Христо, ако реши, да я по-

даде." Знаех, че контестацията срещу съветски спортист може да се използва срещу мен, но независимо от това я подадох. Последва логичното пререшаване и Стефан Ангелов бе записан в протокола като победител. Той продължи в следващите кръгове с победи и взе бронзов медал. Както предполагам, реакция от ръководството на съветската делегация против нашия протест нямаше. Нещо повече – моят колега Ан. Колесов, зам.-председател на ВКФС в Съветския съюз, с когото бяхме съпредседатели на смесената българо-съветска спортна комисия и добри приятели, по-късно ми каза, че му било неприятно, но на мое място и той би постъпил така, защото срещата бе спечелена от българския борец.

Тук ще направя отклонение. На европейското първенство по свободна борба в Истанбул през 1967 г. Еньо Вълчев се среща с Бериашвили (СССР), който му беше традиционно неудобен съперник – срещите им протичаха трудно и завършваха непредвидимо. На това първенство обаче Еньо Вълчев победи. Малко след срещата ръководителят на съветския отбор ме помоли да му услужа с 200 долара, тъй като той не разполагал с непредвидени средства. Ние за разлика от тях винаги имахме определена сума за непредвидени разходи, която отчитахме с документи за разход. От сумата, която ми поиска, разбрах, че това е таксата за подаване на контестацията, и се досетих, че вероятно ще протестира срещу победата на Еньо Вълчев. Затова му казах: „Нали знаеш, че ако срещата не се пререша, парите остават за ФИЛА и ти няма как да ми ги върнеш?“ Отговори ми, че знае, но не може да устои на искането на треньорите. Услужих му с парите, подадох контестацията, но тя не бе уважена. Еньо Вълчев остана победител, а парите ми върнаха на следващите състезания. Ето как и в двата случая остана в сила правилото, както казва нашата поговорка, „Дружбата си е дружба, службата си е служба“. За съжаление, не така е мислел представителят на ДС (Държавна сигурност) в ръководството на олимпий-

ската ни делегация в Мюнхен, който подава сигнал по съответния ред срещу мен за антисъветска проява. За негова изненада тя остава без последствие.

6. Монреал 1976.

Укрепване и разширяване на позициите

Двудневен пленум на ЦС на БСФС (3–4.04.1973 г.) обсъди представянето в Мюнхен и планира работата през следващия олимпийски цикъл. В доклада „Да укрепваме и разширяваме позициите на българския спорт“, който прочетох пред пленума, се правеше критичен анализ на постигнатото и се очертаваха основните насоки за подготовката до Монреал. Целта бе да разширим кръга и да повишим качеството на готвещите се, за да спечелим достатъчно медали и точки, които да класират отново България в първата десятка. В доклада изтъквах:

„Мюнхенската олимпиада показва недвусмислено, че на следващите олимпийски игри конкуренцията ще бъде значително по-силна. За влизане в десятката е необходимо да спечелим 130–160 точки. Опитът от участието в досегашните олимпиади показва, че почти никога не могат да се реализират максималните възможности, което налага създаването на запас от сигурност – разширяване на задачата по спортове за класиране до шесто място, поради което се изисква федерациите да имат възможност за спечелване на около 200–215 точки“ (стр. 78).

Тази цифра бе разпределена на 18 федерации и за да се създаде конкуренция между кандидатите за участие на игрите на окръзите и софийските дружества, бе разпределена по-голяма цифра – около 230–240 точки. Тези цифри, разпределени в 2 таблици, съответно за федерациите и за дружествата, бяха утвърдени в решението на пленума като план-прогноза (таблица 5 и таблица 6).

Таблица 5
План-прогноза на федерациите за Монреал 1976

№	Отбори	Медали	Точки
1.	Борба	10-12	60-70
2.	Вдигане на тежести	6-6	36-40
3.	Бокс	2-3	15-18
4.	Лека атлетика	4-6	25-30
5.	Кану-каяк	3-4	16-18
6.	Гребане	1-2	10-12
7.	Колоездене	2	8-14
8.	Спортна стрелба	1-2	8-10
9.	Волейбол	1	4-7
10.	Баскетбол	1	4-5
11.	Футбол	1	4-7
12.	Гимнастика	1	4-5
13.	Джудо	1	3-4
14.	Фехтовка	-	2
15.	Плуване	-	1-2
16.	Водна топка	-	1-2
17.	Модерен петобой	-	1-2
18.	Хандбал	-	1

Както и в предишния цикъл подготовката протече в два двугодишни етапа, което създаде възможност за по-конкретно и по-целенасочено решаване на основните проблеми на подготовката в двата етапа.

В началото на цикъла с решение на Бюрото на ЦС на БСФС на СВСМ се възложиха по-общии функции от организационен, методичен, научен, медицински и други аспекти. Вследствие на това СВСМ съсредоточи усилията си върху разработването на общи нормативи за обема и интензивността, за подбора и комплектуването на отборите, за участието им в спортно-състезателната дейност. Определи основните положения за

Таблица 6
План-прогноза на ДФС за Монреал 1976

№	ОС на БСФС физкултурни дружества	Медали	Точки
1.	„Левски-Спартак“	6–8	40–45
2.	ЦСКА „Септемврийско знаме“	6–8	40–45
3.	„Академик“ (Сф)	4–6	30–35
4.	Пловдив	2–3	12–15
5.	Варна	2–3	8–12
6.	Бургас	2–3	12–15
7.	„Славия“	1–2	8–10
8.	Пазарджик	1–2	7–8
9.	Търново	1	5–7
10.	Хасково	1	5–7
11.	Сливен	1	5–7
12.	Плевен	1	5–7
13.	„Локомотив“ (Сф)	1	5–7
14.	Стара Загора	1	5–6
15.	Ямбол	1	5–6
16.	Русе	1	5–6
17.	ОС – София	1	5–7
18.	Разград	1	5–7
19.	Търговище	-	4–5
20.	Кърджали	-	4–5
21.	Толбухин	-	4–5
22.	Габрово	-	4–5
23.	Перник	-	3–4
24.	Шумен	-	1–2
25.	Благоевград	-	1–2
26.	Враца	-	1
27.	Михайловград	-	1
28.	Видин	-	1
29.	Ловеч	-	1
30.	Кюстендил	-	1
31.	Силистра	-	1
32.	Смолян	-	1

научното и медицинското обслужване на спортистите. Разработи единна система за планиране, отчитане и контрол на учебно-тренировъчния процес. Оперативната работа се възложи на федерациите, съветите, отделите и другите органи. Това се оказа твърде полезно.

С наближаването на игрите дейността на СВСМ придоби по-конкретен, по-действен и оперативен характер, т.е. от орган за методично ръководство се превърна в орган за оперативно ръководство. Една година преди олимпиадата СВСМ обсъди състоянието на подготовката и предложи на ръководството на ЦС на БСФС промени в съдържанието на функциите на СВСМ и преустройство (разстановка) на неговите усилия с оглед да се засили оперативното ръководство на олимпийската подготовка.

Организирана в съответствие с концепцията и решенията на пленума от 1973 г., олимпийската подготовка премина без съществени сътресения до олимпиадата в Монреал.

Особено голямо внимание отделяхме на подготовката на гребците. Стремежът бе да изведем гребните спортове на равнището на конкурентите за медали и да придвижим напред отбора по баскетбол жени, защото този спорт вече бе включен в олимпийската програма. Освен това да положим усилия в художествената гимнастика, за да задържим световното равнище на отбора в очакване и този спорт да бъде включен в олимпийската програма. Това бяха новите акценти по подготовката на националните отбори.

Притесняваше ни фактът, че академичните гребци след спечелените 2 медала през 1967 г. и 1 през 1970 г. от европейски първенства забоксуваха. Сменихме треньорите, подмладихме екипажите, подобрихме тренировките, подобриха се всички показатели на спортистите, но медалите не идваха. Особено неспокоен и нервен бе тогавашният председател на федерацията Г. Беловеждов. Той засили атаките си срещу старши треньора на отбора Николай Здравков. Няколко пъти настояваше пред мен за смяната му, но

не получи съгласието ми. Аргументите ми бяха, че след като се подобряват тренировъчните резултати и данните от комплексните и специфичните изследвания и тестове, ще дойдат и медалите. Оказа се обаче, че Г. Беловежов говори не само пред мен, а и пред деятели и треньори. В един летен ден на 1973 г. в кабинета ми дойде Н. Здравков и попита вярно ли е това, което се говори на Панчаревското езеро, че ще го сменяме. Бях силно възмутен от случилото се и му заявих, че такова нещо няма, но ако някога реша да го направя, то първият човек, на когото ще кажа, ще бъде Н. Здравков.

Докато отговарях за гребането, не ми се наложи да предлагам смяната му, а и резултатите макар и със закъснение се появиха – 15 точки от европейското първенство през 1974 г. и 3 сребърни и 1 бронзов медал от световното първенство през 1975 г. В Монреал показаха невероятен резултат – 2 олимпийски титли (Светла Оцетова и Здравка Йорданова на двойка скул и Сийка Келбечева и Стоянка Груйчева на двойка без кърмчия), 1 сребърен медал и 34 точки. Участвахме с 10 лодки и само една не влезе в шестидесятата, но се класира на 7-о място. Много усилия положихме и в кану-каяка, но скок, подобен на скока в гребането, не се получи тогава. Трябваше още да чакаме. Оптимизмът ни се аргументираше от факта, че на финалите в Монреал имахме 8 лодки, като 2 от тях завършиха на 4-о място.

В средата на олимпийския цикъл шангистите постигнаха нов връх – за първи път победиха отбора на Съветския съюз и спечелиха отборната световна титла в Манила 1974. Бях ръководител на делегацията на първенството и изпитах невероятна национална гордост от тази победа, но нямах представа как се посреща в страната. Това разбрахме, когато се прибрахме в София. Невероятно посрещане на аерогарата и страховотен отзвук в средствата за масова информация!

Другото направление, което се нуждаеше от специални мерки, бе работата в окръзите и дружба-

та. Продукцията на СДЮС и по-точно на ССШ и СУ бе вече доста по-голяма и не можеше да се поеме от националните отбори за мъже и за юноши. Наложих се да се реформира работата по спортното майсторство по окръзи и ДФС. Изградихме окръжни и ведомствени проектоолимпийски отбори. Преустроихме цялата система на вътрешните първенства, както и начина на провеждане на спартакиадите.

Голямо внимание обърнахме и на масовооздравителния спорт. Практикуването на физически упражнения и спорт за здраве цели осъществяването на здравна профилактика, повишаване на дееспособността и жизнеността на нацията, а масовият състезателен спорт има за цел освен всичко споменато и подбора на талантиливи спортисти за високо спортно майсторство. Всички нормативни документи на БСФС и на държавата (министерства, ведомства, общини и др.) бяха съобразени с тези цели и изисквания. На всеки 10 години се правеше национално изследване на физическото развитие и дееспособността на населението, а на всеки 5 години се провеждаше национална спартакиада и преглед на масовия спорт. В ежегодно утвърждаван републикански спортен календар се формира раздел за масовооздравителен спорт.

Към края на 60-те години под силното въздействие на изграждащата се СОП и разрастващата се СДЮС се преустройваше и системата за масово-оздравителен спорт, като се акцентираше върху масовата спортно-състезателна дейност. Подобно на олимпийския цикъл и спартакиадите имаха цикличен характер, като само на финала се демонстрираха масови гимнастически композиции. През останалото време се провеждаха състезания по училища, квартали, села и градове, в общините и окръзите по териториален, производствен или ведомствен признак. На финала на спартакиадата се извършваше комплексно класиране. То обхващаше:

а) *масов спорт* – за работници, чиновници, селяни, ученици, студенти, ветерани и др.;

б) *детско-юношески спорт* – за СШ, СУ, ССШ, УСШ и детски и юношески отбори на ДФС, т.е. сегашните обединени спортни клубове, а по някои спортове – сборните отбори на окръзите;

в) *високо спортно майсторство* – за отборите на ДФС по спортните игри и сборните окръжни отбори по индивидуалните спортове.

В по-късен етап и по индивидуалните спортове участваха отборите на ДФС – екстрена и първа категория. На всеки 5 години се правеше преглед на състоянието на спорта в страната. Вместо кампанийно участие в отделни прояви се преминаваше към системно целогодишно и многогодишно практикуване на спорт. Родиха се прегледите по Спортен многобой или НФК (Национален физкултурен комплекс) „Родина“ и „Здрави, силни, работоспособни“, инициативата за семеен спорт „Мама, татко и аз“ и др. В масови спортни мероприятия ежегодно участваха над 1 500 000 граждани, което е около 17–18% от населението на страната. Комплексното класиране на спартакиадите стимулираше както развитието на масовия спорт, така и високото спортно майсторство. Наредбата за провеждането на Четвъртата републиканска спартакиада (1974 г.) беше съобразена със стратегията за развитието на спорта и предвиждаше редица бонуси (главно във вид на коефициенти), които стимулираха качествените показатели и резултатите от участие в международните първенства за сметка на еднократни прояви и масови състезания на ниско спортно-техническо равнище. Комплексното класиране на спартакиадата включваше сбора от точките от всички по-горе изброени състезания. Първите две места заеха ЦСКА и „Левски-Спартак“, а до 6-о място се наредиха още „Академик“ (Сф), „Тракия“/„Ботев“ (Пловдив), „Славия“ (Сф) и „Черно море“ (Варна).

През ноември 1975 г. пленум на ЦС на БСФС бе посветен на състоянието на учебно-тренировъчния процес в страната. Докладчик бе Грую Юруков, тогава зам.-председател на БСФС. Той направи обстоен

критичен анализ на тази дейност във всички звена на системата на ДЮС и на спортните центрове в окръзите. Главният акцент бе върху планирането, контролирането и отчитането на извършената работа от треньорите. Докладът и пленумът дадоха мощен тласък за внедряването на плановостта и обективизирането на тренировъчния процес в страната.

Подготовката и участието ни на олимпиадата в Монреал 1976 протекоха под мотото „Да укрепваме и разширяваме позициите на българския спорт“, както бе озаглавено решението на III пленум на ЦС на БСФС от 3–4.04.1973 г.

В Монреал участвахме със 168 спортисти (8 от тях резерви) по 14 спорта, спечелихме общо 22 медала – 6 златни, 9 сребърни и 7 бронзови, и 156.5 точки, което ни нареди на 8-о място в комплексното класиране по нации (вж. таблица 1). Постигнахме 1 медал и 11.5 точки повече от Мюнхен. Подобрихме 18 пъти олимпийските рекорди. Два нови спорта (гребане и баскетбол жени) спечелиха за първи път медали. Двама големи спортисти увенчаха дългогодишната си кариера с шампионски титли – шангистът Нораир Нурикан стана третият български двукратен шампион, а Иванка Христова – първата лекоатлетка олимпийска шампионка.

Това е цифровото изражение на укрепването и разширяването на позициите на нашия спорт, което показва, че направеният скок в Мюнхен от 15 на 8 място не е случаен, както твърдяха някои журналистически кръгове тогава. В решението на XIII пленум е записано, че „...счита представянето на българските спортисти в XXI летни игри за най-голям успех в историята на българския спорт“ (точка 1).

Спортистите на ЦСКА спечелиха 45.70 точки и ако бяха участвали в комплексното класиране по нации, щяха да заемат 20-о място. Ако погледнем към класирането в Пекин 2008 ще констатираме, че България печели 31 точки и заема 42-о място. Колко високо сме били през 1976 г. и колко ниско сме паднали през 2008 г.!

Мюнхен и Монреал потвърдиха правилността и ефективността от реформирането на спорта и изграждането на СОП като единна национална спортна система.

Интересно е как тогава държавата и обществото реагираха и оценяваха промяната и успехите. Както вече стана дума, БСФС имаше разработена цялостна система за морално и материално стимулиране, която държавата приемаше, поддържаше и допълваше със свои отличия (вж. таблица 7).

Таблица 7
Брой ордени, медали, звания и отличия
за периода 1969–1976 г.

I. ДЪРЖАВНИ ОТЛИЧИЯ		
1.	Герой на социалистическия труд	10
2.	Орден „Георги Димитров“	5
3.	Орден „Народна република България“	15
4.	Орден „Девети септември“	6
5.	Орден „Червено знаме на труда“	45
6.	Народен орден на труда	219
7.	Орден „Кирил и Методий“	2
8.	Медал за трудово отличие	53
	ОБЩО	355
II. ОТЛИЧИЯ НА БСФС		
1.	Заслужил деятел на физкултурата	350
2.	Златен медал за особени заслуги	1034
3.	Златен медал за спортна слава	241
4.	Заслужил майстор на спорта	169
5.	Заслужил треньор	124
	ОБЩО	1918

Цифрата от 355 държавни отличия за 7 години означаваше много. Нито една сфера извън производството не можеше да се похвали с подобно постижение. Държавата имаше нужда от спорта, оценяваше постигнатото и награждавайки усилията на БСФС, на състезатели, треньори, научни работници и ръководители, стимулираше техния труд и ги мобилизираше за бъдещи успехи. Радва ме фактът, че сред имената на стотиците наградени бе и моето. Получих най-високите отличия на БСФС и

най-големия орден на НРБ. Това бе знак, че усилията ми за проектирането, изграждането и функционирането на СОП са забелязани и достойно оценени.

Ако мексиканската олимпиада потвърди необходимостта от СОП, то олимпиадата в Монреал констатира наличността и ефективността на функциониращата вече СОП с всички нейни подсистеми. Стана ясно, че ако се придържаме към статуквото и правим усилия само да усъвършенстваме, а не да подменяме системата, ние ще гарантираме стабилност в представянето ни на олимпийските и световните спортни форуми.

На фона на това прекрасно представяне като изневиделица изскочи първият истински допингов скандал. Щангистите Валентин Христов и Благой Благоев бяха хванати и дисквалифицирани съответно от първото и от второто място в своите категории поради употреба на анаболи. Съобщението за положителната първа проба получихме в София няколко дни след приключването на олимпиадата. Бяхме шокирани. В съобщението от Монреал канеха наши представители да присъстват на втората (контролна) проба. Тази мисия бе възложена на мен и на д-р Н. Гранчаров, биохимик от нашата лаборатория. При отварянето на вторите проби ни направи впечатление, че печатите на пломбите са смачкани и поради това неясни. Допуснахме, че може би са манипулирани и поискахме обяснение. Отговорът беше, че това е станало поради невнимание от страна на лаборанта при отварянето на контейнерчето. Въпреки нашето твърдение, че има процедурно нарушение, пробите бяха поставени в апаратурата и потвърдиха положителния резултат. Докладвахме в София за случилото се и предложихме да пледираме пред МОК за нарушена процедура. Прие се и ми бе поръчено да се явя пред медицинската комисия на МОК и да отстоявам нашата позиция. Преди да замина на заседанието, извиках двамата щангисти и ги информирах за това становище. Заявих им, че ще защитавам горната теза при всички случаи, но искам да знам истината от тях. И двамата категорично

заявиха, че не са вземали анаболи и не знаят откъде те са се появили в урината им. МОК не прие нашите възражения и медалите бяха върнати. Спирам се на този случай по няколко причини. След Монреал няколко щангисти бяха хванати с допинг, а в игрите на Сеулската олимпиада през 1988 г. други двама – Митко Гръблев и Ангел Генчев, бяха дисквалифицирани. Появиха се слухове и инсинуации за чужда намеса от други държави, за пропукване на утвърдената система за биологично и фармакологично възстановяване, за провокатори в нашия отбор, за заговор от Международната федерация и т.н. След близо 20-годишно отричане и мълчание Валентин Христов призна, че урината му в Монреал е била манипулирана. Всички тези обстоятелства ме накараха да направя ретроспективен преглед на системата за възстановяване през 70-те и 80-те години на миналия век.

Предварително искам да подчертая, че тази система след 1990 г. не съществува и не може да осветли скандалите в щангите и в другите спортове в края на миналия и в началото на настоящия век.

През 1974 г. излезе от печат монографията ми „Система за олимпийска подготовка“. В нея е изложена философията и съдържанието на възстановяването, в т.ч. и медикаметозното. Предлагам няколко цитата:

„Възстановяването в спорта е почти толкова важно, колкото и натоварването. Пределните натоварвания изискват не само контрол върху обема и интензивността, но и рационализиране и ефективизиране на възстановителните процеси на организма и на психиката на спортиста. Умореният спортист, който понася един изключителен енергетичен разход, трябва да погаси кислородния и енергетичния дълг на организма и да елиминира метаболитите на умората и депресиращите психиката фактори. Натоварванията в спорта растат и вече достигат почти абсурдни размери. Това изисква, заедно с ежедневния контрол при спортистите, широко да се внедрят и използват

постиженията на науката за физикално, медикаментозно и психическо възстановяване и биостимулиране" (стр. 91).

„Ролята на възстановяването ще нараства не само като охрана на спортната дейност на спортиста, но и като средство за създаване на предпоставки за приемане на по-голям обем и по-висока интензивност в натоварването.

Важен момент в изграждането на системата за възстановяване следва да бъде разбирането, че възстановяваме не болни, а здрави, но уморени спортисти.

В системата за възстановяване трябва да се отчитат следните моменти:

1. възстановяване по време и след тренировка;
2. спортният режим като възстановително средство;
3. физикални възстановителни процедури;
4. психически възстановителни въздействия;
5. фармакологични възстановителни средства;
6. рационално хранене.

В посочената концепция за възстановяването е заложена идеята за неговата комплексност, поради което чисто медицинската интерпретация би се явила причина за едностранчиво развитие на системата. Необходимо е съвместна работа на лекари, рехабилитатори, психолози, фармаколози и спортни педагози.

Следователно, както се рационализира тренировката, така трябва да се рационализира и възстановяването, тъй като и тренировката, и възстановяването имат една и съща цел – постигане на голям тренировъчен ефект и висок спортен резултат.

Тренировката цели да постигне умора, а възстановяването – да отстрани умората. Възстановяването в спорта е немислимо без тренировката, която предопределя необходимостта от съответен вид и степен на възстановяване. Съвременната тренировка също е немислима без възстановяването, но то, от своя страна, също предопределя характера и величината на следващата тренировка" (стр. 114)

Цялостната система за възстановяване ще разгледам подробно във втората част на книгата, а тук ще акцентирам само на медикаментозното. Налага се да уточня, че говорим за медикаменти, които не са включени в допинговата листа на МОК и следователно не се считат за вредни за здравето:

„В практиката се сблъскваме с две еднакво опасни концепции. Първата концепция отхвърля използването на фармакологични средства, като аргументира вредата от тяхната употреба и залага единствено на приспособителните възможности на организма на спортиста и на доброто (обилно) хранене. Втората концепция надценява ролята на фармакологичните средства, поради което се стреми чрез тях да компенсира недостатъчната тренировка или да я замени, което води до употреба на повече от необходимото количество медикаменти, а следователно и до отрицателни последици. Ние считаме, че и двете концепции са неприемливи и крият опасности за здравето на спортиста.

Нужно е комплексно възстановяване, което включва и фармакологични средства. При психическа и физическа умора на обикновените граждани лекарите предписват разни витаминни комплекси, комплекси от минерали и т.н. Те обаче не въздействат адекватно на спортиста, тъй като умората е неколкостранно по-голяма. Представителите на първата концепция разсъждават твърде ограничено, примитивно и наивно. Да изтощиш организма и да не му помогнеш да се възстанови означава да експлоатираш неговите възможности, бързо да го износиш, да го разболееш и изхвърлиш от спорта, а може би и от обикновения трудов процес. Фармакологичните препарати са насъщна необходимост като профилактика и охрана на здравето на спортиста.

Не по-малко вредна е и втората концепция. Представителите на тази концепция надценяват ролята на фармакологията в спорта и поставят в опасност здра-

вето на спортиста. При прекаляването с употребата на биологичните стимулатори остава само една крачка до допинга. По силата на тази концепция на биологичните фармакологични стимулатори се приписват възшебни качества, които те не притежават. САЩ са известни като родина на много от използваните в целия свят медикаментозни препарати за спортисти и със силно развитата си спортна фармакология. Знае се обаче, че американците са силни в леката атлетика, плуването и баскетбола (от олимпийските спортове). Няма как да се допусне, че американската фармацевтична промишленост не може да произведе достатъчно количество медикаменти за своите представители във вдигането на тежести, борбата, гребането и т.н.

Следователно основното в постигането на високи спортни резултати е правилната възпитателна и учебно-тренировъчна работа, големите натоварвания и мерките за възстановяване, взети в цялостен комплекс. Фармакологичните препарати са необходимо и прекрасно средство за възстановяване само тогава, когато са правилно дозирани, а това следва да се определя от лекаря и от треньора на отбора" (стр. 118)

В плана на всеки олимпийски отбор имаше раздел за възстановяване и схема за прилагане на медикаменти, която се утвърждаваше от специална комисия от медици и фармаколози по доклад на лекаря и треньора на отбора. Това бе постановката и практиката, приложена и за Монреал, и за Сеул. Ако тя бе грешна, би трябвало всеки българин, попаднал на допинг контрол, да бъде дисквалифициран, а това не е така. На тези две прояви на допинг тестове бяха подложени над 120 българи в почти всички спортове, а бяха хванати само щангисти. Вероятно има нещо само там.

Нека се опитаме да надникнем в щангите. Анаболните препарати бяха забранени от МОК през 1973 г. Дотогава те се използваха свободно и най-вече в силовите спортове. През 1974 г. със нарочен текст в Закона за народното здраве българската държава въве-

де забрана и допингов контрол на всички препарати от допинг листата на МОК и се изгради Републиканска допинг комисия. Наредбата за тази цел бе утвърдена от министъра на здравеопазването и от председателя на БСФС. В страната започна преследването на анаболните препарати. МФВТ обаче не бе вписала в допинг листата си и не преследваше анаболите. Така бе на всички световни и европейски първенства до 1976 г. Познавах добре нормативните документи на МОК и бях сигурен, че те са задължителни за всички спортове. Предизвиках разговор на тази тема с Асен Стоев, тогава секретар на нашата и на европейската федерация, и с Иван Абаджиев. Обясних им, че в Монреал щангистите ще бъдат проверявани за анаболи. И двамата бяха категорични, че това няма да стане. Асен Стоев заяви, че той като секретар на Европа е разговарял и с международната федерация и те щели да се противопоставят на решението на МОК. Още веднъж ги предупредих, че трябва да се съобразят с официалното становище на МОК и на БСФС. Това разминаване между становищата на МОК и БСФС, от една страна, и на МФВТ и БФВТ (Асен Стоев), от друга, създаваше обстановка, която би могла да провокира желание за нарушаване на приетата схема за фармакологично възстановяване с мисълта, че „номерът може и да мине“. Не допускам, че е подменена схемата за целия отбор, по-вероятно е отделни „браконiere-ри“, които навярно са опитали подобни действия и на други състезания, където „номерът е минал“, да са решили да опитат и на олимпиада. В подкрепа на тази хипотеза има два факта – в Монреал през допинг тест са минали всички останали щангисти безпроблемно, а в Сеул така минаха двама шампиони (Маринов, Гидиков) и двама медалисти (Топуров, Върбанов). Ръководителят на олимпийската ни делегация Тр. Мартински спря от участие останалите четирима състезатели. В Сеул присъства и секретарят на Републиканската допинг комисия д-р Е. Милошов. Той на място взе проби от нестартиралите щангисти, които при изследванията

в София бяха отрицателни. Така глупостта или авантюрата на двамина лиши България от още 4 медала.

След всичко изложено дотук по двата скандала логично може да се заключи, че става дума за вътрешни наши неуредици и за груби индивидуални нарушения на установения ред за ползване на медикаменти.

„Сит на гладен не вярва“

Поради голямото напрежение в работата развих хронично безсъние и месеци наред нямах нормален сън. Заспивах с приспивателни, чието въздействие сутрин опитвах да отстраня с кафе и около час и половина активен спорт. Безсънието ми се увеличи в края на 1975 и началото на 1976 г. и не помнех да съм заспивал без сънотворно. Направих си прегледи, изследвания, консултации при най-добрите невролози и психиатри, но резултат – никакъв. Според лекарите оставаше единствено да пробвам да сменя професията си. Това беше най-нежеланият вариант за мен. На 40 години и с работа, която ми носи удовлетворение, работа с големи творчески и социални перспективи, отхвърлих този вариант. Реших, че ще пробвам да променя само профила на работата си, като вместо с олимпийската подготовка започна да се занимавам с научноприложната работа в БСФС (вече бях защитил дисертация и предстоеше да се хабилитирам във ВИФ) и със СДЮС.

Давах си сметка, че не бива това да става в навечерието на олимпиадата в Монреал, а след нея. Реших за свое успокоение да направя предварителни сондажи или най-малкото да подготвя почвата за приемане на едно такова действие след олимпиадата.

Двама ръководители бяха хората, които можеха да решат този проблем – председателят на БСФС Тр. Мартински и завеждащ отдел „Организационен“ в ЦК на БКП Д. Димитров. Проведох срещи последователно и с двамата и ги предупредих, че след олимпийските игри ще поставя проблем, който не трябва да се

свързва с резултата от нашето участие, т.е. че и при добро представяне, и при провал аз ще ги занимавам с личен проблем.

Олимпиадата бе успешна и според мен благоприятстваше решението. Отидох при Тр. Мартински и след като напомних за разговора ни преди игрите, му обясних състоянието си и предложението за промяна на отговорностите ми като първи негов заместник. Не ме разбра и настоя да помисля още малко, понеже той смята, че преувеличавам и може би имам други причини, които не казвам. Всичките ми усилия да го убедя в правотата на моите искания пропаднаха. Проведох среща и с Д. Димитров. Напомних му разговора преди олимпиадата и го информирах за срещата си по този повод с Тр. Мартински. Той сподели, че също страда от безсъние и затова разбира и подкрепя промяната, която предлагам. Предположи, че Тр. Мартински няма подобен проблем. Тогава му разказах, че в Мексико, Мюнхен и Монреал по време на игрите с Тр. Мартински пребивавахме в общ апартамент и сутрин след традиционния си крос го будех от дълбок сън. Така стигнах до извода, че народната поговорка „Сит на гладен не вярва“ обяснява прекрасно отказа на Тр. Мартински. Разбира се, с помощта на Д. Димитров проблемът бе решен и аз поех в допълнение към исканите от мен СДЮС и научноприложното направление и федерациите по спортна гимнастика и вдигане на тежести.

На 29.12.1976 г. се проведе Тринадесетият пленум на ЦС на БСФС. Той прие изводите в доклада, който прочетох, даде оценка на представянето в Монреал и утвърди плана за участие на игрите в Москва след 4 години.

Подготовката за Москва съгласно плана, приет от пленума, се провеждаше вече под ръководството на моя приятел и колега Грую Юруков, а след това председател на СВСМ бе Стоил Сотиров. Помагах в подготовката за Москва главно чрез ръководенето на двете подсистеми на СОП – научноприложно осигуряване, работата с резерва (СДЮС и центрoвете за високо

спортно майсторство в страната) и, разбира се, чрез работата ми с федерациите по спортна гимнастика и вдигане на тежести.

7. За по-висока ефективност в работата на спортните центрове. Четвърти пленум на ЦС на БСФС

На два последователни конгреса (IV и V) БСФС се занимава с проблемите на центрoвете и в резолюцията на V конгрес записа:

„ЦС на БСФС да разработи принципна схема и конкретни организационни форми на отделните типове центрове и да издаде нормативни документи за тяхната работа, оценка и стимулиране на получените резултати.“

В много кратки срокове след конгреса, състоял се на 25.02.1977 г., председателството на ЦС на БСФС утвърди работна група, която да анализира дейността на съюза по развитието на центрoвете и да предложи мерки за подобряването ѝ. На мен бе възложено да ръководя групата. В нея бяха включени деятели и специалисти от федерации и отдели на ЦС на БСФС, от окръжни съвети на съюза и ДФС, а също така и представители на спортните структури на профсъюзите, комсомола и просветното министерство. За да направим снимка на съществуващото състояние в страната, утвърдихме методика за анализ и формуляр за събиране на информация с 33 показатели. След получаването на формулярите обобщихме и отразихме всичко това в доклад и в проект за решение на пленум. Двата документа бяха озаглавени еднакво – „За по-висока ефективност в работата на спортните центрове в системата на БСФС“.

Четвъртият пленум на БСФС (28.11.1978 г.) изслуша доклада, който прочетох, запозна се с проекта за решение и след творческа дискусия ги одобри.

Ще охарактеризирам накратко съдържанието на доклада и ще се спра по-подробно на изводите и концепцията. Чрез цитати от доклада и решението ще се опитам да покажа какво беше равнището на компетентност на тогавашното ръководство на БСФС.

В самото начало на доклада бе формулирана следната задача:

„Нашият пленум трябва да обсъди състоянието на работата по развитието на спортните центрове в системата на БСФС и да внесе необходимите корекции в нея с оглед още по-ефективното използване на територията и спортния потенциал на страната“ (стр. 4).

След това се аргументираше кое налага такъв подход:

„Бързите и стабилни темпове на техническия прогрес в световен мащаб, усъвършенстването на формите на управление и внедряването на новите постижения на науката във всички сфери на човешкия живот доведоха и до неவிждан подем на спорта в света.

Това, което до вчера се считаше невъзможно за отделния човек, сега вече е масова практика. През последните 4–5 години световният спорт показва изключителни темпове на развитие.

Олимпийските игри заемат особено място в историята на световния спорт, култура и наука. Те са критерий за състоянието на световния спорт и на спорта в отделните страни. Олимпийските игри са мощен фактор за прогреса на спорта, нямащ равен на себе си. Той мобилизира усилията на спортисти, треньори, деятели, медицински и научни работници за изучаване и разкриване на възможностите на човешкия организъм.

Ето защо анализът на олимпийския спорт и анализът на представянето на отделните нации разкриват редица закономерности и тенденции, които следва да знаем и да се съобразяваме с тях при нашата бъдеща дейност“ (стр. 4).

Анализираше се представянето на първите 15 нации в Мюнхен и в Монреал. В програмата на игрите са включени 21 вида спорт. Само СССР покрива пълната програма, ФРГ – 18, ГДР – 17, а останалите – от 6 до 15 спорта. Ние се класираме два пъти на 8-о място, като печелим точки по 7 спорта. По-назад от нас с по 6 спорта са Япония в Мюнхен и Румъния в Монреал. Логиката сочи необходимостта от увеличаване броя на спортовете у нас с възможности за класиране на спортисти или отбори до 6-о място. Разглеждаха се структурите на националните спортни системи и механизмите за тяхното управление на СССР, САЩ, ГДР, Унгария, Полша, Франция – поотделно за всяка една от тях.

В края на този преглед се правеха 2 извода: на първо място, *„...челните спортни нации са преминали от екстензивно към интензивно развитие на високото спортно майсторство“* (стр. 14) и, на второ място, *„...там са оформени в относително самостоятелни подсистеми, макар и в различна степен, масовият спорт и високото спортно майсторство... Това... се е наложило поради изместването на центъра на подготовка на олимпийския спортен резерв от масовия спорт въобще в масовия детско-юношески спорт“* (стр. 14–15). Интерпретираше се влиянието на тези тенденции върху нашата спортна действителност и се предлагаше да се ускорят темповете на преминаване от екстензивно към интензивно развитие на спорта.

В доклада се предлагаше следната

КОНЦЕПЦИЯ

„Повишаването на ефективността и качеството на определен вид дейност става преди всичко за сметка на засилване ролята на субективния фактор, но това не означава, че само субективният фактор ще реши проблема. Подценяване на ролята на обективните условия и фактори би взривило идеята за интензивно развитие на спорта. Обективни условия и предпоставки са необходими не само за високото спортно май-

сторство, но и за масовия спорт. На тях трябва да се гледа като на база за ефективно, интензивно и рационално прилагане и използване на субективните фактори, които само при тези обстоятелства биха играли решаваща роля. С други думи, за да се премине от екстензивно към интензивно развитие, е необходимо наличието на определен екзистенц-минимум от обективни условия и фактори, върху които да се приложи интензивно, т.е. качествено и ефективно субективното въздействие. Крайната цел на интензивното развитие на спорта е максималното използване на създадените обективни условия.

Трябва да се изясни понятието „ДФС – център на високо спортно майсторство“ и „спортен център по отделен вид спорт“. В досегашната практика разлика не се правеше, но най-често водеща роля имаше „спортният център по отделния спорт“, който се изгражда независимо от категорията на ДФС. Тринадесетгодишният опит показва, че това е неправилно. Естествен център на високото спортно майсторство е ДФС (обединеният спортен клуб) и то трябва да има не само водеща, но и решаваща роля. Интензификацията на спортното развитие в България трябва да се извършва чрез ДФС и чрез механизма за тяхното диференцирано управление, стимулиране и санкциониране.

а) Масов спорт

Основната цел на масовия спорт е да се укрепва здравето и дълголетието на човека, от една страна, и дееспособността и жизнеността на нацията, от друга. Обект на масовия спорт е човекът – от неговото раждане до дълбока старост. Масовият спорт играе и допълнителна роля – подбор на талантиливи деца и юноши за високото спортно майсторство.

Могат ли да служат на основната цел на масовия спорт всички олимпийски и неолимпийски спортове? Всеки спорт по принцип укрепва здравето на занимаващите се, но не всеки спорт може да бъде масово достъпен и желан за занимания и развлечение... (стр. 28–29).

Системно-структурният подход в решаването на основната цел на масовия спорт изисква диференцирана разработка на средствата и методите на масо-вооздравителната дейност, т.е. изисква се определянето на онези спортове и спортни дисциплини, които натоварват функционалните системи, а не психиката на човека, които са достъпни и желани от съответните социални и възрастови групи и за които са необходими минимални капиталовложения, парични средства, щатни треньори и т.н. Освен това е необходимо да се създаде и съответна леснодостъпна, подвижна организационна система... (стр. 30).

б) Високо спортно майсторство

В областта на високото спортно майсторство се работи за укрепване здравето на занимаващите се, за подобряване на физическите, спортно-техническите, интелектуалните и психическите им качества... с цел постигане на високо спортно постижение и победа...

Високото спортно майсторство също така се развива върху базата на обективно съществуващи условия и фактори. Към онова, което е необходимо на масовия спорт, трябва да се прибави потребността от непрекъснато реконструиране и модернизиране на съществуващата спортна база и инвентар, създаването на научноприложни лаборатории, изграждането на система за селекция и начална подготовка, създаването на спортни училища и интернати, както и на съответна спортносъстезателна система...

От субективните фактори с най-голямо относително тегло са квалификацията на кадрите, тренировъчната методика и използването на науката в обучението, тренировката, състезанието и възстановяването, както и организираността на цялостната система за спортно майсторство. Поради редица социални, научни, методични и спортно-технически изисквания на нашето време високото спортно майсторство черпи своите кадри, селектира спортисти не пряко от масовия, а от масовия детско-юношески спорт, който се явява негова естествена база... (стр. 30–31).

в) Детско-юношески спорт (ДЮС)

ДЮС има две главни задачи, които се решават диференцирано: в масовия спорт – чрез средствата и методите на масово-оздравителната дейност, а във високото спортно майсторство – чрез специфичните средства и методи на спортното обучение и тренировка, приспособени за съответната възраст.

От данните, които приведохме в предишните раздели, се вижда, че ДЮС е диалектическата връзка между масовия спорт и високото майсторство и може да бъде отнесен към първия или втория.

Като се има предвид обаче, че самият ДЮС е разделен на масов спорт и спортно майсторство, където използваните средства и методи, както и организационните форми и звена са различни, то обективно той може организационно и методично да се раздели на две и да се придаде съответно към масовия и към представителния спорт" (стр. 31).

Отново ще подчертая, че, когато говорим за спортуване и за спорт, имаме две спортни подсистеми – масов спорт и високо спортно майсторство. Към първата подсистема отнасяме всички органи, звена и дейности, свързани с масовото спортуване по местоживееене и месторабота, а към втората – всичко, свързано с началното обучение, тренировката и усъвършенстването.

Пленумът бе посветен на втората подсистема и затова в доклада се предлагаше нейното реструктуриране:

„Предлага се да се запазят досегашните 4 категории ДФС (екстрена, I, II, III). Да се разшири броят на ДФС екстрена категория от 14 до 34, като във всеки окръг се оформи най-малко едно ДФС екстрена категория. В ДФС екстрена категория да се развиват масовият спорт и високото спортно майсторство. За да се създаде по-голяма конкретност, оперативност и за да се отговори на специфичните изисквания на високото спортно майсторство, е наложително в тези

34 ДФС да се изградят СВСМ. Съветът да бъде специализирано помощно структурно звено на ръководствата на ДФС екстрена категория, предназначено да осъществява селекция, тренировка, спортно усъвършенстване и спортно майсторство. Неговата (на СВСМ) главна цел е да подготвя висококвалифицирани спортисти за участие в републикански и международни състезания и да създава предпоставки за постепенно децентрализиране на олимпийската подготовка. По този начин ще се създаде широк резерв от кандидати за националните олимпийски отбори, което ще изостри конкуренцията и ще подобри качествения състав на първите отбори на нашата страна. Повишаването на конкуренцията и подобряването на условията за спортна тренировка в СВСМ ще премахне съществените различия в постановката, периодизацията, съдържанието и протичането на учебно-тренировъчния процес между националните отбори и тези на СВСМ към ДФС екстрена категория, както и различията във възстановяването и режима на живот на спортистите.

Взаимоотношенията между ДФС екстрена категория и СВСМ се определят от факта, че СВСМ е структурно звено на ДФС екстрена категория. По силата на това обстоятелство се запазват всички механизми на въздействие на обществеността върху дейността както на дружеството, така и на съвета. По същество в съвета се концентрират досегашните дейности на отделите за високо спортно майсторство на ДФС и част от функциите на спортните секции, която касае учебно-тренировъчния процес. Освен това на пряко подчинение и като негова съставна част СВСМ получава сегашните права и задължения на ДФС по отношение на СУ, СИ, ССШ, ДСШ и ДТГ (детски тренировъчни групи). Освен тези звена в СВСМ се изграждат отбори по всички спортове, застъпени в него за съответните възрастови групи.

За да се осигури компетентно и на високо професионално равнище ръководство на работата в СВСМ, е

целесъобразно председателят и неговите заместници да се назначават от председателя на ДФС екстрена категория съгласувано с ОС на БСФС. Председателят на СВСМ е първи зам.-председател на ДФС. Той и заместникът му по учебно-спортната работа са номенклатурни кадри на СВСМ при ЦС на БСФС, а главният треньор на съвета по отделния вид спорт – на съответната българска спортна федерация. Оперативното бюро на СВСМ се утвърждава от Бюрото на ДФС екстрена категория съгласувано с ОС на БСФС.

Спортистите от всички звена на СВСМ, вкл. и служителите му, регистрират своето членство в БСФС чрез секцията на ДФС. Секциите имат да играят, както и досега, голяма роля като обществена основа за развитието на даден спорт в рамките на СВСМ или от „А“, „Б“, „В“ група. Обществеността ще помага и ръководи създаването на база, условия, социалнопсихологически климат, обстановка и т.н. Това обаче не изключва, а налага необходимостта и от специализирано ръководство на спортовете. Ето защо в рамките на СВСМ трябва да се изграждат групи по отделните спортове. Спортно-методичен и организационен ръководител на спортистите от отделния спорт в СВСМ, в т.ч. и на групата е главният треньор...

Така урегулирани и регламентирани, взаимоотношенията между ДФС екстрена категория и СВСМ създават реална база за диференциран подход в рамките на дружеството по изпълнение на задачите на БСФС в двете главни негови подсистеми – масов спорт и високо спортно майсторство. СВСМ поема специфичните функции на високото спортно майсторство, а всички останали органи на ДФС, и най-вече спортните секции, се съсредоточават в масовия спорт...

На територията на един окръг ще има само един СВСМ, което означава, че всички други ДФС – I, II и III категория, от дадения окръг ще подготвят кандидати и попълнения на местата в СУ, СИ или отбор на съвета по спортовете, развиващи се в СВСМ. Право на участие в републикански състезания по спорто-

вете, развивани в клуба, има само той, т.е. съветът по същество ще бъде сборен представителен окръжен отбор по застъпените в него спортове. Останалите ДФС от окръга ще имат право на участие в републикански състезания по онези спортове, които не се развиват в СВСМ, на които те са техен център от група „А“ и „Б“.

Предвижда се в СВСМ да се развиват от 2 до 10 спорта, което означава, че в някои окръзи ще се работи за високо спортно майсторство само по няколко спорта, а за масовост ще се работи по много повече спортове. За да се обхванат появилите се талантливи деца и юноши от цялата страна, трябва да се разработи механизъм за тяхното насочване в други окръзи, където техният спорт е в СВСМ. Регулирането на тази дейност трябва да става чрез показателите на ДФП (държавен физкултурен план), които следва да се изменят и пригодят към този механизъм.

Считаме за целесъобразно съветите към ДФС екстрена категория да бъдат разпределени в две степени. В първа степен да се включат онези, които имат принос към националния спорт от олимпийски игри и световни първенства, а във втора степен – онези, които имат принос от европейски първенства или дават национални състезатели за разширените състави на първите национални отбори. СВСМ се атестират веднъж на 4 години, т.е. в края на олимпийския цикъл. Тогава се определя и тяхната степен. Първата степен носи по-високи заплати, по-голям щат, повече субсидия и други привилегии. Както се вижда, съветите са относително самостоятелна система, която има вътрешна динамика и преминаване от степен в степен.

Чрез създаването на СВСМ, българските спортни федерации получават възможност още по-компетентно да упражняват правата си на ръководители на своя спорт. Те ще контролират и методически ще ръководят учебно-тренировъчната работа в СК (спортните клубове) и СУ, както и в централите на група „А“ и група „Б“.

Освен това заедно със СВСМ при ЦС на БСФС, където те участват равностойно и пълноценно, ще влияят върху цялостната дейност на съветите, СУ и спортните центрове. Така постепенно ще пренесат опита от работата си с националните отбори в СВСМ и в централните и ще тежат на мястото си като ръководители на спорта в страната... В нашата страна има 990 ДФС, а дотук ние говорихме само за 34 от тях. За останалите 956 ДФС се предлага да се усъвършенства сегашната система на спортните центрове. С оглед на по-голяма диференциация се счита за целесъобразно спортните центрове да се оформят в 3 групи – „А“, „Б“ и „В“. За всяка група центрове да се утвърдят изисквания, чието изпълнение да води до преминаване в по-горна група, а неизпълнението – в по-долна. Центърът за високо спортно майсторство по отделен спорт (ЦВСМ) е съсредоточаване на кадрови, методичен, финансов, материален и др. потенциал по дадения вид спорт в определено ДФС с цел получаване на по-висока ефективност от тяхната дейност по високото спортно майсторство.

По своята количествена и структурна характеристика централните по отделните видове спорт са:

1. Комплексни центрове за високо спортно майсторство, обхващащи всички възрастови групи от двата пола в зависимост от вида спорт.

2. Център по даден вид спорт за двата пола, но само за възрастова група – мъже и жени или само за единия пол.

3. Център по даден вид спорт за ДЮС – за двата пола или само за единия.

4. Център по няколко еднородни дисциплини от даден вид спорт или само една дисциплина от един вид спорт.

Центрове от група „А“ са тези, които дават състезатели за националните отбори и имат принос от европейски и световни първенства (олимпийски игри). Те работят по планове, утвърдени от съответните федерации и по изпълнение на плана за високите разреди.

Центровете от група „А“ се сформират в ДФС I и II категория. В един окръг само едно ДФС може да има център от „А“ група по един от видовете спорт. Тогава останалите ДФС, вкл. и ДФС екстрена категория, следва да селектират и подготвят спортисти по съответния вид спорт за ДФС с център „А“ група.

Центровете от група „Б“ са тези, които дават национални състезатели в младежките и юношеските национални отбори или излъчват майстори на спорта, кандидат-майстори на спорта и първоразредници в съответствие с ЕРСК (Единната републиканска спортна класификация). Техните планове се утвърждават и контролират от ОС на БСФС.

Центрове от група „В“ са тези, които работят предимно с деца и юноши и подготвят носители на масовите разреди до втори разряд вкл..

Броят на центровете за високо спортно майсторство по отделните видове спорт и категории да се определят от:

а) стратегията и тактиката на БСФС в областта на националния спорт;

б) значението на отделните спортове в зависимост от тяхната категоризация въз основа на партийните и съюзните документи;

в) достигнатото равнище на спортовете в тяхното развитие;

г) традициите и възможностите на отделните видове спорт в дадено ДФС;

д) кадровите и материалните ресурси на съюза за даден етап на развитие.

Изхождайки от изискванията за центровете по отделните спортове предполагаме, че количествено те биха изглеждали така:

Група „А“ – около 75 броя;

Група „Б“ – около 180 броя;

Група „В“ – около 300 броя.

От различната комбинация на спортните центрове по отделните спортове и от тяхната количествена и качествена характеристика да се определя и катего-

рията на съответното ДФС. Смятаме, че това би могло да стане приблизително по следния начин:

Екстрена категория – СВСМ, центрове от „Б“ и „В“ група;

Първа категория – с центрове „А“, „Б“ и „В“ група;

Втора категория – с центрове „Б“ и „В“ група;

Трета категория – без центрове, т.е. за масова дейност и масов ДЮС.

Предполагаме, че при прилагане на нормативните изисквания разпределението на ДФС по категории ще придобие приблизително следния вид:

Екстрена категория – 34 (сега са 14);

Първа категория – 70–80 (сега са 27);

Втора категория – 120–130 (сега са 54);

Трета категория – 766 (сега са 895).

За да имат стимул ДФС и центрoвете да преминават в по-горна категория или група, трябва в края на всяка втора година въз основа на получените резултати от международното представяне (националния принос) и изпълнението на ДФП председателството на ЦС на БСФС да прекатегоризира ДФС и центрoвете. Преминаването в по-горна категория да става веднага. Преминаването в по-долна степен да става след второто атестиране (ако и тогава резултатите не отговарят на категорията), за да се даде възможност на ръководствата на съответните ДФС да коригират своята работа. Както бе казано по-горе, в края на всеки олимпийски цикъл ще се извършва атестиране и на СВСМ, и на ДФС екстрена категория и ще се определя тяхната принадлежност към I или към II степен.

Главното в нормативната база за категоризирането да бъде стимулиране на динамичните, качествените и субективните фактори. В основата на нормативите да залегнат изискванията за изпълнението на плановете показатели и подготовката на спортисти за по-горните звена" (стр. 32–38).

Всички анализи и препоръки, както и разработената концепция бяха утвърдени от Пленума. Деятелите

и спортните специалисти от 70-те и 80-те години на миналия век дълго време се ръководеха от решенията на популярния като Четвърти пленум на БСФС.

До Сеулските олимпийски игри през 1988 г. не се правиха кардинални промени, само се усъвършенстваха отделни нормативни документи и се работеше по тяхното внедряване в практиката. Стабилността на националната спортна система се дължеше и на факта, че БСФС бе адаптирал своята дейност много добре към съществуващото обществено-политическо устройство на държавата.

По време на подготовката на Четвъртия пленум и особено след него освен задълженията ми към ЦВСМ, ДЮС и НПЛ (Научно приложни лаборатории) се наложи да полагам специални грижи за спортната гимнастика и вдигането на тежести.

Помогнах на Федерацията по спортна гимнастика да преразгледа и реформира работата си в страната и с националните отбори. През юни 1977 г. проведохме разширено съвещание на Бюрото на федерацията с участието на треньорския съвет, научната комисия, личните треньори и главните треньори на основните гимнастически центрове и катедрата на ВИФ под мотото „Перспектива има, но липсва конкретен подход“. Уточнихме следните мерки: да се оформят по два състава на националните отбори за мъже и жени с по 14–16 състезатели; да се допълнят показателите в индивидуалните планове, като се обърне особено внимание на броя на упражненията и целите комбинации във всяка тренировка; да се утвърдят волните съчетания със задължителен минимум от упражнения от група „С“ на всеки уред още в началото на подготвителния период; да се състави мрежови график за заучаването на упражненията и комбинациите; индивидуалните планове да се защитават пред и да се утвърждават от зам.-председателя на ЦС на БСФС, отговарящ за гимнастиката на първите състави, и от председателя на федерацията – за вторите състави. За подобряване на работата в централните съвещание-

то препоръча да се актуализира единната програма за обучение и тренировка по гимнастика и да се внедрява на базата на конкретния подход във всички звена и етажи.

Председател на федерацията беше Никола Хаджиев, негов заместник – Цветана Димова, а секретар – Христо Христов. Дългогодишен старши треньор на мъжкия отбор бе Светослав Батов. Този екип изведе спортната гимнастика до най-високото равнище на международната арена.

Първи златен медал от световно първенство спечели Боряна Стоянова през 1983 г. Родната гимнастика чака дълго време своя голям шампион. И ето че през 1979 г. изгря ярката звезда на Стоян Делчев, който завоюва европейската титла в многобоя. През следващата 1980 г. той спечели и първата олимпийска титла по гимнастика на коронния си уред висилка и е първият, който играе не само на, но и „около“ висилката, тъй като пръв изпълни упражнение в съчетанието си, без да се държи за лоста. Олимпийският му бронзов медал в многобоя от 1980 г. все още е единствен в спортната ни гимнастика.

Стоян Делчев е рожба на пловдивската гимнастическа школа, която по-късно даде на България и другия голям гимнастик – Йордан Йовчев, спечелил 1 сребърен и 3 бронзови олимпийски медала на халки и земя и бил 4 пъти световен шампион (2 пъти на халки и 2 пъти на земя). Той е единственият българин с медал (бронзов) в многобоя от световно първенство през 1999 г. Носител е и на сребърно отличие в многобоя на Европа. Всички тези успехи му спечелиха славата на най-успелия български гимнастик. През 1988 г. олимпийска титла на кон с гривни спечели и Любомир Герасков. Жените в спортната гимнастика са с по-скромни резултати. Диана Дудева притежава единствения олимпийски медал (бронзов) на земя, спечелен в Сеул през 1988 г.

А сега за другото ми наследство от олимпийската подготовка – вдигането на тежести.

Макар и с четиригодишно закъснение МФВТ (Международна федерация по вдигане на тежести) включи в списъка на забранените медикаменти анаболните препарати и започна повсеместни проверки. В света на щангите, в т.ч. и в българските, години наред се използваше анаболна методика на силова подготовка. Тя трябваше да се замени с алтернативна методика и който по-бързо я замени, той щеше да властва на световния подиум. Треньори и състезатели си правеха оглушки и се надяваха, че това решение ще се отмени. Поради тази причина настъпи криза. Тя се прояви в повсеместно спадане на резултатите и с лавинно покачване на броя на наказаните за допинг състезатели.

Кризата засегна и нас. За 2 години бяха наказани десетина българи за допинг, резултатите драстично спаднаха, класирането – също. През 1975 г. на световното и европейското първенство имахме по 8 медала (3 златни), през 1977 г. – паднахме до 3 медала (1 златен) на световното и 3 медала (2 златни) на европейското, а през следващата 1978 г. крахът бе пълен – само с 2 медала (1 златен) от световното първенство в Гетисбърг (САЩ). Трябваше да се действа. Повиках на разговор щатния зам.-председател на федерацията Никола Моллов и Иван Абаджиев и след съдържателна беседа поисках от Иван Абаджиев да напише и да ми даде в най-скоро време промените, за които говорихме. За да придам автентичност на направеното тогава, ще ползвам цитат от книгата на Надежда Богданова „Достоен за рекордите на Гинес“, в която тя помества мое интервю, дадено в края на 70-те години на миналия век:

„След време ми донесе точно 3 страници. Десет пъти ги прочетох. Толкова оригинални предложения имаше в тях, толкова дръзки промени предлагаше, че и най-заkletият революционер в спортната методика би се състисал. Ако не идваха тъкмо от Иван Абаджиев, можеше да захвърля листчетата: „Тоя не е бил на себе си, като ги е писал.“ Познавах обаче човека и не ги захвърлих.“

Надежда Богданова продължава нататък, като пре-разказва това, което съм казал тогава:

„Хващат се двамата и – с първия самолет в Москва. Настаняват се в хотел „Метропол“ и без да се съобразяват, че вече е десет и половина вечерта, Меранзов телефонира в дома на личния си приятел проф. Матвеев. Определят си среща за след един час. Абаджиев изпада в предстартова треска. Не познава лично професора, само е чел негови статии, негови монографии. Поглежда листчетата, които Меранзов е извадил и прилежно подредил върху масата. Поглежда да ги така, както изпраща на подиума щангистите си да бият световен рекорд. Остава само да измъкне от джоба си шишенце с амоняк и да смръкне, та да се съвземе.

След половин час Матвеев е в „Метропол“... И – хайде сега да видим каква дяволия е измислил другарят Абаджиев. Това? Само това ли е?

Като се зачита, „само това“ го увлича до такава степен, че остава в хотела до три и половина след полунощ. Пита – отговарят му, питат – отговаря им. Заедно разсъждават, преглеждат многократно редовете и скритото зад тях. Десетина пъти професорът отсича: „Каква свежа методическа мисъл, каква смелост!“

Датата на въпросното пътуване е 19 декември 1978 г. Това е краят на годината и на големия провал в Гетисбърг“ (стр. 82–83).

След като се върнахме от Москва, подготвихме плано-ве, графици, методики, контролни тестове, материални и финансови условия за промените и нова организация на работа с националните отбори. В нея се предвиждаше освобождаването на Иван Абаджиев от многото административни, финансови и организационни задачи, за да може да се концентрира изцяло върху методическите и спортно-техническите проблеми на всички национални отбори – за мъже, младежи, юноши до 18 и до 20 години, а по-късно – и за женските отбори. Този модел се

запази без съществени промени до края на 80-те години на миналия век. Тогава председател на федерацията бе Стефан Досев (1973–1985 г.), щатен зам.-председател – Никола Моллов (1978–1989 г.), а старши треньор на националните отбори – Иван Абаджиев. През този период бях последователно обществен зам.-председател и председател (1985–1989 г.) на нашата федерация.

Периодът 1979–1989 г. бе най-продуктивният. За да не се загубим в многото индивидуални титли и медали в двубои и в отделните упражнения, ще посоча само отборното класиране. Участвахме на 11 европейски първенства, като 6 пъти бяхме отборен шампион и 5 пъти – вицешампиони. От 9 участия на световни първенства 4 пъти бяхме първи и 5 пъти – втори. Проведоха се 10 индивидуални световни купи, като 8 пъти носители на купата бяха българи.

Мисля, тук му е мястото да кажа, че оценката на проф. Матвеев за Иван Абаджиев е синтез на онова, което той знае и може – световна величина в областта на методическата мисъл и на треньорската професия. Точно те аргументираха и обусловиха избирането му при анкетата на спортните журналисти за най-добрия треньор на България от ХХ век. Това е силната страна на Иван Абаджиев, а не както някои го смятаха за спец по медикаментозно стимулиране, което той, за съжаление, не опроверга.

8. Бойкот в спорта – „мръсна“ дума. Москва 1980 и Лос Анжелис 1984. Политика и спорт

Спортът е съревнование на някого с някого. Отказът от участие в съревнованието е абсурдно за спортиста и за спорта въобще. Това означава да се откажеш от себе си или да се самоубиеш като спортист, а да принудиш друг да се откаже, означава да го убиеш или да убиеш неговата спортна идентичност. Ето защо в спорта бойкот е „мръсна“ дума. Не така мислят обаче политиците.

През 1980 г. Джими Картър, президент на САЩ, заяви, че за да накаже руснаците за навлизането им в Афганистан, забранява на американските спортисти да участват на олимпиадата в Москва 1980 и това противоречащо на всякаква логика и морал вмешателство на политиката в спорта стана факт.

Четири години по-късно същото направи съветското Политбюро на ЦК на КПСС (Комунистическа партия на Съветския съюз). В съгласие с това становище на КПСС Политбюро на БКП с решение № 372 от 09.05.1984 г. постанови:

„Счита за нецелесъобразно участието на български спортисти в олимпийските игри в Лос Анжелис през 1984 г.“

По този начин цяло поколение спортисти от двете страни на барикадата в студената война бе лишено от възможността в продължение на 8 години да се състезава заедно. Редица правителства и в първия, и във втория случай забраниха на своите спортисти да се състезават съответно в Москва и Лос Анжелис. По силата на тези обстоятелства нашите спортисти не участваха на игрите през 1984 г.

Москва 1980 – помрачен български успех

Да спечелиш 8 титли, 41 медала, 265 точки, да се класираш на 3-о място в комплексното подреждане по нации и да не можеш истински да се зарадваш заради бойкота и отсъствието на някои от силните спортни нации, е наистина малшанс. Такава е цената на „мръсната“ дума бойкот. Все пак ще се опитам да очертая, макар и приблизително, мащаба на постигнатото.

Четири страни от първите 10 в Монреал (САЩ, ФРГ, Япония и Канада) бойкотираха и не участваха в Москва (вж. таблица 8). На тяхно място влязоха нови 4 (Англия, Куба, Чехия и Италия), които явно бяха по-

слаби от бойкотиралите и спечелиха по-малко – общо 95 медала (30 златни) и 596.25 точки. Явно тук не можеше да става дума за механична смяна в десятката, а за качественни промени и разместване на пласетовете между останалите 6 от десятката от Монреал. Първите 2 нации (СССР и ГДР) увеличиха чувствително баланса си по всички показатели, но не повлияха пряко върху баланса и подреждането на останалите 4 (България, Полша, Унгария, Румъния). Те взаимно се конкурираха и размениха местата си, но с различен брой отличия и точки. Безспорно най-убедително се представи България с прогрес по всички показатели – с 1 златен медал, 17 други медали и 98.5 точки в повече и с 5 места по-напред. Че този резултат не е случаен, потвърждава участието ни на европейските първенства по олимпийските спортове през същата година, където върхът ни още не е достигнат – 49 медала с 21 континентални титли (вж. таблица 2).

След московските олимпийски игри преминах на работа в апарата на ЦК на БКП като ръководител на звеното, занимаващо се със спорта и спортните организации.

Тази позиция ми даде възможност да се запозная по-отблизо с работата, ролята и мястото на другите спортни организации извън БСФС като БТС (туристическите спортове), СБА (моторните спортове), ДОСО (техническите спортове и моделизми), БЛРС (ловните и риболовните спортове), както и с работата, касаеща практикуването на физически упражнения и спорт на министерства, ведомства и народни съвети – окръжни и общински. По този начин още веднъж се убедих в правилността на извършената реформа в страната през 1957–1958 г., когато държавата върна управлението на спорта на обществените организации и им делегира някои свои функции. Разбира се, всичко това ставаше в рамките на допустимото и в съответствие с ръководната роля на комунистическата партия съгласно чл. 1 на действащата тогава конституция.

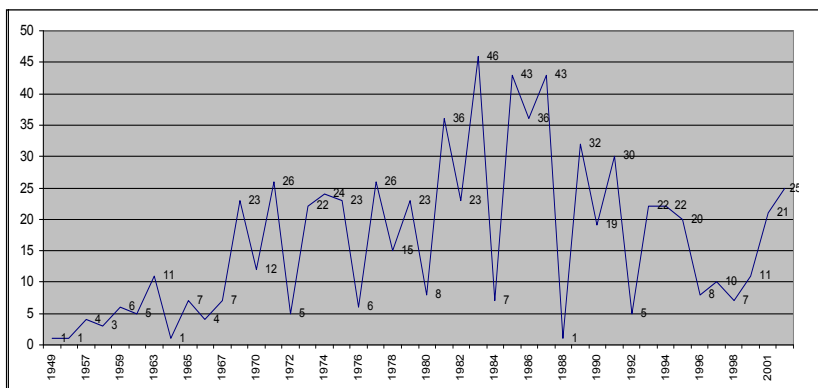
Таблица 8
Първите десет нации
в комплексното класиране в Москва и Монреал

№ Страна	Москва			Монреал			Разлики (+/-)			Място
	Злато	Сребро	Точки	Злато	Сребро	Точки	Злато	Сребро	Точки	
1. СССР	80	195	1219.5	47	125	788.5	+33	+70	+431	=
2. ГДР	47	126	829	40	90	635	+7	+37	+184	=
3. САЩ	-	-	-	34	94	606.75	-	-	-	-
ФРГ	-	-	-	10	39	279	-	-	-	-
3. България	8	41	265	7	24	166.5	+1	+17	+98.5	+5
4. Полша	3	32	241	8	25	187.5	-5	-7	+53.5	+1
5. Унгария	7	32	228	4	21	154.5	-3	-11	+73.5	+4
6. Румъния	6	25	204	4	27	176.5	=	+2	+27.5	=
Япония	-	-	-	7	9	169.5	-	-	-	-
7. Англия	5	21	149	3	14	96	+2	+7	+53	+5
8. Куба	8	20	142.5	6	13	87	+2	+7	+55.5	+5
9. Чехия	2	14	136	2	8	66.75	=	+6	+69.25	+5
10. Италия	8	15	121	2	13	99.5	+6	-2	+21.5	+1
11. Канада	-	-	-	11	105	-	-	-	-	-
ОБЩО за десетката	173	521	3537	173	481	3 258.25	=	+40	+278.75	
ОБЩО за новите	23	70	568.5							
ОБЩО за бойкотираните	53	165	1 165.25	-30	-95	-596.25				

Лос Анжелис 1984. Неосъществени български възможности

В периода преди игрите в Лос Анжелис, в който на пълни обороти функционираше националната ни спортна система, изявите ни по целия свят чертаеха ярки перспективи за олимпийската надпревара. Никога преди 1983 г. не бяхме постигали в предолимпийската година толкова много медали и толкова предно класиране по сбора на медалите от световните първенства по олимпийските дисциплини както тогава. За първи път изпреварихме САЩ и заехме трето място след Съветския съюз и ГДР с 46 медала, от които 15 златни (вж. фигура 1 и таблица 2).

Фигура 1
Завоювани медали на световни първенства по олимпийски спортове по години

9. С поглед към Сеул 1988. По-нататъшно усъвършенстване на СОП

През май 1984 г. се проведе VII пленум на ЦС на БСФС, на който доклад „За по-високо качество в подготовката на резерва на българския спорт“ изнесе Гр. Юруков, зам.-председател. В доклада се откриха главните резултати от дейността на съюза по подго-

товката на резерва, обосноваваше се нов подход в дейността за подобряване на качеството в подготовката, като се акцентираше върху комплексния подход в усъвършенстване на системата на работа и се препоръчваше чрез използването на икономически лостове решително да се ускори внедряването на качествени параметри в системата за работа с резерва. В доклада и в решението се настояваше за по-пълно внедряване на постиженията на научно-техническата революция и върховете постижения на физкултурната наука за усъвършенстване на учебно-тренировъчния процес, за повишаване на квалификацията на кадрите, за по-нататъшното интензивно развитие на националната система на центровете за високо спортно майсторство и за усъвършенстване на управлението на системата за подготовка на спортния резерв. Показателни са цифрите в таблица 9.

През 1983 г. бяха атестирани всички ДФС, СВСМ и ЦВСМ. В доклада се анализираха постиженията и слабостите при атестирането. Ще посоча само някои от тях. Делът на СВСМ и центровете от група „А“ достигна 98.90% от спечелените медали и точки от световни и европейски първенства, въпреки че абсолютният брой на призовите места нарастваше. Във възходяща линия се развиваше и участието ни в юношеските първенства, като през последните 3 години (1981–1983 г.) заставахме трайно на третото място след СССР и ГДР по спечелените призови места. В края на 1983 г. в страната функционираха СВСМ в 28 ДФС и общо 839 ЦВСМ със 102 319 трениращи спортисти под ръководството на 3 019 треньори (вж. таблица 9). Един подробен анализ на данните от таблицата показва и мащабността на работата в цялата страна. Постигнат бе относително стабилен баланс между ДФС, работещи за високо спортно майсторство – 97 или 1/3, и останалите 2/3, които развиваха масов детско-юношески спорт. Критериите при атестирането бяха много високи и изискваха сериозна работа за потвърждаване или преминаване в по-горна категория. Това бе заложено

така, за да стимулира и мобилизира целия съюз. При преатестирането 43.40% от центровете от група „А“ и „Б“ следваше да се прекатегоризират в по-ниска степен, а това водеше до по-ниско финансиране.

Таблица 9

Брой тренъори, центрове и спортисти по спортове (1983 г.)

№	ВИД СПОРТ	Тренъори	ЦЕНТРОВЕ/спортисти						Центрове общо	Спортисти общо
			„А“		„Б“		ДЮС			
			брой	спортисти	брой	спортисти	брой	спортисти		
1.	Акробатика	100	10	1871	4	142	7	419	21	2432
2.	Бадминтон	2	-	-	4	313	2	77	6	390
3.	Баскетбол	250	16	4251	19	2544	28	2103	63	8898
4.	Бокс	84	11	1414	8	938	2	128	21	2480
5.	Борба свободен стил	150	7	2548	10	2266	41	3786	58	8600
6.	Борба класически стил	303	12	3953	12	1570	60	4443	84	9966
7.	Борба самбо	12	-	-	7	477	3	126	10	603
8.	Ветроходство	7	-	-	4	221	-	-	7	221
9.	Вдигане на тежести	136	16	1925	17	1344	16	1055	49	4324
10.	Волейбол	214	12	3220	18	2575	22	1676	52	7971
11.	Водна топка	22	-	-	10	815	-	-	10	815
12.	Гребане	68	8	1516	1	90	1	76	10	1682
13.	Джудо	46	6	677	11	1326	4	176	21	2179
14.	Кану-каяк	83	8	1674	1	69	3	64	12	1807
15.	Колоездене	63	1	100	18	1212	4	189	23	1501
16.	Конен спорт	56	3	136	19	545	10	195	32	876
17.	Лека атлетика	521	18	8415	35	6932	76	4947	129	20294
18.	Модерен петобой	13	-	-	4	168	-	-	4	168
19.	Плуване	213	6	3090	8	4243	11	1235	25	8568
20.	Ръгби	6	-	-	4	377	-	-	4	377
21.	Скокове във вода	9	-	-	4	222	2	49	6	271
22.	Ски	93	3	847	7	1200	2	218	12	2265
23.	Спортна гимнастика	189	7	1654	9	888	8	412	24	1290
24.	Спортна стрелба	58	9	1005	7	314	-	-	16	1319
25.	Тенис	30	-	-	5	520	4	323	9	843

26.	Тенис на маса	34	-	-	14	1152	14	569	28	1721
27.	Фехтовка	25	2	248	6	427	1	104	9	782
28.	Фигурно пързаяне	11	-	-	3	293	2	53	5	346
29.	Хандбал	95	-	-	21	3472	15	1032	36	4504
30.	Хокей на лед	15	-	-	5	804	2	147	7	951
31.	Художествена гимнастика	72	6	1383	6	739	2	84	14	2206
32.	Шахмат	36	5	396	9	577	13	629	27	1602
33.	Подводен риболов	1	-	-	2	32	-	-	2	32
34.	Стрелба с лък	3	-	-	5	65	1	6	6	71
	ВСИЧКО	3019	166	40323	317	38875	356	24321	839	102319

През ноември 1983 г. се проведе пленум на ЦС на БСФС, посветен на научноприложната дейност. Доклад на тема „За по-нататъшно развитие на научноприложната дейност в системата на БСФС“ изнесе зам.-председателят на съюза проф. Цветан Желязков. В него се направи ретроспективен анализ на състоянието на научноприложната работа на БСФС в областта на масовия и детско-юношеския спорт и на високото спортно майсторство. Пленумът бе предшестван от изложба на уникални технически устройства и комплектации за контрол на тренировката и диагностика на спортната подготовка, разработени от български експерти. Пленумът отбеляза, че в научноприложната работа е настъпил нов етап на сътрудничеството между БСФС, ВИФ, БАН, МА и други научни звена след извършеното преустройство в ЦНПДС. Висока оценка се даваше на провеждания всяка година (от 1969 г.) конкурс за научни творби и разработки в областта на спорта. Конкурсната програма обхващаше научни публикации, дисертации и монографии, технически изобретения и рационализации, нови методики за диагностика и управление на тренировъчния процес, тестови и учебни програми за ДЮС, разработки, свързани с дълголетие и здравето на хората и др. Осигуряваше се солиден награден фонд. Всичко това имаше стимулиращо въздействие. Само през 1987 г. вече бяха представени 51 научни разработки. БСФС финансираше участието на научни работници и други специалисти и в международни сим-

позиуми, семинари, конференции и конгреси, като командироваше годишно средно по 30–40 души. Тази активност бе забелязана и оценена и от другите страни.

През февруари 1987-а организирахме Седмица на научно-техническия прогрес в спорта. В рамките на тази седмица се проведеха: съвещание на зам.-председателите на спортните организации на социалистическите страни, отговарящи за научните проблеми; семинар по приложение на информатиката и компютърната техника в спорта; организира се изложба на съвременна тренировъчна, телеметрична и друга измервателна апаратура. През октомври 1989-а София бе домакин на европейска конференция „Спорт и наука“. В доклада на нашата делегация пред ръководителите на спорта от Европа се показва къде се крие една от основните причини за успехите на българския спорт.

Партийно вмешателство

През 1985 г. на футболния мач между ЦСКА и Левски-Спартак имаше сбиване между футболистите и кратко прекъсване на мача, но, общо взето, съдиите овладяха положението и приключиха срещата без други инциденти и в съответствие с правилата на играта. Присъствах на мача и приех съдийското решение за правилно и наказанията на провинилите се – за достатъчни и справедливи. Не така обаче бе приел случилото се Милко Балев, тогава секретар и член на Политбюро на ЦК на БКП. На следващия ден той свика оперативно съвещание, на което в кратко изложение обоснова предложението си двата отбора да бъдат наказани най-строго. Присъствах на срещата, взех думата и изказах несъгласие с неговото предложение, като изтъкнах, че такъв критерий не се прилага в европейските турнири и че на нашия стадион не е станало нещо невиждано в Европа, за да извадим отборите от групата. Милко Балев контрира, че въпросът е политически, а не спортно-технически. Отборите, треньорите и провинилите се футболисти

бяха наказани не от федерацията, както е по наредбата и правилата, а от Секретариата на ЦК на БКП. Двата клуба бяха разпуснати и извадени от класиранията, отне им се ведомствено-териториалният статут, а на двамата старши треньори бяха отнети треньорските права. Сурови и незаслужени санкции получиха и редица футболисти, сред които Христо Стоичков и Борислав Михайлов.

Но злото, както казва народът, не идва само. Няколко месеца по-късно Милко Балев инициира още един скандал. Този път предложи да се лишат от ведомствено-териториалния им статут всички физкультурни дружества, които имаха такъв съгласно Устава на БСФС. Георги Атанасов, член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП, който по тогавашната терминология „наблюдаваше“ отдела, където бе и Спортният сектор, ме извика в кабинета си, даде ми 2–3 напечатани страници и ми каза, че това е проект за решение на Политбюро, разработен в кабинета на Милко Балев. Нареди да го прочета и да напиша докладна записка, която да подкрепи и аргументира предложенията. След като се запознах с документа, заявих, че това е началото на ликвидирането на спорта и то не трябва да се допуска. Георги Атанасов смяташе, че съм краен, и не прие този начин на разговор. Обясних, че става дума за всички столични, две пловдивски, две варненски и едно сливенско ДФС, които носят около 90% от медалите за България, и предложих да задържи проекта и да ми даде време да разработя справка мнение, където да аргументирам защо го смятам за недопустим. След неговото съгласие събрах ръководителите на дружествата, посочени по-горе, и отговарящите за спорта в съответните ведомства и за няколко дни подготвих справката. Представих я на Георги Атанасов, обсъдихме я, коригирах някои формулировки и с това моята мисия приключи. Чаках развоя на скандала. Не мина и седмица и Георги Атанасов ми съобщи, че са се договорили в Секретариата, вместо да се внесе проектът за решение в Политбюро, моята

справка да се раздаде на членовете му за сведение, а не за обсъждане. И тогава, и сега съм благодарен на Георги Атанасов, че прояви разбиране, повярва на аргументите и предотврати атаката срещу българския спорт. В противен случай крахът на Златния век щеше да започне поне една петилетка по-рано.

Подобни груби вмешателства в работата на БСФС бяха не изолирани случаи, а част от инструментариума на т.нар. „партийното ръководство“ над обществените организации не само в центъра. Позовавайки се на него и на чл. 1 от Конституцията на НРБ за ръководната роля на БКП, партийните органи понякога драстично се намесваха в кадровата политика и в управленската работа на органите на самодейните спортни организации, независимо от техните устави и правилници. Показателно в това отношение бе политическото решение да не участваме на олимпиадата в Лос Анжелис. Не искам да привеждам други примери, а ще се задоволя да кажа, че тези действия на съществуващия тогава командно-административен апарат на тоталитарната държава ограничаваше инициативата на обществените спортни деятели и лимитираше международните изяви на спортистите. С други думи, пречеше за пълната реализация на създадения спортен потенциал на нацията. Ръководителите на самодейния спорт, в т.ч. и аз, приемахме или не това вмешателство, бяхме длъжни да се съобразяваме с него и да адаптираме дейността си към тоталитарната форма на управление на държавата, за да гарантираме успешното развитие на спорта.

10. Сеул 1988. Триумф на българския спорт

Очакванията ни за добро представяне на първата нормална олимпиада след двата бойкота се сбъднаха. България зае 7-о място в комплексното класиране по нации (вж. таблица 1) и 5-о място по броя на спечелените медали. От московската десетка отпаднаха Пол-

ша, Англия, Куба и Чехия, а първите три страни намаляха броя на спечелените медали – СССР с 32.30%, ГДР с 19.00% и България с 14.63%. Вижда се, че другите две страни от тройката намаляха медалите си с по-големи проценти, което свидетелства за по-големия стабилитет на нашата страна в 8-годишния цикъл между двете олимпиади.

През този период всички подсистеми на националната спортна система функционираха с пълния си капацитет. Спартакиадата през 1984 г. демонстрира мащабността на масовото спортуване, а участието в континентални и световни първенства потвърди качествения ръст на високото спортно майсторство. Нашите спортисти поставиха 113 световни рекорда за мъже и жени и 84 – за юноши и девойки, в периода между Москва и Сеул.

Ще се спра по-подробно на мащабността на участието и представянето ни в Сеул. Участвахме със 182 спортисти по 16 вида спорт. Увеличи се броят на спортовете с олимпийски принос. Сред призьорите от 1-о до 6-о място се наредиха представители на 14 вида спорт (в Мюнхен и Монреал – по 7), 106 спортисти се класираха в призовата шестица, за първи път имаме медалисти по плуване, художествена гимнастика и тенис, за първи път имаме шампион по плуване (Таня Богомилова), за първи път имаме носител на пълен комплект от медали (Ваня Гешева – каяк). Връх в своето олимпийско представяне постигнаха леката атлетика, кану-каякът, гимнастиката, боксът и стрелбата. Никога така мащабно не бяха представени ДФС в страната, при призьорите – 44 града имаха спортисти в олимпийската шестица, което в най-голяма степен се дължеше на разгърнатата мрежа в страната на системата на ДЮС (82.00% от носителите на призове бяха преминали през СУ и ССШ).

11. Спортната „топография“ на БСФС. Равносметка

Тъй като това е последната олимпиада от Златния век, ще бъде полезно да направя някои обобщения, касаещи мястото (*topos* – гр.) на отделните спортове. През периода с различен темп и променлив успех БСФС развиваше възходящо всички видове спорт – олимпийски и неолимпийски; индивидуални и колективни; летни и зимни. Ако се вгледаме във вътрешната характеристика на тези групи спортове, ще отбележим, че, примерно, в индивидуалните спортове има циклични и ациклични, обективно измерими и с оценка на изкуството на изпълнението, единоборства и т.н. Вътрешната характеристика ще оставя на теоретичите, а тук ще разсъждавам по генерално типизираните групи спортове в БСФС.

Най-силно развитие получиха олимпийски спортове, което бе приоритет при реформирането на спорта и при изграждането на новата национална система. На фона на общия напредък следва да отбележа някои различия и особености. По-силни са индивидуалните летни олимпийски спортове, което личи от таблица 10 и от изложението дотук.

Колективните спортове, макар и значително да отстъпваха на индивидуалните, през Златния век също имаха най-силното си международно присъствие. Тук искам да кажа малко повече за тях. Безспорен лидер бе волейболът, който имаше сребърен и бронзов медал и общо 15 точки от олимпиади и 11 (1, 2, 8) медала от световни и европейски първенства (вж. таблица 11). На второ място бе баскетболът – съответно с 2 медала и 11 олимпийски точки и 12 (1, 6, 5) медала от световни и европейски първенства, а на трета позиция бяха футболистите – с 2 медала и 9 олимпийски точки. Трудно обяснимо бе изоставането на игрите. Всички обективни показатели говореха за равнопоставеност и балансираност между индивидуалните и колективните спортове. Повече центрове и треньори в централите от баскетбола и волейбола към 1983 г. (вж. таблица 9) имаха само леката атлетика и борбата. Подобно бе съотношението и по броя на обучава-

щите се в СДЮС. Вероятно причините следваше да се търсят в качеството на учебно-тренировъчния процес и в субективните фактори.

Таблица 10

Ранглиста на националните отбори по общия брой на олимпийските медали (летни и зимни спортове)

№	Отбор	Брой			
		злато	сребро	бронз	общо
1.	Вдигане на тежести	11	16	7	36
2.	Борба свободен стил	7	17	10	34
3.	Борба класически стил	9	14	10	33
4.	Лека атлетика	5	7	6	18
5.	Кану-каяк	4	5	8	17
6.	Бокс	4	5	8	17
7.	Спортна стрелба	4	6	6	16
8.	Гребане	3	4	7	14
9.	Спортна гимнастика	2	2	6	10
10.	Плуване	1	1	1	3
11.	Ски	1	-	2	3
12.	Художествена гимнастика	-	2	1	3
13.	Джудо	-	1	2	3
14.	Баскетбол	-	1	1	2
15.	Волейбол	-	1	1	2
16.	Футбол	-	1	1	2
17.	Шорт-трек	-	1	1	2
18.	Конен спорт	-	1	-	1
19.	Тенис	-	-	1	1
ВСИЧКО		52	85	80	217

Неолимпийските спортове с малки изключения бяха на по-заден план. Изключения правеха онези от тях, за които мислехме, че ще станат олимпийски – художествена гимнастика, джудо, женските направления по спортна стрелба, баскетбол и волейбол. Специално място сред тези спортове имаше художествената гимнастика, където благодарение на Жулиета Шишманова и особено на Нешка Робева, се създаде българска школа със забележителни успехи – 57 златни медали от световни първенства, като само ние имахме 2 трикратни светов-

ни шампионки – Мария Гигова и Мария Петрова.

По традиция силно развитие у нас имат борцовите и силовите спортове като самбо, сумо, таекуон-до, силов трибой, канадска борба и др., както и гимнастическите спортове като акробатика, скокове на батут, аеробика, фитнес и др. С най-много медали от световни и европейски първенства бяха самбо и акробатика. Общото количество медали и титли по всички неолимпийски спортове бе впечатляващо голямо и подсилва представата за многото видове спорт в България и за множеството международни успехи, постигнати от българските спортисти.

Таблица 11

Волейбол – медали от световни и европейски първенства

		Световни първенства						Европейски първенства			
		Медали						Медали			
Година	злато	сребро	бронз	общо	Година	злато	сребро	бронз	общо		
1949	-	-	1 (м)	1	1951	-	1 (м)	-	1		
1952	-	-	1 (м)	1	1955	-	-	1 (м)	1		
1970	-	1 (м)	-	1	1979	-	-	1 (ж)	1		
1986	-	-	1 (м)	1	1981	1 (ж)	-	1 (м)	2		
ОБЩО	-	1	3	4	1983	-	-	1 (м)	1		
					2001	-	-	1 (ж)	-		
					ОБЩО	1	1	5	7		

Зимните олимпийски спортове бяха слабо развити, имахме малка и примитивна база и се налагаше да се полагат неимоверни усилия през годините за тяхното придвижване напред. Поради липса на съвременни условия за алпийските дисциплини приоритет имаше работата по северните.

Подобно на летните спортове и тук създадохме ЦВСМ и СВСМ, СУ, разгърнахме цялата гама на СДЮС и СОП. Най-широко комплексно развитие получиха Боровец като база и Самоков като естествен център за развитие на зимните спортове с ДСШ и ССШ, СУ и НПЛ. След Самоков по подобен модел се разви и Чепеларе, а след това – и Банско, т.е. създаваха се предпостав-

ки за постигане на сериозни резултати, които идваха твърде късно и епизодично. През 1980 г. в Лейк Плесид Иван Лебанов спечели първи медал (бронз) за България на 30 километра ски-бягане. На същите игри Петър Попангелов отбеляза връх в представянето ни в алпийските дисциплини с постигнатото 6-о място на специален слалом и повтори успеха си на следващите зимни олимпийски игри в Сараево (1984 г.). Класирането му още не е постигано от друг наш алпиец. През 1992 г. в Албервил Надежда Алексиева направи пробив в женския биатлон – зае 4-о място на 7.5 километра. Женската ни щафета на тази дистанция също се класира 4-а, а шест години по-късно в Нагано (Япония) Екатерина Дафовска завоюва златен медал на биатлон (15 километра) и записа името на България в златния летопис на Зимните олимпийски игри.

С построяването на открити и закрити ледени пързалки за кънки, хокей и фигурно пързаляне ускорено развитие получиша шорт-трекът и фигурното пързаляне.

12. Златните българи на Златния век

Златните българи, подготвили и реализирали Златния спортен век на България, са много. Това са спортисти, треньори, научни работници, експерти, професионални и обществени спортни дейатели на БСФС, ръководители на федерации и дружества, на спортни училища и школи и т.н.

Имената на някои от тях са посочени в текста на изложението при хронологията на установяването на националната спортна система и при описанията на нейните подсистеми, както и при анализирането на участието ни на олимпиади и на световни и континентални първенства.

Таблиците сочат ефективността от функционирането на спортната система, а това бе резултат от усилията на многобройна армия от всеотдайни спортни дейци. Прекланям се пред тях и техния труд. Венец

на всичко това са спечелените купи, титли и медали. Носители на крайния продукт на системата бяха спортистите. Тях ги познаваше цяла България, а някои от тях ги познаваше и целият свят. Ето защо искам тук да представя с помощта на статистиката най-изтъкнатите рожби на Златния век.

ДВУКРАТНИ ОЛИМПИСКИ ШАМПИОНИ

Двукратните олимпийски шампиони на България по реда на получаване на титлите са:

1. БОЯН РАДЕВ (класическа борба) – 1964 г., 1968 г.
2. ПЕТЪР КИРОВ (класическа борба) – 1968 г., 1972 г.
3. НУРАИР НУРИКЯН (вдигане на тежести) – 1972 г., 1976 г.
4. ТАНЮ КИРЯКОВ (спортна стрелба пистолет) – 1988 г., 2000 г.
5. МАРИЯ ГРОЗДЕВА (спортна стрелба пистолет) – 2000 г., 2004 г.

ДВОЕН ОЛИМПИСКИ ШАМПИОН

1. НИКОЛАЙ БУХАЛОВ (кану – С 500 метра и С 1000 метра) – 1992 г.

НОСИТЕЛИ НА ПОВЕЧЕ ОТ ДВА ОЛИМПИСКИ МЕДАЛА

1. МАРИЯ ГРОЗДЕВА (спортна стрелба пистолет) – 5 медала (2 златни, 1 сребърен, 2 бронзови), спечелени на игрите на четири олимпиади.

2. ВАНЯ ГЕШЕВА (кану-каяк) – 4 медала (1 златен, 2 сребърни, 1 бронзов), спечелени на игрите на две олимпиади.

3. ЙОРДАН ЙОВЧЕВ (спортна гимнастика) – 4 медала (1 сребърен и 3 бронзови), спечелени на игрите на две олимпиади.

Борецът ВАЛЕНТИН ЙОРДАНОВ е безспорен лидер в това подреждане със своите 21 медала, от които 15 златни. За да стигне до тях, той излиза 685 пъти на

международния тепих и 673 пъти е победител. Първата си титла печели на 22 години, а последната – на 36-годишна възраст.

Таблица 12
ЗЛАТНАТА ОЛИМПИЙСКА ТРОЙКА

№	Медали Име/ фамилия Спорт	Европейски първенства				Световни първенства				Олимпиади				Всичко			
		злато	сребро	бронз	ОБЩО	злато	сребро	бронз	ОБЩО	злато	сребро	бронз	ОБЩО	злато	сребро	бронз	ОБЩО
1.	Валентин Йорданов <i>Борба свободен стил</i>	7	1	1	9	7	2	1	10	1	-	1	2	15	3	3	21
2.	Стефка Костадинова <i>Лека атлетика</i>	6	1	-	7	7	-	-	7	1	1	-	2	14	2	-	16
3.	Янко Русев <i>Вдигане на тежести</i>	5	2	-	7	5	2	-	7	1	-	-	1	11	4	-	15

Лекоатлетката СТЕФКА КОСТАДИНОВА (висок скок) е най-близо до него и по постижение, и по дълголетие. От 1985 до 1996 г. тя 15 пъти стига до финала и 13 пъти го печели. Само два пъти е втора. Изключително постижение!

Щангистът ЯНКО РУСЕВ е трети с 11 шампионски и 4 вицешампионски титли. И той не признава място след второто.

Тази великолепна тройка би правила чест на всяка спортна нация.

Изписаните по-горе имена на спортисти са една малка част от шампионите, които България подготви по време на прилагането на описаната система. Само по олимпийските спортове имаме 52 олимпийски, 234 световни и 387 европейски шампиони. Всички заслужават да бъдат изброени, но това е невъзможно. Ще направя само едно изключение. Щангистът Наим (Наум) Сюлейманов (Шаламанов, Сюлейманоглу) се състезава до 19-годишна възраст за България и печели 2 световни и 3 европейски титли при мъжете, 24 пъти подобрява световните рекорди, а през 1986 г.

по време на т.нар. „възродителен процес“ емигрира в Турция и става 3 пъти олимпийски шампион.

Спортистите на Златния век са творение на българските треньори, които вложиха неимоверни усилия и талант, за да изваят такива колоси на световния спорт. Няма обективни критерии, по които да се подредят имената на най-добрите треньори. Някои създадоха български „школи“ в своя спорт, като Райко Петров – борба, Иван Абаджиев – вдигане на тежести, Жулиета Шишманова и Нешка Робева – художествена гимнастика. Други, като Филип Кривиралчев – класическа борба, Николай Здравков – академично гребане, Дамян Дамянов – кану-каяк, Димитър Гигов, Тодор Симов и Васил Симов – волейбол, Иван Гълъбов – бастетбол, Димитър Пенев – футбол, Ангел Ангелов – бокс, Васил Крумов, Николай Петров, Георги Димитров – лека атлетика, Светослав Батов – гимнастика, Панчо Гюрков – плуване и други (съжалявам, че не мога да изредя имената на всички!) издигнаха равнището на своите спортисти и отбори до най-добрите в света. През 2000 година анкета на в. „Труд“ излъчи тримата най-добри треньори на ХХ век. За „треньор на века“ бе обявен Иван Абаджиев, а за негови подгласници бяха посочени Димитър Пенев и Николай Петров.

13. Барселона 1992. Началото на края на Златния век

Четири години след триумфа в Сеул констатираме началото на края на Златния век на българския спорт. Отново ще се върна към таблица 1, където цифрите са точни, убедителни и красноречиви. Само за четири години се сгромолясваме с 10 места в комплексното класиране по нации и стигаме до равнището си от Рим 1960 – 17-о място. Точките и медалите намаляват повече от 2 пъти – точките от 247.80 на 113.50, а медалите – от 35 на 16. Броят на златните медали пада от 10 на 3, на сребърните – от 12 на 7, а на бронзовите

– от 13 на 6. Класиралите се спортисти от 4-о до 6-о място също намаляват от 32 на 19. Тотално отстъпление. При това не случайно, а напълно закономерно. Това потвърждават данните от световните и европейските първенства в преолимпийските години. В годината преди Сеул 1987 спечелихме 43 медала от световни и 39 от европейски първенства, а в годината преди Барселона 1991 – съответно 30 от световни и 23 от европейски първенства или с 13 по-малко от световни и 16 по-малко от европейски първенства.

Интересно е да погледнем какво става по това време с резерва на българския спорт. През 1988 г. в специализираните звена за деца и юноши се обучаваха и тренираха 181 968 спортисти, а през 1992 г. – 90 160 (вж. таблица 13). Това е не само причина за слабото представяне в Барселона, а и бомба със закъснител за спада през следващите няколко олимпийски цикъла. Но за тези неща ще стане дума в епилога на книгата. Сега само отбелязвам, че Барселона постави началото на края на Златния век.

На фона на тази тъжна картина имаше и радостни моменти. За първи път имаме двоен олимпийски шампион. Николай Бухалов на единично кану спечели шампионските титли на 500- и на 1 000-метровите дистанции.

Таблица 13

Спортисти в Специализираните звена за деца и юноши

Година Звена		1972	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
1.	ДСШ	17 135	99 816	110 562	94 325	58 254	41 097	31 902	20 247
2.	УСШ	33 640	33 559	37 920	36 696	31 853	23 230	21 025	23 163
3.	ССШ	20 846	27 080	25 588	23 253	15 593	12 032	8 868	9 266
4.	СУ	1 467	12 934	15 996	14 664	9 700	8 261	6 575	5 830
5.	ДФС юноши	8 234	8 579	8 151	8 095	7 022	5 540	6 233	7 098
	ОБЩО	81 342	181 968	190 066	179 437	124 222	90 160	74 603	65 604

Втора част

МЕХАНИЗМИ ПРИ ФУНКЦИОНИРАНЕТО НА СОП

„Редът и последователността са по-необходими от големите дарования, за да може добре да се управлява.“

О. Мирабо

Тази част, която е предназначена за експерти по управление на спортната подготовка и тренировка и спортно-педагогическите кадри, ще предам със съкращения и редакционни промени по III и IV глава на монографията ми „Система за олимпийска подготовка“ (изд. „Медицина и физкултура“, С., 1976 г.). В първата част описвах същността и структурата на системата и водещата роля на съвкупността от дейности, а тук ще засегна главно съдържанието, функциите и механизмите, апробирани и използвани в многогодишната ми работа с националните отбори.

I. СОП КАТО СЪВКУПНОСТ ОТ ДЕЙНОСТИ

Съвкупността от дейности има базисен характер, поради което по този признак декомпозираме СОП (работата с националните олимпийски отбори) на 8 подсистеми, съответстващи на осемте дейности – тренировъчен процес, спортно-състезателна дейност, работа с резерва, научно осигуряване, медицинско осигуряване, културно-масова и възпитателна работа, финансиране, материално-техническо осигуряване.

Подсистемите имат помежду си различни структурни отношения, но тренировъчният процес като доминираща подсистема, която характеризира „производствения“ процес, има преки връзки и отношения с всички подсистеми.

Отделната подсистема, от своя страна, е относително самостоятелна и на по-ниско равнище може да

се декомпозира на нови подсистеми и да се разглежда като самостоятелна система.

1. Тренировъчен процес

В тесен смисъл понятието „спортна тренировка“ според проф. д-р Л. П. Матвеев се характеризира с физическа, технико-тактическа и морално-волева подготовка на спортиста, осъществявана посредством физически упражнения. В широк смисъл понятието „спортна тренировка“ според проф. Цв. Желязков се характеризира като процес, в който занимаващите се под ръководството на треньор или самостоятелно усвояват и усъвършенстват двигателните, моралните, психичните и интелектуалните си качества с цел да постигнат високи спортни резултати върху базата на всестранното развитие.

Същността на тренировъчния процес е въздействие върху организма чрез физически упражнения. Това въздействие наричаме тренировъчно натоварване. То има две страни – величина и характер. Величината се характеризира с обема и интензивността на прилаганите тренировъчни въздействия, а характерът – с координационната сложност на използваните физически упражнения.

Величината и характерът на натоварването водят до физиологични, морфологични и психични промени в организма на спортиста. Това се постига благодарение на адаптационните възможности на отделните системи на организма на спортиста към въздействието на тренировъчното натоварване. Броят на работните (тренировъчни и състезателни) дни, броят на тренировъчните часове, километрите, килограмите и т.н. ни информират за количеството извършена тренировъчна дейност, а промените на *pH*, *Ve*, максималното кислородно потребление, спортният резултат и т.н. ни носят информация за ефекта от натоварването. Човешкият организъм е сложна биологична система, която реагира по различен начин не само на всеки

специфичен дразнител, но и в зависимост от неговата сила и характер. Организмът на спортиста реагира на величината и характера на тренировъчното натоварване и адаптира съответните си системи към тях.

Натоварването, адаптацията и спортният резултат са в диалектическа връзка. Не всяко натоварване предизвиква адаптация, т.е. не всяко натоварване има трениращ ефект. Големите натоварвания, приближавачи се към оптималните възможности на организма на отделния спортист в дадения момент, дават най-добър ефект. Използването на тежест от 100 килограма за развитието на качеството сила при един спортист има ефект, а при друг няма, защото, ако за първия тази тежест е оптимална, за другия е твърде лека, за да предизвика реакция в съответните вътрешни системи на неговия организъм. Нещо повече. Използвана дълго време от първия спортист на определен етап от натрупването на качеството сила, тази тежест престава да е тренираща, т.е. дразнителят е вече твърде слаб, за да предизвика вътрешни изменения (Драгомир Матеев). Този факт има изключително голямо значение за практиката и най-често, когато не се съобразяват с него, води до застой („плато“) в постиженията на спортиста (Владимир Зациорски).

Прекъсването на тренировката води до постоянна регресия (инволюция) на работоспособността на организма и на спортния резултат. Инволюцията се разпространява върху всички компоненти на физическата и психическата работоспособност и протича толкова по-бързо, колкото по-свежа и незатвърдена е адаптацията.

Големите тренировъчни натоварвания се използват за извършване на качествено нови изменения в организма на спортиста, средните – за тяхното стабилизиране, а малките – за възстановяване и подготовка на организма за нови високи натоварвания. Чрез уметлото и правилно използване и вариране с величината (обема и интензивността) и характера (координационната сложност) на тренировъчното натоварване спорт-

ният педагог влияе на адаптационните възможности на функционалните системи на организма, развива в него едни или други качества, управлява процеса на тренировката, общата и специфичната спортна работоспособност на спортиста.

На спортните специалисти много трудно се удават обективизирането и математизирането на величината и характера на тренировъчното натоварване, което се отразява неблагоприятно върху процеса на управлението на тренировъчния процес. Това се отнася и за СОП. Все пак обемът на натоварването в неговите общи и специфични показатели в значителна степен е обективизиран в работата с националните проекто-олимпийски отбори и дава възможност за сравнения и най-общи изводи.

Анализът на натрупаните данни от обемните показатели обуславят заключението, че с повишаване на майсторството на спортистите и равнището на даден отбор обемът на натоварването постепенно губи част от своето значение за сметка на нарастване на ролята на другите компоненти на спортната тренировка и преди всичко на интензивността, но при запазени високи стойности на обема. С други думи, при определени (много високи) стойности на обема неговото по-нататъшно нарастване ще носи по-малък ефект, отколкото повишаването на интензивността или целесъобразните промени в характера на тренировката. Поради това обстоятелство погрешна и вредна е теорията на някои тренъори, която гласи: „Не е важно колко тренираш, а как тренираш“. Не трябва да се пренебрегва нито един компонент на тренировката, но заедно с това е наложително да се знае, че обемът играе ролята на базис, на основа, която създава предпоставки за установяването на по-висока интензивност. Обемът на натоварването има специфично действие във всеки вид спорт и даже при отделния състезател. Може да се каже, че в различна степен това се отнася и за интензивността, и за характера на натоварването. Ето защо напоследък се говори за рационализиране

и оптимизиране на тренировъчния процес, при което се търсят най-подходящите пропорции и величини на отделните компоненти на тренировъчния процес.

С оглед на качествата или на комплекса от качества, които възпитаваме в спортиста чрез тренировката, подсистемата „тренировъчен процес“ може да се декомпозира на физическа, техническа, тактическа, теоретическа, психическа и състезателна подготовка.

В съответствие с целите на нашето изложение ще се ограничим до разглеждането на тренировъчния процес като подсистема на СОП, а неговите компоненти ще приемем за „черна кутия“.

2. Спортносъстезателна дейност

Спортносъстезателната дейност се планира и провежда в съответствие със закона за цикличността на тренировъчния процес, респ. с периодизацията на спортната тренировка. Периодизацията на тренировката има обективен характер и се обуславя от взаимната връзка между педагогическите и биологичните явления в спортната тренировка, тъй като законите за управляване на развитието на спортната работоспособност по своята същност са закони, изразяващи връзките между педагогически организирани въздействия, от една страна, и как те се отразяват върху функционалното и морфологичното състояние на организма, от друга (Л. П. Матвеев).

Следователно картината на протичане на тренировъчния процес в течение на годината в педагогически аспект следва да се съпостави с картината на протичането на биологичните процеси в организма, предизвикани от тренировъчните натоварвания и въз основа на корелацията между тях да се състави периодизацията на тренировката в годишните или в многогодишните спортни занимания.

Спортната тренировка протича във времето и пространството, което най-добре е изразено в периодиза-

цията ѝ. Връзката между тренировката и състезанието е диалектическа. Те си влияят.

Ако в спортния календар, който по същество е система за планиране на състезателната дейност, състезанията са предвидени достатъчно по количество и са разпределени правилно по дати, съгласно периодизацията на тренировката той непременно ще играе ролята на стимул за съответния спорт и обратно – ако не са спазени тези принципи, има реална опасност тренировъчният процес да се срине. Периодизацията на спортната тренировка има обективен характер и се използва при планирането както на тренировката, така и на състезанията. Спортният календар като основен планиращ документ за състезателната дейност се изгражда, опирайки се върху обективните закономерности на периодизацията на спортната тренировка и съответства на нейното съдържание и характер.

Спортният календар трябва да отговаря на следните основни изисквания:

а) да осигурява необходимия брой състезания в зависимост от етапа на подготовката;

б) състезанията да бъдат подредени така, че основните от тях да бъдат концентрирани в един състезателен период (ако тренировката се провежда в един цикъл) или в толкова периоди, колкото тренировъчни цикъла има. Продължителността на периода, в който са набелязани основните състезания, трябва да бъде оптимален, т.е. да отговаря на доказаната възможност за поддържане на спортната форма;

в) състезанията да се подреждат по степента на трудността им в зависимост от изискванията на тренировъчния процес и от мястото на най-важното състезание за годината;

г) в основните си моменти спортният календар трябва да бъде стабилен и традиционен;

д) да съответства на спортния календар на по-висшестоящата спортна организация.

Спортното състезание по своето предназначение в комплекса „учебно-спортна дейност“ е средство за

изява, за демонстрация на спортния резултат. Напоследък обаче спортното състезание се използва и като средство за подготовка. В този смисъл от 1966 г. в СОП се въвежда понятието „състезателна“ подготовка, а спортните състезания се разглеждат като контролни, подготвителни и основни.

В БСФС тогава имаше единен спортен календар с два раздела, тясно свързани и взаимно обусловени – международен и вътрешен.

Състезателите, които са обект на СОП, участват в състезания по международния и по вътрешния календар. Това обстоятелство налага необходимостта от още по-голяма съгласуваност между тях. Водещи в системата на планиране са периодизацията на спортната тренировка и основните състезания от плана на международните спортни федерации. Четиригодишният план за олимпийска подготовка се съобразява с тях, а той, от своя страна, определя задължителните елементи и тенденции за изработването на международния и републиканския спортен календар. Последните взаимно си влияят, но определяща роля има международният спортен календар. Тази система дава предимство на протичането на тренировъчния процес и на оптималното съотношение между вътрешните и международните състезания. Утвърдените критерии за участие в международни състезания ограничават необоснованото разрастване на международния спортен календар.

През 1965–1966 г. констатирахме голямо несъответствие между вътрешните състезания и международните прояви, главно по фактора периоди на провеждане и време за подготовка на проектоолимпийските отбори. Изграждането на СОП и най-вече на проектоолимпийските отбори като постоянно действаща формация наложиха търсенето на време за подготовка. В резултат на това се преразгледаха старите системи на републиканските първенства и се утвърдиха нови.

Преустройството в системата на планиране на спортносъстезателната дейност и в системите на ре-

публиканските първенства се предизвиква от необходимостта да се даде приоритет и простор на тренировката пред състезанията, т.е. планирането им да съответства на обективния закон за цикличността на тренировъчния процес.

3. Работа с резерва

Както вече подчертах, СОП е приемник преди всичко на СДЮС. Тези две системи са взаимно свързани и зависими. Измененията в системата за олимпийска подготовка предизвикват и изменения в СДЮС. Например:

1. Голямата конкуренция на олимпийските игри води до усъвършенстване на методите за откриване на талантите.

2. С всяка олимпиада средната възраст на победителите се намалява, т.е. съществува тенденция към „подмладяване“ на олимпийските шампиони. Следователно издирването на таланта трябва да започва в ранна детска възраст (плуване – 6–8 години, спортна гимнастика – 7–9 години, борба, атлетика, спортни игри – 9–11 години и т.н.).

3. Постигането на висок резултат от олимпийски ранг изисква 5–8 години непрекъснатата тренировка и подготовка, която отнема по 3–7 часа дневно на спортиста. Явно е, че с такова време обикновеният работник или служещ не разполага. Това налага използването на ученическите, студентските и войнишките години за подготовка на талантите.

4. При класирането на олимпийските игри, на световните и на европейските първенства не се отчитат човешките, материалните, научните и др. ресурси на отделните страни. Класирането е на базата на показания резултат. Макар това да е равноправно и спортменско, то все пак поставя в по-неизгодно положение малките страни и народи, каквато е и България. Тази особеност на олимпийските игри заставя малките по население и територия страни да изграждат по-

рационални системи за олимпийска подготовка и за детско-юношески спорт.

Продукцията на изграждащата се вече СДЮС трябваше да намери място и условия да продължи спортното си усъвършенстване. Естественият път на талантливите юноши и девойки след завършване на средното образование преминаваше през отборите на физкултурните дружества, армията и ВУЗ. За целта в армията се създадоха отначало спортна рота и спортни взводове, а по-късно – АСШВСМ (Армейска спортна школа за високо спортно майсторство) на МНО и БСФС, АСШ (армейска спортна школа) при ГУСВ и БСФС и АСШ към МВР, МТ и 2–3 гарнизона в страната. През 1972 г. се създаде съвместно от министерството на образованието и БСФС Школа за високо спортно майсторство, в която се включиха най-добрите спортисти от софийските висши учебни заведения.

Действащата тогава СДЮС имаше 4 нива: I – масови мероприятия, II – подбор и начална подготовка; III – спортна специализация и усъвършенстване, IV – спортно майсторство. Тези 4 нива бяха задължителни за всеки спорт. На всяко ниво отговаряха и съответни звена.

Първо ниво – тук се провеждаше най-масовата и най-обща работа. Децата се обучаваха в обща двигателна култура и обща физическа подготовка. Всичко се вършеше на самодейни начала. Провеждаха се и масови състезания по подвижни игри, по комбинирани щафети и игри, както и състезания по опростени правила в съответния вид спорт. Тук се включваха и всички масови физкултурни и спортни мероприятия, провеждани от ДПО „Септемврийче“ и ДКМС. Звената, в които се провеждаше организирано обучение, бяха секциите и групите на секциите в училищата.

Второ ниво – подбор и начална спортна подготовка. На това ниво се организираше масовият подбор на най-подходящите и талантливи за спорта деца и се провеждаше началната им спортна подготовка. Тук действаха следните звена:

1. Спортни кръжоци по видове спорт в основните училища.

2. Подготвителни групи по вид спорт.

3. Кръжок по обща физическа подготовка.

4. Спортни секции към пионерските домове.

5. ДСШ.

Пределна възраст за обучение – 14 години.

Тези звена имат особено значение за СДЮС, тъй като те я свързват с масовите мероприятия сред децата и юношите и играят извънредно голяма роля за естественото осъществяване на прехода от масовия спорт в българското училище към специализираните звена за спортна подготовка в БСФС.

Децата изучават техниката на няколко дисциплини или на отделен спорт, провеждат 3–4 тренировки седмично и освен за техника работят и за физическа подготовка. Треньорът следва да открие наклонностите на своите ученици и по своя преценка, а в някои спортове – и с помощта на тестове и специфични функционални и спортно-педагогически проби, да ги ориентира към определен спорт.

Трето ниво – спортна специализация и усъвършенстване.

На това ниво имаше следните 4 звена за обучение и тренировка:

1. ССШ.

2. Интернати и полуинтернати.

3. СУ.

4. Отбори на физкултурни дружества за юноши.

Пределна възраст за обучение и тренировки – 19 години.

Тук се извършва спортна специализация, т.е. усвояват се основите на спортната техника по вече избрания вид спорт и се провежда тренировка. Целта на обучението и тренировката е да даде възможност на състезателите да се подготвят за участие в състезания. Участието в състезанията се използва от треньорите за по-детайлно изучаване на спортистите – техните физически, технически, психически и морално-воле-

ви качества. Спортният резултат е един от показателите, но не най-важният за откриване на надареността и спортния талант на спортистите. Обикновено се прави комплексна оценка на качествата.

СДЮС приема, че в това ниво попадат спортисти с определени интереси и амбиции, поради което освен специализация се провежда и курс по спортно усъвършенстване, т.е. усвояват се детайлите на спортната техника и тактика, провежда се спортна тренировка с доста големи физически натоварвания (5–10 пъти седмично). На това ниво по принцип би трябвало да се открие талантът на спортиста за дадения спорт, макар че в практиката има случаи, когато това става и в последното ниво. Разбира се, в СУ освен всичко казано се работи и за спортно майсторство.

Четвърто ниво – спортно майсторство.

Тук има следните звена за обучение и тренировка:

1. АШВСМ.

2. Студентски школи за високо спортно майсторство.

3. Национални юношески отбори.

Това е последното ниво на СДЮС и първото на системата за олимпийска подготовка на националните отбори. Тук повече селекция не се извършва, а се предполага, че спортистите, които са достигнали до него, са най-подходящите за съответния спорт. Съзнателно употребявам думата „най-подходящите“, защото съм далеч от мисълта, че всички са талантливи спортисти. Измежду тези „най-подходящи“, с които се работи за спортно майсторство, има и немалко таланти. Изявяват се обаче само онези, които са трудолюбиви, дисциплинирани и попаднат при добър треньор и добри условия.

По същество школите за високо спортно майсторство в армията и ВУЗ и в националните юношески отбори следваше да решават крайно отговорната задача – да продължават усъвършенстването на продукцията от талантливи спортисти на първите 3 нива на СДЮС

в най-отговорния период за състезателя – прехода към високото спортно майсторство.

Ще акцентирам по-подробно само на две от звената на СДЮС – на СШ като традиционен и характерен нейн белег и на СУ като на най-съвършената, най-прогресивна и засега оптимална форма за съчетаване на откриването и усъвършенстването на спортния талант с получаването на образование.

Спортни школи

В СДЮС съществуват два вида школи – ДСШ и ССШ. Както стана ясно от разглеждането на нивата на СДЮС, ДСШ подготвят кадри за ССШ и СУ, а в отделни случаи и за отборите на физкултурните дружества (юношеските възрасти). В ДСШ през 1973 г. се обучават 79 136 деца при 1 220 треньори (тук се включват и 271 треньори по щата на МНП и КМС), като на един треньор се падат по 65.3 школници. В ССШ през същата година има 18 355 школници при 473 треньори или по 38.8 на един треньор. От тези данни се вижда, че:

а) броят на школниците в ДСШ е 4 пъти по-голям от този в ССШ;

б) броят на треньорите в ДСШ е близо 3 пъти по-голям от този в ССШ;

в) един треньор в ДСШ работи средно с 26.5 деца повече от треньора в ССШ.

Следователно с повишаване на спортната специализация на таланта броят на спортистите и треньорите намалява, но се увеличават грижите и се подобряват условията за работа (на един треньор в ССШ се падат 26.5 спортисти по-малко).

ССШ се утвърждават в практиката на БСФС като крупни специализирани извънучилищни спортни учебни заведения, които играят голяма роля в откриването и усъвършенстването на спортните таланти.

Спортни училища

СУ са сравнително нови звена в СДЮС. Те съществуват от 1967 г., но се налагат като най-прогресивната и оптимална форма за обучение в спорта и за общо образование. СУ се различават от обикновеното средно училище по това, че всички ученици са настанени в интернат, получават безплатна храна и спортна екипировка. Учебните занимания се провеждат така, че учениците да могат да тренират по 2 пъти на ден (сутрин и следобед).

Приемането в СУ се извършва от V клас, а обучението трае до XI клас. Освен преподавателите по общообразователните предмети в СУ работят и треньори. На един треньор се падат средно по 17.4 ученика, което е с 21.4 ученика по-малко от ССШ и с 47.9 ученика по-малко от ДСШ.

Явно е, че в СУ се създават възможности за много по-високо квалифицирана и индивидуална работа с талантливите деца и юноши. За да се използват тези възможности най-рационално, е създадена и съответна организация. За общообразователната подготовка на учениците отговарят органите на МНП. Те решават тази задача с такива форми и средства, както и в обикновените училища. За спортната подготовка отговарят органите на БСФС, които решават тази задача чрез СДЮС и с утвърдените методи и средства за работа с деца и юноши. За да има единство между образователната и спортната подготовка, учители и треньори са обединени в единен педагогически съвет под ръководството на директора на СУ. За разлика от обикновените училища в СУ има щатен зам.-директор по спортната подготовка.

Интересът на родители и ученици към СУ е голям. През 1973 г. за едно място кандидатстваха средно по 3.47 деца.

И в заключение ще кажа по няколко думи за подбора, обучението, участието в състезания и ефективността на СДЮС.

- *Подбор на спортисти за СДЮС*

В първото ниво подборът е съвсем естествен и няма определени нормативи. Важното е детето да желае, а родителите му да са съгласни то да се занимава със спорт. За приемането на децата във всички останали нива и звена се провеждат приемни изпити. Изискванията са елементарни в началото и се усложняват с преминаването в по-горните нива на СДЮС. Използват се и тестове за подбор на деца за отделните спортове, но те не са достатъчно информативни.

- *Система за обучение*

Обучаването на спортистите в СДЮС става на базата на т.нар. „единни програми за обучение и тренировка“. Такава програма имаше разработена и утвърдена за всеки спорт в системата на БСФС. Материалът в програмата е подбран и подреден по такъв начин, че ако спортистът мине през всички етапи на програмата и е средно надарен (физически нормално развит), той следва да покрие минимум II разред по ЕРСК, а за талантливите деца – I разред или кандидат-майстор на спорта. По програмата се работи до I разред, след което се преминава на индивидуално планиране и подготовка с всеки талантлив спортист.

- *Участие в спортни състезания*

Целта на работата в СДЮС с талантите е те да покажат високи резултати в състезания. Следователно основен критерий за годността, надареността и таланта на спортиста е резултатът от участието му в състезанията. Освен за изява състезанията се използват в отделните етапи и като средство за подготовка и като контрол за достигнатото ниво на усъвършенстване. БСФС имаше утвърдена стройна система от състезания за деца и юноши, която обхващаше състезания в групата, школата, училището, района, града, окръга, зоната и републиката. Освен във вътрешни състезания децата и юношите участваха и в международни състезания. Имаше специално учредени състезания „Дружба“ – за юношите и девойките от бившите социалистически страни. Българските юноши и девой-

ки участваха и в юношеските първенства на Европа и света.

- *Ефективност на СДЮС*

Без претенции за изчерпателност ще приведа някои данни за резултатността и ефективността от работата на СДЮС.

От 1967 до 1972 г. бройките на възпитаниците на СДЮС, включени в разширените състави на юношеските и девическите национални отбори по 22 вида спорт, бяха: през 1967 г. – 362, през 1970 г. – 674, през 1972 г. – 778 души. Подобна бе ситуацията и с броя на включените в младежките и в първите национални отбори. Вземам за изходна 1967 г., тъй като оттогава започна преустройването на школите от комплексни в специализирани и създаването на спортните училища. Тази тенденция се запази, докато процентът на националните състезатели, които не са минали през СДЮС, стана минимален, т.е. в националните отбори само по изключение имаше спортисти, подготвяни извън СДЮС.

Спечелените медали от спортистите на СДЮС в състезанията за юноши и девойки на социалистическите страни „Дружба“ от 19 медала за 1967 г. стигнаха до 49 медала за 1972 г.

Вижда се, че СДЮС е ефективна и оправдава своето съществуване. Важен е и изводът, че системата създава предпоставки, условия и възможности за откриване и усъвършенстване на спортните таланти.

4. Научно осигуряване

Развитието на олимпийския спорт се свързва все по-тясно и трайно с развитието на науката и с научно-техническия прогрес. Високите резултати са не само плод на постиженията на науката, но и сами по себе си са научни постижения. Научноизследователският процес е творчески и е подчинен на определени принципи и методология. Учебно-тренировъчният процес също е творчески и е подчинен на общи

принципи и методика. Той има сложен интегрален характер, тъй като трябва да се съобразява с научните постижения в много науки – биомеханика, биохимия, физиология, анатомия, педагогика, логика, психология и др. Освен това спортният педагог е длъжен да отчита индивидуалността на своя състезател и неговите противници, обстановката около състезанието, психическото напрежение и т.н.

Времето на тренировката по самочувствие и времето на грубия треньорски практицизъм, чието мото е „Аз тренирах по този начин и бях добър спортист – тренирай и ти така“ е отдавна минало. Сложните психофизични и биологични процеси в организма на спортиста трябва да се управляват в желаната посока. Точно определените дати на европейските и световните първенства и олимпиадите диктуват необходимостта в точно определен ден и час да бъде постигнат най-високият резултат. Това са основните причини, поради които проблемите на тренировъчния процес и спортната форма са толкова актуални за научните работници и за спортните педагози.

Заслуга на отечествената наука е, че разкри физиологичния механизъм на т.нар. „цикъл на самообновяването“. С това се създаде научна биологична основа на специфичната методика на спорта – функционалното натоварване с физически упражнения. Проф. Др. Матеев направи уникални разработки и обяснения на тренировъчния процес като процес на противоречивото единство на явленията на анаболизма и катаболизма, стоящи в основата на възходящото развитие на човека. Българската наука разработи редица фундаментални и приложни проблеми в областта на спортното майсторство: ранната специализация, разгриването, целогодишната подготовка, аклиматизацията и подготовката във висока планина, проблемите на обучението и усъвършенстването на техниката, тактиката, силовата подготовка, проблемите на спортната физиология, психология, медицина, биохимия и др.

Физкултурната наука има комплексен характер. Тя използва постиженията на природните, техническите, математическите и обществените науки, но има свой специфичен обект – проблемите на структурното и функционалното усъвършенстване на човека, а също така в по-голяма или по-малка степен и проблемите на духовното (психическото) развитие на личността.

Подобряването на качеството на тренировъчния процес и постигането на високо майсторство е немислимо без поставянето им на научни основи и без пълната интеграция между учебно-тенировъчната и научноприложната работа. СОП се усъвършенства благодарение на помощта, която получава от науката и в резултат на научния подход при осъществяването на своите функции.

Научните постижения и открития излизат бързо от изследователската сфера и намират приложение в практиката, където повишават рязко ефективността на отделните процеси. Усъвършенстването на медицинската и измервателната апаратура, на уредите и пособията за срочна информация, на тренировъчните и състезателните съоръжения превръща спорта в обект за практическа реализация на най-съвременните новости, където нагледно се проявява (на базата на спортните резултати) тяхната стойност. Това са предпоставките, които довеждат до бързия ръст на физкултурната наука във всичките звена и които я превръщат в един от най-мощните двигатели на прогреса в спорта. Тя има отношение към масовото практикуване на спорта и към спортното майсторство. Водещ проблем във физкултурната наука е спортното майсторство, тъй като тук се създават най-фините, най-сложните и най-рационалните двигателни навици и се постига най-висока степен на физическата и психическата дееспособност. Внедряването на съвременните научно-технически постижения в учебно-тенировъчния процес е обективна необходимост.

Научноприложната дейност е призвана да изучава постиженията на световната и нашата наука и

практика и да разработва съответни методики (технологии) за внедряване. Тя има за задача да установява състоянието на тренираност на спортиста, да разкрива възможностите за натоварване и развитие на спортната форма, да открива измененията в енергетичния баланс, да предпазва от пренатовареност и отклонение в здравословното състояние, да съдейства за по-правилното усвояване и усъвършенстване на техниката, т.е. да дава диагноза на тренировъчните състояния, обяснения за генезиса им, прогноза и предложение за характера на по-нататъшната тренировъчна работа.

Ефективното внедряване на научните постижения в практиката изисква наличието на няколко основни предпоставки:

- научни постижения,
- информация за научните постижения,
- научноприложна база,
- кадри,
- научноприложни звена,
- обекти,
- организационна система за научноприложна дейност.

Системата за научно осигуряване на СОП се състои от основните компоненти от втория до шестия пункт вкл., а самата тя е и организационната система за научноприложна дейност.

Научни постижения

Има ги и в България, и в другите страни по света. Задачата на системата за научно осигуряване е да ги изучава и използва за практиката в СОП.

Информация за научните постижения

Това е една от най-важните предпоставки за нормалното функциониране на научното осигуряване. В света ежедневно се публикуват множество научни

статии, доклади и съобщения, провеждат се научни конгреси, конференции, симпозиуми и др.

Големият поток от научна информация предизвиква създаването на информационни центрове и институти за събиране, класифициране и съхраняване на информацията.

Съществуват два вида източници – официални и неофициални. Информацията от двата класа източници е предпоставка и задължително условие за научноприложна дейност. България разполага със сравнително малък научен потенциал в областта на спорта, което ограничава възможностите за големи изследвания и глобално развитие на науката за спорта. За БСФС, който не разполага с научен институт, от решаващо значение е събирането и обработката на информация за научните, методическите и техническите постижения у нас и в чужбина и тяхното своевременно внедряване в практиката.

Важен момент в използването на чуждия опит и постижения е разработването на технология (методика) за внедряването им. За разлика от икономиката, където технологията може да се закупи във вид на документация, образци, лицензи и др., в спорта това не може да стане. На онзи етап на развитието на българския спорт технологиите (методиките) се разработваха диференцирано от най-добрите треньори и от сътрудниците на научноприложните лаборатории и на ВИФ „Георги Димитров“. Не може да има никакво съмнение, че бъдещето на спорта в България бе в пряка зависимост от изучаването и използването на най-добрите научни, методически и спортно-технически постижения на световната спортна наука, методика и практика.

Научноприложна база

Тя би могла да се класифицира генерално като база за тренировка, за контрол на тренировката, за състезания и за възстановяване. Базата за трениров-

ка и състезания причисляваме към научноприложната база, тъй като тя трябва да създава условия и предпоставки за научно протичане на тренировъчния и на състезателния процес. В това ни убеждава както световният, така и нашият опит в борбата, вдигането на тежести, леката атлетика, бокса и др. Научноприложната база следва да бъде комплексна (в четирите направления), за да отговори на научно-методичните изисквания на олимпийската подготовка.

1. *Базата за тренировка* трябва да бъде на високо ниво, за да позволи научнообоснована тренировка. Тя трябва да бъде: комплексна (в смисъл за натоварване и възстановяване) и специализирана (в смисъл за отделен спорт и за изграждане на отделни качества). Най-добрата комплексна база за тренировка е на Белмекен, но тя не е достатъчно специализирана, т.е. няма достатъчно специфично оборудване за отделните спортове и за работа за отделните качества.

2. *Базата за контрол* върху тренировъчния процес има голямо значение. Управлението на спортната тренировка предполага преди всичко осигуряването на надеждна информация за хода на тренировъчната работа. Точната диагностика на функционалното и психичното състояние на спортистите при динамичните, периодичните и експертизните изследвания (експертизи) заедно с педагогическите наблюдения са обратната връзка, която разкрива пред спортните педагози големи възможности да регулират правилно тренировъчния процес, като дозират натоварванията до предели, близки до максималните възможности на всеки спортист.

Прецизната диагноза на състоянието на спортиста зависи от много фактори, но на едно от първите места трябва да се постави адекватността на прилаганите методики. Използването на диагностични методики, които „надникват“ в интимните особености на развитието на спортната форма, е невъзможно без модерно материално-техническо оборудване. За кратък период БСФС успя да снабди с модерни апарати и

съоръжения лабораториите по проблемите на спортната тренировка, спортната физиология, спортната биохимия, спортната психология, центъра за научна информация и документация и електронната лаборатория. Те внедряват с успех много надеждни методики и подпомагат съществено българските спортисти в техния поход към върховете на спортното майсторство. Само от лабораториите по спортна физиология и биохимия са проведени повече от 14 000 изследвания със спортисти през един олимпийски цикъл. Информацията от лабораториите е неделима част от практическата работа на всички треньори на националните и на олимпийските отбори както по отношение на текущото управление на тренировката, така и за подбора на най-добре подготвените спортисти за участие в световни първенства и олимпийски игри.

За обслужване на детско-юношеския спорт, на отборите на физкултурните дружества и на ОС на БСФС бяха изградени проблемни научноприложни лаборатории в градовете: Русе, Плевен, Варна, Бургас, Сливен, Пловдив, Видин, София (ЦСКА, Левски-Спартак, Славия) и др.

3. *Базата за състезания* е един от факторите за постигане на висок резултат и е един от обектите за приложение на научните и техническите постижения. Базата за състезания като обект на науката бихме могли да разделим на два основни дяла:

- база, създаваща условия за постигане на по-високи резултати;
- база (измервателна апаратура) за регистриране на спортните постижения.

По-революционна е базата от първия дял. Тя е катализатор за промяната на техниката и методиката на обучение и тренировка. Характерен е примерът с овчарския скок, където смяната на пръта води до промени в техническото изпълнение и създава условия за по-високи резултати. Подобно е положението и с лодките и греблата (в гребането), с щангите (при вдигането на тежести), със ските, стрелбата, ветро-

ходството и др. За едно десетилетие се премина от землената кортова писта през битумната и се стигна до тартановата, която създава възможности за по-високи резултати.

Непрекъснато се усъвършенства и екипировката за състезанията.

Трудно можем да си представим високия връх на световния спорт без използването на постиженията на науката и техническия прогрес в усъвършенстването на спортно-състезателната база.

4. *База за възстановяване.* Тук спадат онези апарати и съоръжения, които се използват за възстановяване на спортистите. Тази база, както и самото възстановяване имат комплексен характер, поради което се използват постиженията на науката за физикално, медикаментозно, психическо и методическо възстановяване. В спортния комплекс „Дианабад“ – София, построихме и използвахме „Център за възстановяване“, отговарящ на повечето от тези потребности.

Кадри

Те работят по научното осигуряване и са с различни специалности и профили – спортни педагози, организатори, медици, физиолози, биохимици, математици, инженери, както и среден изпълнителски персонал. В НПЛ на БСФС работят щатни, хонорувани и обществени кадри. В таблица 14 е показана динамиката на прираста на щатните бройки в НПЛ по лаборатории и години.

Научноприложни звена

Това са лабораториите и кабинетите към тях. Освен посочените на таблица 14 в научното осигуряване на СОП вземат участие още ЦИД (Център за информация и документация) и съответните специализирани органи на РЦСМ. Създадени са осем филиала на НПЛ в страната и две подвижни лаборатории на ЦС на БСФС.

Таблица 14
Динамика на прираста на щатните бройки в НПЛ

Лаборатория		Години		1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	Средно-годишно
		Брой	%								
Функционална	Брой	7	18	18	18	18	18	18	26	26	3,1
	%	100	257	257	257	257	257	271	371	371	45
Психология	Брой	1	3	3	3	3	3	4	5	5	0,7
	%	100	300	300	300	300	300	400	500	500	70
Кино-фото	Брой	7	14	14	14	14	14	14	14	14	1,1
	%	100	200	200	200	200	200	200	200	200	16,6
Електронна	Брой	-	4	8	8	8	8	8	12	12	1,6
	%	-	100	200	200	200	200	200	400	400	60
Спортна тренировка	Брой	-	-	1	2	4	6	8	8	8	1,75
	%	-	-	100	100	400	600	800	800	800	175
Биохимия	Брой	-	-	-	-	3	3	6	6	6	1
	%	-	-	-	-	100	100	200	200	200	33,3
ВСИЧКО	Брой	15	39	44	45	50	54	71	71	71	10
	%	100	260	293	300	330	360	473	473	473	78,8

Обекти на научноприложната работа

Това са отделните спортисти, отбори, школи и спортни училища. Смисълът на цялостната научно-приложна дейност е да се стигне до обекта, където става внедряването на научно-техническите новости в практиката. Спортистите, т.е. обектите имат базисен характер по отношение на научните постижения и информацията за тях.

Приемайки отбора и спортиста за базис, ние по същество приемаме, че учебно-тренировъчният процес има доминиращо положение по отношение на научно-приложната дейност. Тази постановка дава възможност за изграждането на правилна система за научно-приложна дейност, в която изпъква с огромна сила ролята на командира на производството – треньора. Треньорът е не само „консуматор“, а активен участник и ръководител на научноприложната работа. Той получава информация от отделните звена, която най-често е съпроводена с принципни препоръки. Конкре-

тизирането на препоръките, тяхното технолизиране и внедряване е дело на треньора. Той взема решението и ръководи измененията в тренировъчния процес, той носи лична, служебна и обществена отговорност за внедряването на научните постижения. Учебно-тренировъчният процес се превръща вече в научноизследователски, в процес на изключително високо професионално и научно ниво. Тази постановка чертае в перспектива физиономията не само на тренировката, но и на подготовката на кадрите за нея.

Организационна система за научноприложна дейност

Тя се изменя в зависимост от обема, характера и съдържанието на научноприложната дейност и от наличната апаратура, кадри, лаборатории и кабинети. В началото (1964 г.) ръководството на научното осигуряване се осъществява от НМС, по-късно – от комисия към СВСМ, след това – от отдел „Наука“ и отново от комисия. СВСМ ръководи научната комисия, която, от своя страна, осъществява прякото ръководство над лабораториите и функционално – над научнометодичните комисии на федерациите.

Националните проектоолимпийски отбори имат структурни връзки с лабораториите и комисииите. От този механизъм на въздействие върху отборите по-постоянни и по-силни са взаимодействията с лабораториите и съвсем анемични са взаимодействията с комисииите на федерациите.

Научната комисия се оглавява от зам.-председател на СВСМ и в нея влизат ръководителите на лабораториите и представител на РЦСМ. В зависимост от обсъжданите проблеми в състава на съвещанието се привличат допълнително треньори, лекари, ръководители на научно-методични комисии към федерациите и др.

Всяка лаборатория има свое ръководство. Комисията и лабораториите работят по годишен и по триме-

сечни планове и графици за експертизни изследвания, които се утвърждават от СВСМ. Научнометодичните комисии на БСФ (българските спортни федерации) с много малки изключения не вземат активно участие в научното осигуряване.

Изграждането на научното осигуряване като подсистема на СОП започна през 1964 г. По-късно се преустрои и насочи към тренировъчния процес и съществуващата дотогава за пропагандни цели фотолaborатория. През 1966 г. се разкри ЦИД и лаборатория по спортна психология, през 1967 г. – електронна лаборатория, през 1968 г. – лаборатория по спортна тренировка, и през 1970 г. – биохимична лаборатория.

Изградена и оформена по този начин, системата за научно осигуряване извършваше голяма по обем и на сравнително високо равнище научноприложна дейност, главно по контрола върху протичането и съдържанието на тренировъчния процес.

Таблица 15
Динамика на прираста
на броя на използвани методики в НПЛ на БСФС

Лаборатория \ Година		1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
		Брой %	Брой %	Брой %	Брой %	Брой %	Брой %	Брой %
Функционална	Брой %	7 100	14 200	14 200	16 228	16 228	16 228	16 228
Психология	Брой %	7 100	14 200	14 200	21 300	21 300	21 300	21 300
Кино-фото	Брой %	2 100	2 100	2 100	6 300	6 300	8 400	8 400
Електронна	Брой %	- -	2 100	5 250	5 250	7 350	7 350	7 350
Спортна тренировка	Брой %	- -	- -	2 100	4 200	4 200	7 350	7 350
Биохимия	Брой %	- -	- -	- -	- -	2 100	2 100	2 100
ВСИЧКО	Брой %	16 100	32 200	37 231	52 325	56 350	61 381	61 381

На таблица 15 е показана динамиката на прираста на използваните методики от лабораториите по години. Най-много методики използва лабораторията по спортна психология. Тя има и най-големия прираст по техния брой. Най-малък е броят на методиките по биохимия. През 1966 г. са използвани 16, а през 1972 г. – 61 методики от всички лаборатории, което съответства на нарасналия щат и апаратурен парк на НПЛ.

Невъзможно е да се изрази количествено ефективността на системата за научно осигуряване. Предполага се обаче, че тя е с високо относително тегло в общите фактори, влияещи върху олимпийските успехи. С най-голяма надеждност е общата комплексна методика на функционалната лаборатория. С цел да се провери нейната информативна стойност във функционалната лаборатория на ЦС на БСФС се подложиха на проучване 315 професионални състезатели по борба от „А“ републиканските групи върху 120 показатели за физическото развитие, функционалното състояние и спортно-техническите качества. Данните от изследването се обработиха на ЕИМ. Обобщени и интерпретирани, резултатите от проучването са докладвани на международна научна конференция по въпросите на организацията и управлението на учебно-тренировъчния процес (на 26, 27 и 28.10.1971 г. в София).

Изследването на отделни качества по самостоятелни методики или показатели дава възможност за наблюдаване на непосредствения ефект от използваните тренировъчни средства, методи и натоварвания. Следователно функционалната диагностика предоставя възможности за управлението на тренировъчния процес като цяло и на отделните му компоненти.

Благодарение на СОП през 60-те години на миналия век се изграждат научноприложни лаборатории и се поставя началото на оформяне на научноприложното направление в развитието на българската физкултурна наука, като подсистема на олимпийската подготовка; инвестира се сравнително голямо

количество средства за материална база, щат и издръжка на НПЛ; създава се тясна връзка между НПЛ и проектоолимпийските отбори; научноприложните звена се налагат като необходимост в ежедневиия учебно-тренировъчен процес; създават се подвижни лаборатории за теренни изследвания; оформя се организационната система за ръководство на научното осигуряване.

Безспорни са успехите и ползата от дейността на системата за научно осигуряване, но това не означава, че тя е съвършена.

Бъдещето принадлежи на комплексните, но не и на универсалните методики. Комплексната методика на функционалната лаборатория е универсална, т.е. прилага се за всички спортове. По този начин не се отчита спецификата на отделния спорт. Методиките за научен контрол на тренировъчния процес трябва да отговарят на две изисквания – комплексност и специфичност. Комплексността означава изследване на няколко (по възможност повече) качества на спортиста, а специфичността – да се отчита спецификата на отделния спорт. По всяка вероятност в началото това не би могло да се осъществява за всеки спорт, но може да се експериментира и утвърди като следващ етап комплексни специфични методики по единноборствата, по силовите спортове, по спортните игри, по гребните спортове и т.н.

5. Медицинско осигуряване

В системата на медицинското осигуряване различаваме следните шест основни направления:

- профилактика,
- диагностика,
- лечение,
- рехабилитация,
- контрол (медико-биологичен),
- възстановяване и биостимулиране.

Формирането на подсистемата за медицинското осигуряване започна в олимпийския цикъл Токио – Мексико. До Токио медицинското осигуряване се извършваше от хонорувани лекари и нямаше изградена система. Републиканският медико-физкултурен диспансер по това време осъществяваше само методично ръководство и контрол над хонорувани лекари. След олимпиадата в Токио бяха назначени четирима щатни лекари и се създаде медицинска комисия към СВСМ. С това започна динамичното изграждане на подсистемата. Решаваща роля в това отношение имаше националната треньорска конференция през 1966 г., след която се пое курс към големи тренировъчни натоварвания.

Конференцията категорично се изказа за необходимостта от медицинско осигуряване като профилактика, охрана на спортния труд и повишаване ефективността на спортната подготовка. Броят на лекарите на националните олимпийски отбори нарасна от четирима през 1966 г. на 15 през 1972 г. Броят на кадрите, работещи в РЦСМ, бележи непрекъснато растеж от 1966 до 1972 г.

Таблица 16
Динамика на прираста на кадрите към РЦСМ
през периода 1966–1972 г.

Години	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Лекари	16	26	26	57	61	65	76
%	100	162	162	355	381	406	475
Методисти	7	7	7	8	9	9	11
%	100	100	100	114	128	128	157
Средни кадри	13	17	17	21	25	33	48
%	100	130	130	161	192	253	369
ОБЩО	36	50	50	86	95	107	135
%	100	139	139	239	264	297	375

Особено големи са темповете на прираста на лекарите и на средния медицински персонал (вж. таблица 16). Методистите запазват през първите три години

постоянен състав, а след това увеличението им е незначително. Средните кадри се увеличават прогресивно, особено след 1968 г., а за лекарите е характерен големият скок през 1969 г. и общата тенденция към увеличаване. Вижда се как СОП налага необходимостта от изграждането на медицинската подсистема и как бързо се реагира на тази необходимост. През 1967 г. по разработка на РЦСМ и предложение на медицинската комисия към СВСМ се утвърди „Указание за работата на лекарите към националните проекто-олимпийски отбори“.

Това бе първият организационно-методичен нормативен документ за медицинското осигуряване на олимпийските състезатели. По силата на този документ РЦСМ отдели олимпийските състезатели от останалия си контингент и ги взе на специален отчет. Чрез указанието се въведеха:

а) *задължителни диспансерни прегледи* в началото на подготвителния и началото на състезателния период. Прегледите имаха комплексен характер – включваха клинични, параклинични и функционални изследвания. Лекарите на отборите се задължаваха да осигуряват състезателите, да участват в прегледите, да информират треньорите за резултатите и да изготвят специален план за лечение, ако се налага;

б) *етапни контролни прегледи* – 3–4 пъти годишно лекарят на отбора сам, а при нужда и с помощта на съответните специалисти от РЦСМ правеше задълбочен контрол върху здравословното състояние на спортиста;

в) *текущи изследвания* – провеждаха се ежедневно от лекаря на отбора;

г) *лечебно-профилактични мероприятия* – осъществяваха се по специално изготвен от лекаря план;

д) *санитарно-хигиенни мероприятия* – тук работата на лекаря на отбора се изразяваше в контрол върху хигиенното състояние на местата за тренировка, за живеене и хранене и в провеждането на здравна просвета (лекции, беседи, консултации);

- е) *динамични изследвания и наблюдения (медико-биологичен контрол);*
- ж) *самоконтрол на спортиста;*
- з) *рационализиране на храненето и витаминизирането на спортистите.*

По всички тези направления в указанието се утвърдиха съответни нормативи. Контролът по спазването и изпълнението на указанието се възложи на медицинската комисия към СВСМ.

През 1968 г. ЦС на БСФС и МНЗ обединиха своите щатни, материални, финансови, кадрови, методични и организационни ресурси в рамките на РЦСМ. На РЦСМ се възложи ръководството на медицинското осигуряване в рамките на СОП. Плановете и отчетите на РЦСМ в това отношение се утвърждаваха от СВСМ.

През 1970 и 1971 г. по решение на ЦС на БСФС и МНЗ с общи средства, щат и база се създаде стационар за рехабилитация (с 40 легла и операционна). В него се приемаха за лечение и рехабилитация по-тежките случаи. По-късно стационарът прерасна в клиника, чийто дългогодишен ръководител бе проф. Димитър Шойлев, а след кончината му тя носи неговото име.

Освен РЦСМ за лечение на травмирани и болни спортисти се използват (по решение на МНЗ) още травматологичните и други специализирани кабинети на Медицинската академия.

През периода 1969–1972 г. системата се дооформира структурно и организационно и се създадоха материални и организационни условия за нейното функциониране. СВСМ и РЦСМ изработиха и внедриха редица нови документи, регламентиращи работата на лекарите на отборите и другите медицински кадри, сред които са:

- указание за регистриране и отчитане на спортния травматизъм и неговата профилактика;
- указание за подобряване на организацията и съдържанието на храненето и за осигуряване на диференциран подход при определяне на хранителния режим;
- примерни менюта за спортисти;

- указание за съдържанието, показанията, дозировката и начина на приложение на някои специални медикаменти и биостимулатори;
- указание относно физиопроцедурите преди и след тежки тренировъчни натоварвания;
- модел за работата на лекаря на отбора;
- взаимоотношения и приемственост в обслужването на спортистите между специализираните кабинети на РЦСМ, лекарите на отборите и лекарите в ДФС и т.н.;
- сигнална система за динамично проследяване на отклоненията в здравословното и функционалното състояние на проектоолимпийските състезатели.

Внедри се и по-ефективна система за оперативно ръководство, планиране и отчет на дейността на лекарите на отборите в рамките на РЦСМ.

С цел по-пълна заинтересуваност на федерациите и на старши треньорите на отборите и осъществяване на спортно-технически контрол и ръководство над медицинското осигуряване през 1969 г. СВСМ внесе допълнения и направи изменения в планиращата учебно-тенировъчна документация. В плановете (отборни и индивидуални) се включиха:

а) контролни функции:

- медико-биологичен контрол,
- медицински и функционални изследвания;

б) система от възстановителни мерки:

- възстановителни процедури и тренировки,
- възстановителни и оздравителни лагери,
- витаминизиране и биостимулиране.

Съответни изменения и допълнения се внесоха и в личните отчетни картони на състезателите, т.е. взе се на отчет в СВСМ и тяхното здравословно състояние. СВСМ утвърди и „Основни насоки за планиране и съчетаване на учебно-тенировъчната работа с проблемите на възстановяването“. Внедри се индивидуална карта за плановооздравителни мероприятия, витаминизация и биостимулиране. По този начин се създаде и внедри единна документация по планирането

на подготовката в спортно-педагогически и спортно-медицински аспект, което е предпоставка за пълното адаптиране на медицинските мероприятия към изискванията на тренировъчния процес (по години, цикли, етапи и т.н.).

Биостимулирането разгледахме вече в първата част, а медико-биологичният контрол ще обсъждаме в раздела за контрола.

Предизвикана на живот от СОП и изградена за нейното обслужване, системата за медицинско осигуряване създаде възможности за по-голяма ефективност на СОП и има значителна роля и заслуги за олимпийския успех на България.

6. Културно-масова и възпитателна работа

Високото спортно майсторство се постига трудно. То изисква много лишения и самоограничения и изразходване на огромна психо-физическа енергия. Не е гарантиран успехът на сто процента, което налага поемането и на известен риск от спортиста. Младите хора се готвят за бъдещето си като граждани, а спортната подготовка ги поставя в по-неизгодни позиции от техните връстници, които не са спортисти.

Основни направления (компоненти) на възпитателната работа в спортната дейност са тренировката, състезанието и мероприятията извън тях. Тренировката и състезанието разкриват големи възможности за възпитателно въздействие. В СОП по-добре е разработена като относително самостоятелна подсистема възпитателната дейност в мероприятията извън тренировката и състезанието, поради което ще разгледаме именно нея. Предвид предназначението на книгата ще избегна идеологемите и „класово-партийните“ политически постановки от онова време в понятията „комунистическо възпитание“ и „ярки комунистически добродетели“. Мероприятията извън тренировката и състезанието, използвани в СОП, бяха структурирани

в 5 групи, като във всяка от тях имаше основни задачи и форми за изпълнението им както следва:

1) Мероприятия по участието на спортистите в труда, в учебно-тренировъчната и в спортно-състезателната дейност:

а) задачи:

– възпитание у спортистите на любов към труда, изпълнение на тренировъчните планове, съзнателно отношение към тренировъчните натоварвания и самоконтрол,

– спазване на реда, дисциплината и порядъка,

– създаване на близки връзки с ученици, студенти и трудови младежи от предприятията;

б) форми:

– обсъждане на комсомолско събрание на учебно-тренировъчните планове,

– общо и персонално отчитане на тренировката, лагер-сбора и учебно-спортната година на комсомолско събрание,

– беседа преди, по време и след тренировки и състезания,

– срещи с изобретатели, младежи, постигнали забележителни успехи в науката и техниката или проявили героизъм в изпълнение на служебния и гражданския си дълг.

2. Мероприятия по културно-масовата работа:

а) задачи:

– да се повишава културата на спортистите,

– да се удовлетворяват културните им потребности,

– да се осигурява активен отдих;

б) форми:

– абониране за вестници и списания,

– курсове по кино- и фотолюбителство,

– срещи с писатели, поети, артисти, кинодейци и композитори,

– шефства с културни и творчески съюзи,

– посещения на филми, театри, концертни програми,

– издаване на стенвестници, табла, „мълнии“ и др.,

- обсъждане на филми, книги и пиеси,
- организиране на екскурзии, туристически излети, посещение на исторически обекти,
- честване на бележити дати,
- курсове за народни и модерни танци,
- честване на рождени дни.

3. Мероприятия по повишаване на образованието и квалификацията на спортистите:

а) задачи:

- повишаване на образованието,
- получаване на професия,
- повишаване на квалификацията;

б) форми:

- оказване на помощ за продължаване на образованието, обсъждане хода на подготовката на състезателите (учащи се) пред изпитна сесия,
- оказване на помощ и съдействие за подобряване на квалификацията на спортистите,
- курсове по авто-мото,
- курсове за изучаване на езици.

4. Организационни мероприятия.

За реализация на изброените задачи и форми на дейност бе изградена комисия към СВСМ, в която бяха представени сектор „Олимпийска подготовка“ на отдел „Физкултурен“ на ЦК на ДКМС с 4 щатни бройки и отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦС на БСФС с изградения към него Културен дом на спортиста. Председател на комисията в течение на много години бе Николай Андонов, зам.-председател на БСФС.

7. Финансиране

Финансирането на СОП се извършваше в рамките на общата финансова дейност на БСФС. Средствата се набираха главно от субсидии по държавния и общинските бюджети и от спортния тотализатор, което всъщност гарантира финансирането на дейностите на СОП и ги прави независими от случайни фактори. Държавното субсидиране на СОП е една от нейните

съществени и отличителни черти в сравнение с олимпийските системи в другите страни. БСФС използваше за олимпийския спорт и средства от собствени приходи – спортното, входни билети от състезания, такси от международни състезания в България и др. Липсата на самостоятелно финансиране на СОП, както и на съответни финансови органи и кадри не се отразяваше отрицателно върху функционирането. При създадения механизъм на финансиране СОП имаше предимство и нуждите на олимпийската подготовка винаги се удовлетворяваха. Същото се отнасяше и за ДЮС, чийто щат и бюджет се финансираха целево и централизирано от бюджета на БСФС

ЦС на БСФС осигуряваше всички средства – за щат, строителство и обзавеждане на база, субсидии на ОС на БСФС, издръжка на спортния календар, консумативни разходи по поддръжката на всички видове национални отбори и т.н. За периода от 1967 до 1972 г. бюджетът на ЦС на БСФС се е увеличил повече от два пъти. Тази тенденция във финансирането на учебно-спортната дейност се отразяваше благоприятно както върху детско-юношеския и масовия спорт, така и върху спортното майсторство.

Разпределението на финансовите средства ставаше на базата на утвърдената стратегия и в съответствие с приетите критерии и показатели за ефективност. Още в началото на 60-те години на миналия век се отхвърли принципа „всекиму по лъжичка“, както и „нашите са по-наши“. Въведе се жесток контрол по използването на парите. БСФС имаше отдел за вътрешно-финансов контрол и ревизионна комисия, а освен това над него имаше партийно-държавен контрол. Следеше се за правилното и по предназначение отпускане и харчене на пари. Наказанията за провиненията бяха сурови. Всяка федерация и всяко дружество имаха свои финансови контролори. Но за да има такъв контрол, означава, че е имало и нарушения. Да, имаше, но те бяха сведени до минимум и финансите се изразходваха рационално.

8. Материално-техническо осигуряване

Във века на научно-техническата революция и в етапа на бурното развитие на олимпийския спорт материално-техническото осигуряване изпълнява важни функции – създава и поддържа материалната база за тренировка и състезания, за настаняване и прехрана, за екипировка, за транспорт и т.н. Оставени сами на себе си, спортистите, федерациите и ДФС не биха се справили успешно с огромните материално-технически, битови, транспортни и други проблеми. Тази голяма трудоемка дейност в СОП бе възложена на специализиран орган – отдел „Спортен“ на УСИП при ЦС на БСФС. Основна задача на УСИП бе да работи за издигане ръста на спортното майсторство, като поема свързаната с това стопанска, техническа и административна дейност. Тази своя задача УСИП изпълняваше, като осигуряваше битовите и тренировъчните условия за лагер-сборовете и битовата и състезателната база за реализиране на спортния календар.

Материално-техническото осигуряване на олимпийската подготовка има 4 главни направления:

- строителство,
- обзавеждане и екипировка,
- поддържане на базата,
- експлоатация на базата и обслужване на олимпийската подготовка.

Първите три направления се приемат като дадени или създадени условия за СОП, но те не се управляват от нея, т.е. не влизат в системата, а са условия за нейното съществуване. В този смисъл те изпитват силното влияние на СОП като потребител и заявител.

Четвъртото направление е най-тясно свързано с дейността на СОП и се осъществява в рамките на цялостната олимпийска подготовка.

До 1965 г. за нуждите на националните проекто-олимпийски отбори бе построено само т.нар. „олимпийско село“ в Дианабад с около 80 легла и без нито едно закрито спортно съоръжение и „Спорт палас“ –

Варна. Началният период на оформянето на съвременна СОП предизвика и бурното разрастване на материалната база за националните проектоолимпийски отбори. Построиха се последователно базите в Созопол, Петрич, Белмекен, Дианабад, Раковски (София). Изградиха се бази в основни центрове, които се използваха и за подготовка на националните отбори като Кюстендил, Сопот, Варна, Етрополе и др.

Построената и обзаведена база се предаваше на УСИП, който я поддържаше и чрез нея обслужваше тренировъчния процес на проектоолимпийските отбори и реализирането на международния и републиканския спортен календар.

Задачата на СОП бе да организира оптималното използване на базата. Това се осъществяваше чрез отдел „Спортен“ на УСИП, който имаше задължението да осигурява материално-технически тренировъчния процес и спортния календар. По този начин се освобождаваха от несвойствена дейност СВСМ, БСФ и старши треньорите и се създаваха условия за тяхното по-рационално използване по предназначение, квалификация и подготовка.

За провеждането на лагер-сбор се извършваха следните дейности: осигуряваха се легла, хранене, терен за тренировки, транспорт за отбора, транспорт за допълнително обзавеждане на терена (залата). По време на лагера се стопанисваше допълнително обзавеждане, уреждаха се всички битови проблеми на отбора, а след завършване на лагера се уреждаха финансовите сметки с базата и се връщаха хората и материалната част обратно.

За организирането на дадено състезание отдел „Спортен“ имаше следните задължения: осигурява транспорт за отборите и материалната част, украса на обекта, разпределение на уредите (тепих, ринг, гимнастически или атлетически уреди и др.) по игралното поле, изпълнение на химни (при международни прояви) и озвучаване и материално-техническите условия за откриването и закриването и др.

Отдел „Спортен“ извършваше голяма по обем организационно-техническа и административна дейност, с която допринасяше за повишаване ефективността на тренировъчната и състезателната дейност. Механизмът на взаимодействие между него и федерациите бе на базата на заявките. По специални формуляри (поотделно за тренировка и за състезание) федерацията или старши треньорът 15 дни преди началото на мероприятияето подаваше в отдела писмена заявка. От 1972 г. се въведоха комплексни планове за материално-техническо осигуряване на лагер-сборове и състезания. Изработването на комплексния план ставаше преди започването на новата учебно-спортна година по писмени заявки на федерациите за цялата година. След приемането на плана федерациите имаха задължение да уведомяват отдела само ако се налагат промени.

II. СОП КАТО СЪВКУПНОСТ ОТ ОРГАНИ

На съвкупността от дейности в СОП отговарят и съответни органи, чрез които се осъществяват и ръководят дейностите. Органите в крайна сметка са тези, които оформят организационната структура на системата за управление на СОП. Чрез създаването на органи за ръководство, координация, контрол и др. се постига организираността, субординираността и действеността на системата като съвкупност от дейности. Без органи и субординация между тях системата би се превърнала в механичен сбор от елементи с дезорганизиращи и анархистични тенденции, т.е. ще липсват системните качества, ще липсва самата тя.

В СОП бяха изградени следните органи:

1. Съвет за високо спортно майсторство при ЦС на БСФС.
2. Национален проектоолимпийски отбор по съответния вид спорт.
3. Съвет на федерации и самостоятелни федерации.

4. Комисия за научноприложна дейност.
5. Републикански център по спортна медицина.
6. Комисия по културно-масова и възпитателна работа.

7. Други органи – треньорски съвети, съдийски колегии, научни комисии и т.н., които нямат самостоятелността и значението на първите шест органа.

8. Управление „Спортни имоти и прояви“.

При изследването на съвкупността от дейности разгледах и съответстващите органи, поради което тук ще се спра само на общите проблеми, свързани с органите на СОП.

Управляващата система като цяло и преди всичко чрез СВСМ влияе на управляемата система (отбор, състезател), но това не изключва, а напротив – изисква (предвид специфичните функции на всеки орган от субекта и многообразието и разнообразието на управляемата система) съответни връзки и въздействия на всеки орган от субекта върху обекта. Най-обобщено казано, субектът управлява обекта и следователно тук са налице преди всичко линейни зависимости и връзки.

Особеността на СОП се състои в това, че от отделните компоненти на нейния субект към обекта също минават линейни и функционални връзки и връзки за съгласуваност и координация. Националният проектоолимпийски отбор като орган на СОП има пряка линейна връзка със СВСМ и преки или косвени линейни връзки още със съвета на федерациите и с федерацията.

Не всички линейни връзки на отбора с органите на СОП имат еднаква стойност. Цялостна е зависимостта му от БСФ, която ръководи спорта и националния си отбор по всички показатели. Останалите компоненти, в по-малка или в по-голяма степен, ръководят отделни страни от подготовката на отбора.

Това голямо разнообразие на органи, функции и взаимозависимости издига ролята на съгласуваността на органите в СОП. За да се наложи ред в една

такава система и за да се управлява добре, са необходими преди всичко правилна субординация и научна организация на труда. Субординацията отчита особеностите на СОП. СВСМ е онзи орган хегемон в цялата система, който взема решения по всички общи и основни проблеми на подготовката на отборите и по управлението както вътре в субекта, така и по координираното управление на обекта от многообразния и многостепенен, сложно субординиран субект. Тези обстоятелства очертават голямата роля и значение на СВСМ в СОП.

Функциите, правата и задълженията на СВСМ и останалите органи на СОП са отразени в правилник за дейността на апарата на ЦС на БСФС. По-специфично е положението на българските спортни федерации като общественно-служебни органи за ръководство на отделните спортове. Те са устроени на принципа на обществена организация с пълна демократичност и изборност на ръководните органи и кадри, но с тази особеност, че Бюрото на ЦС на БСФС утвърждава избора. Освен това то назначава щатните кадри във федерацията и утвърждава бюджета. Този статут на федерациите дава възможност в техните ръководни органи да бъдат избирани най-изявените специалисти и обществени деятели в съответния вид спорт и заедно с това създава предпоставка за провеждане на единна линия и политика в областта на всички спортове. Това специфично общественно-служебно положение дава всички лостове в ръцете на федерациите за правилно ръководство на отборите в рамките на СОП.

III. СОП КАТО СЪВКУПНОСТ ОТ КАДРИ

Съвкупността от кадри е движещата сила на СОП. Кадрите чрез и с помощта на органите привеждат в движение и ръководят съвкупността от дейности на СОП. Кадрите могат да се групират по следния начин:

1. Състезателни кадри

Това са изпълнителски кадри, обект на въздействие, управление и обслужване от всички останали кадри, елементи и подсистеми на СОП.

2. Треньорски кадри

Треньорът е централна фигура в СОП. Той е командир на „производството“ и се ползва с всички права и задължения на своето положение.

3. Административно-управленски кадри

Тук се включват организационни работници, обществени деятели, спортни специалисти и методисти. Методистите се появяват в дейността на БСФС през етапа от изграждането на СОП, когато назрява необходимостта от специализиран контрол върху тренировъчния процес и от компетентно научно управление на олимпийската подготовка.

4. Научни и научноприложни сътрудници

В научноприложните лаборатории на БСФС, в техните филиали и в научните комисии на БСФ участват научни работници, специалисти и помощен персонал. По-голямата част от научните сътрудници са общественици. По образование и специалности в тези звена работят спортни педагози, физиолози, лекари, биохимици, инженери, техници, лаборанти и др.

5. Медицински кадри

В РЦСМ и в другите органи на СОП работят лекари ординатори, специалисти, методисти, рехабилитатори и помощен медицински персонал – сестри, лаборанти, болногледачи и др.

6. Културно-масовици и комсомолски кадри

Освен оперативните организационно-управленски кадри в СОП има и специализирани културно-масовици, съсредоточени в сектор „Олимпийска подготовка“ на Физкултурния отдел на ЦК на ДКМС и в отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦС на БСФС. Използват се нашироко и обществени сътрудници.

7. Други категории кадри

В СОП те нямат самостоятелно значение и изява както останалите. Това са спортни съдии, обществе-

ни деятели, финансисти, администратори, преводачи и т.н.

8. Помощно-технически персонал

Това са икономисти, инженери, техници, технологи, работници от различни специалности и др., които обслужват подготовката на спортистите и провеждането на състезанията.

Основни проблеми в работата с кадровия потенциал са подборът, обучението и усъвършенстването (повишаване на квалификацията). СОП не се занимава с първоначалния подбор и обучение на кадрите. Това е задача на съответните учебни заведения, а за спортистите – на СДЮС и ДФС. СОП извършва повторно селекция от средата на подготвените кадри за нуждите на отделните направления по олимпийската подготовка.

Повишаването на квалификацията по принцип се извършваше към съответните вузове. Обаче за специфичната (специализираната) квалификация, необходима за СОП, се търсеше, преработваше и предлагаше на кадрите информация за новостите в областта на тяхната специалност.

Сполучлива форма за повишаване на квалификацията на основните кадри се прилагаше от федерацията по борба. От средата на бивши борци със завършено висше образование се подбираше група в състав от 8–10 души и се прикрепяше към старши треньора на националния проектоолимпийски отбор (отделно по свободна и по класическа борба). В продължение на две години членовете на групата участваха в цялостната работа по подготовката на отбора. Освен това те преминаваха през специален курс лекции от най-добре подготвените специалисти в страната. Всеки обучаващ се по този начин треньор бе длъжен да разработи за 2 години писмен теоретичен труд от областта на теорията и методиката на спортната тренировка. Курсът на специализация завършваше със защита на темата. Успешно завършилите се назначаваха за старши треньори на отборите от „А“ републиканска

група. Най-голямото достойнство на тази форма на специализация бе може би съчетаването на усвояването на най-новите методи на практическа работа в националния проектоолимпийски отбор с високото теоретично ниво на специалния лекционен курс и с творческия по същество научен подход при разработването на теоретичния труд.

От 1966 до 1971 г. действаше периодичен семинар за треньорите на националните отбори, на който се обсъждаха новости в методиката на тренировката и проблематиката на олимпийския спорт. Използваше се и самообразованието. За него активна помощ оказваха ЦИД, бюлетинът „Треньорска мисъл“ и списание „Въпроси на физическата култура“. Организираха се за различен срок от време и специализации в чужбина при съответните най-добри треньори или катедри. Използваше се още участие в симпозиуми и семинари, наблюдение на големи международни спортни прояви и т.н.

Основният градивен елемент на СОП е човекът – състезател, треньор, лекар, техник, организатор и т.н. Човекът в СОП се явява в ролята на изпълнител и ръководител или като член на управляващата или управляваната подсистема. Обикновено в СОП управляващите и управляваните подсистеми са от типа: „човек – човек“, „колектив – човек“, „човек – колектив“, „колектив – колектив“. Социалните системи от този тип са по-взискателни. Те изискват голямо умение и такт както от управляващата, така и от управляваната подсистема. Усъвършенстването на тези системи е невъзможно без усъвършенстването на човека като ръководител и като изпълнител.

IV. ОСНОВНИ УПРАВЛЕНСКИ ФУНКЦИИ НА СОП

Управлението като процес има цикличен характер. Управленският цикъл започва с изучаването на обекта, минава през целеполагането и завършва с фор-

мирането на оперативно-управленското въздействие върху обекта на управлението.

В управленския цикъл се различават три фази:

- идентификация на управляваната подсистема,
- целеполагане,
- оперативно управление и регулиране.

Основните функции на управляващата подсистема на СОП са изработване и приемане на управленски решения, планиране и организиране на дейността, регулиране, коригиране, отчитане и контролиране. Ще се спра само на три от тях (планиране, отчитане и контролиране) поради особената им роля в управлението на спортната подготовка.

1. Планиране

Основен документ, по който се работи в СОП, е перспективният четиригодишен план за подготовка на българските състезатели за олимпийските игри. Този план се разработва от СВСМ и се утвърждава от пленум на ЦС на БСФС.

Освен този документ в СОП има и редица други форми на управленски решения. Стремехът бе решенията да отговарят на следните изисквания: да бъдат научнообосновани и конкретни; да съответстват на пълномощията на органа, който ги приема; да бъдат съгласувани с всички направления и звена; да отчитат етапа, времето и конкретните условия на дадения обект; да бъдат лаконични, логично последователни и ясни.

2. Отчитане

Отчитането е една от функциите на управлението, която се изразява в получаване, обработка, анализ и систематизация на информацията за обекта на управлението. Като правило в отчета информацията се дава в количествени показатели, но заедно с тях субектът на управлението получава и данни за качест-

вото на извършената работа. Поради специфичността на тренировъчния процес (психическа, тактическа, теоретическа подготовка) се налага отчитане и на показатели, които не могат да се изразят квантитативно. Отчетът играе значима роля в процеса на управлението. Благодарение на него субектът има възможност да изучава изпълнението на управленските решения, да анализира, синтезира, коригира и регулира процесите в обекта, а също така да се самореорганизира или саморегулира.

Използвахме следната система на отчет, изградена в продължение на 1965–1968 г. и прилагана през следващите години:

2.1. Четиригодишен отчет

Отчита се извършената работа през четиригодишния олимпийски цикъл по всички направления и по всички показатели. Този отчет се прави за СОП (като цяло) пред разширен пленум на ЦС на БСФС, за отделните отбори – пред разширени пленуми на федерациите, а за отделните подсистеми (осигурявания) – на разширени съвещания на щатния апарат и общественения актив.

2.2. Двугодишен отчет

Обикновено при планирането олимпийският цикъл се разделя на два периода. Те имат продължителност две години. Отделно се отчита (по същество) само първият от тях, тъй като вторият се слива с отчитането на четиригодишния.

2.3. Едногодишен отчет

Извършва се: за СОП (като цяло) – пред Бюрото на ЦС на БСФС, за отборите – пред пленуми на федерациите, а за всички останали – пред СВСМ.

2.4. Оперативно-технически отчет

Прави се само за работата в отборите. Практиката наложи следните форми:

а) отчет на подготвителния период – отчита се общо за всички отбори пред Бюрото на ЦС на БСФС и пред СВСМ, а отделно за всеки отбор – пред бюрата на федерациите;

б) отчет на работния план и на лагер-сбора – извършва се пред треньорския съвет и главния методист на СВСМ;

в) отчет след участие в отговорни състезания – световни и европейски първенства, балкански игри, големи турнири (в зависимост от ранга на състезанието и на спорта отчетът става пред Бюрото на ЦС на БСФС, СВСМ и съветите или пред бюрата на федерациите);

г) индивидуален месечен отчет – това е статистически отчет за количеството на извършената тренировъчна работа от състезателя през месеца; тези отчети се събират по специален образец в СВСМ за определен контингент (120–150) състезатели (вж. приложенията), а за останалите – във федерациите или в ръководството на отбора.

СВСМ утвърди технологията на отчитането, съответните форми на отчетните документи, както и системата за тяхното изготвяне и утвърждаване (вж. приложенията).

3. Контролиране

На тази функция ще отделя много повече внимание, тъй като тя има своята специфична роля в учебно-тренировъчния процес. Контролът като функция на управлението е *„...система от наблюдения и проверки за съответствието на процеса на функциониране на обекта на приетото управленско решение“* (В. Афанасиев. „Научно управление обществом“. Москва, 1973 г., стр. 240). Това определение дава основание на цитирания автор да подчертае 4 главни подфункции на контрола: да следи дали процесът на функциониране на обекта отговаря на управленските решения; да открива и показва резултатите от въздействието на субекта върху обекта; да отбелязва отклоненията от управленските решения и техните причини; да определя пътищата за коригиране и начина на въздействие върху обекта за отстраняването на отклоненията и препятствията

по пътя на оптималното функциониране на системата. Без контрол процесът на управление е немислим, тъй като се губи до голяма степен смисълът на „обратната връзка“, а по принципа на „обратната връзка“ контролът информира управляващата система и подсказва необходимостта от съответно коригиране. В този смисъл контролът играе ролята и на „регулатор“. Той спомага за реализирането на плана преди всичко чрез определяне степента на ефективността на прилаганите средства, методи и форми на работа, чрез откриване на отклоненията от него и чрез разкриване на препятствията по пътя на изпълнението му.

Системата на контрол е мощен лост в управлението на СОП. Тя е една от най-добре разработените и най-ефективно действащи системи.

Като процес контролът минава през следната последователност от операции: наблюдение, събиране на факти, сравнение с изискванията и критериите на плана или решението, обобщаване, изводи и препоръки.

Системата на контрол в СОП се класифицира: *по време* – на превантивен, периодичен, срочен; *по съдържание* – на организационен, спортно-методичен, научно-методичен. Изискванията към системата за контрол са: обективност, действеност, ефективност, системност и компетентност. Тези изисквания намират своето приложение комплексно или поотделно във всички видове контрол.

Превантивен контрол

Извършва се още при планирането и цели да се предвидят евентуалните несъобразности. Използва се следният начин на работа: планът се изготвя от старши треньора, обсъжда се с методиста на СВСМ, след това се разглежда последователно в треньорския съвет, на съвместно заседание на СВМС и Бюрото на федерацията, на пленум на федерацията и отново се връща в СВСМ за утвърждаване.

В края на 1968 г. се проведеха разширени плену-ми на българските спортни федерации, на които присъстваха около 1200 души, 246 от които се изказаха по обсъжданите въпроси. Основната част от изказалите се бяха треньори, спортисти и научни работници. Тяхното внимание бе насочено върху причините за допуснатите слабости в подготовката и проблемите на бъдещото развитие на съответните спортове. По този начин документите ставаха колективно дело не само на Бюрото, но и на целия комплекс от щатни и обществени специалисти на БСФС. Това широко обсъждане на плановете и този голям обществен контрол имаха за цел превантивността, предпазването от грешки, които могат да се открият още в периода на планирането.

Периодичен контрол

Извършва се върху кумулативния тренировичен ефект. Ежемесечно се събират в СВСМ отчетите по основните показатели от подготовката на спортистите. В края на подготвителния период и след участие в основно или контролно състезание се извършва комплексен контрол върху състоянието на подготовката – съобразно с отчетите за тренировката, изследванията в лабораториите и РЦСМ, покриването на контролните нормативи и показаните резултати в състезанията.

Срочен контрол

Прави се по време и след тренировка. Практикува се по следния начин. Методистът и другите контролиращи лица присъстват на тренировката, записват си наблюденията, изследванията и резултатите. След тренировката се сравняват данните от наблюденията с данните в плана, извършва се обсъждане и се нанасят корекции. Това е срочен контрол след тренировката, тъй като корекциите се правят след приключването. Другата разновидност на срочния контрол е,

когато той се извършва по време на тренировката от треньора, лекаря или научния работник и неговата цел е да открие грешката по време на упражнението и да я коригира още в хода на тренировката

Организационен контрол

Целта му е да се спази и реализира поставената задача чрез създаване на необходимата организация. Тук обект на контрол са документацията, организацията и работата в съответното звено (федерация, лаборатория, ръководство на отбора и др.), организирането и осигуряването на условия (зала, уреди, партньори) за тренировка, както и животът на отбора извън тренировката и състезанието. Значението на организационния контрол нараства при провеждане на лагер-сборове, тъй като организационната работа се увеличава (транспорт, настаняване, храна, развлечение и т.н.). Освен това организационният контрол има за задача да координира и субординира контролната дейност на отделните органи, както и да създаде организация за използването и приложението на изводите и препоръките в практическата дейност на СОП.

Изграждането на организационната структура на системата за контрол става на принципа: „Който ръководи, той контролира“. Този принцип внася яснота във взаимоотношенията между отделните подсистеми. Всеки контролиращ или контролиран орган изпълнява функцията на субект или обект в системата на контрола в зависимост от своите линейни връзки и място в ерархическата структура на СОП.

Изводите и препоръките от контрола се излагат основно в отчетните документи. Извън тях се използват дневникът на методиста, методическото писмо, сигналната записка и личният дневник на треньора и спортиста. Дневниците са за самоконтрол, който играе важна роля. По време самоконтролът е също превантивен, периодичен и срочен.

Ще отбележа само превантивния самоконтрол, който е специфичен за СОП. При изработването на индивидуалните планове активно участие вземат и самите спортисти. Те разработват сами някои раздели от него. Това дава възможност за самоконтрол още във фазата на планирането. С превантивен характер е и т.нар. „защита на индивидуалния план“. След изработването на индивидуалния план и утвърждаването му от съответните органи на федерацията състезателят се явява пред председателя на СВСМ с кратко изложение (защита) на съдържанието на плана. На защитата присъстват още старши методистът и методистът на СВСМ, председателят или отговорният секретар на федерацията, старши треньорът и лекарят на националния отбор и личният треньор на състезателя. След защитата става подписването (утвърждаването) на плана от председателя на СВСМ, старши треньора, личния треньор и състезателя. Процедурата „защита“ има не само превантивен характер. Тя е със силен психологичен и емоционален заряд. Състезателят се подготвя предварително, т.е. той в детайли изучава плана за своята дейност, става активен съучастник в планирането. Получава самочувствие и убеденост, че планът е реален, че вярват в неговите възможности. Всичко това го активизира в реализацията на плана и повишава неговата самокритичност и самоанализ, т.е. самоконтрола.

Спортнометодичен контрол

Тук спадат контролът по провеждането на тренировката в нейния спортнометодичен и педагогически аспект и контролът на тренираността чрез спортнопедагогически нормативи и тестове. Обект на контрола от педагогичен аспект са спазването на дидактическите принципи при провеждане на тренировката, възпитателното въздействие и образователният ефект.

Обект на контрола от спортнометодичен аспект са специфичните проблеми на вида спорт, които се решават в тренировката, а именно: методите на обуче-

ние и тренировка и тяхното оптимално използване; тренировъчните средства, обемът и интензивността на натоварванията; характерът на извършената работа, сравнена с етапа на подготовката, и др.

Този вид контрол е с голямо относително тегло. Той се отнася до същността на тренировъчния процес, до формирането на качествата и до трансформирането на натоварването в спортен резултат и по същество е научен контрол върху тренировката.

Особен интерес представлява използването на спортно-техническите контролни нормативи и на тестовете.

Използването на спортно-техническите контролни нормативи е един от най-старите и традиционни видове на контрола, при който най-важно условие са надеждността на норматива и достоверността, корелацията на показателя със спортния резултат или с изследваното качество.

През олимпийския цикъл 1968–1972 г. в 13 отбора са използвани 92 различни показатели за спортнометодичен контрол.

Показателите на контролните нормативи се групират в 3 големи класа, отразяващи:

- общата физическа подготовка (ОФП);
- специалната физическа подготовка (СФП);
- технико-тактическата подготовка (ТПП).

В таблица 17 са отразени количествено показателите от трите структурни групи по отбори, а в таблица 18 – режимът (постоянството) на тяхното прилагане. От 92-ата показатели (вж. таблица 18) 47 са за СФП, 43 – за ОФП, и 2 – за ТПП. Разпределението им между ОФП и СФП е сравнително еднакво, докато само двата показателя за ТПП явно свидетелстват за сериозното подценяване на контролирането на този вид подготовка. Най-много показатели има за силовата подготовка (25 за обща и 17 за специална сила), на второ място са показателите за издръжливост (11 за обща и 14 за специална), следвани от тези за бързина и най-малко за гъвкавост (1 за обща и 8 за специална).

Таблица 17

Структура на спортно-техническите нормативи (показатели)

№	Отбори	Обща физическа подготовка				Специална физическа подготовка				ТПП	Колко пъти се покрива						
		сила	бързина	издръжливост	гъвкавост	всичко	спец. сила	спец. бързина	спец. издръжливост		спец. гъвкавост	всичко	техн.-такт.	общо	подготвителен период	състезателен период	всичко
1.	Борба класически стил	3	1	-	-	4	-	1	1	2	4	-	8	1	1	2	4
2.	Борба свободен стил	3	1	-	-	4	-	1	1	2	4	-	8	1	1	2	4
3.	Бокс	3	1	1	1	6	1	2	2	1	6	-	12	1	1	2	4
4.	Вдигане на тежести	2	1	-	-	3	6	-	-	-	6	-	9	-	1	1	2
5.	Плуване	3	-	1	-	4	-	-	-	-	-	-	4	1	1	2	4
6.	Модерен петобой	4	1	-	-	5	-	-	1	-	1	-	6	1	1	2	4
7.	Спортна стрелба	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	3	1	1	3	5
8.	Спортна гимнастика (ж)	-	1	-	-	1	3	-	-	2	4	-	5	1	1	1	3
9.	Спортна гимнастика (м)	-	-	-	-	-	2	-	1	1	5	-	5	1	1	1	3
10.	Кану-каяк	3	-	2	-	5	-	1	4	-	5	-	10	1	1	1	3
11.	Академично гребане	3	-	4	-	7	2	-	2	-	4	-	11	15	6	2	3
12.	Волейбол (м)	-	-	-	-	-	2	1	1	-	4	-	4	1	1	1	3
13.	Баскетбол	1	-	-	-	1	1	2	1	-	4	2	7	1	1	1	3
ВСИЧКО		25	6	11	1	43	17	8	14	8	47	2	92	26	18	21	65

В показателите на контролните нормативи има едностранчивост – силовите показатели заемат 45,6%, за издръжливост – 27,2%, за бързина – 15,2%, за гъвкавост – 9,8%, а за ТПП – само 2.2%. Явно е, че има увлечение към силовите показатели и подценява-

не на всички останали, но най-вече на показателите за гъвкавост и ТТП.

Качеството гъвкавост се следи само от боксьорите, а специалната гъвкавост – от борците и гимнастиците. Неблагоприятно е положението и с общата бързина. Тя отсъства в 7 от 13-те отбора. Най-неубедителни са показателите при плуването – 3 за обща сила и 1 за обща издръжливост. Плувците и стрелците нямат нито един норматив по СФП, а гимнастиците и волейболистите – нито един по ОФП.

Таблица 18
Режим на използване на показателите
на контролните нормативи

№	Отбор	Година	Брой използвани показатели 1972	Брой Повторени показатели			
				1968	1969	1970	1971
1.	Борба класически стил		8	5/8	5/8	5/8	8/8
2.	Борба свободен стил		8	2/11	2/11	2/11	8/7
3.	Бокс		12	1/8	5/14	5/14	5/14
4.	Вдигане на тежести		9	6/7	8/6	7/7	8/11
5.	Кану-каяк		9	6/13	6/13	6/13	9/9
6.	Гимнастика (м)		5	4/7	4/7	4/10	3/5
7.	Академично гребане		11	2/5	5/14	5/14	11/11
8.	Баскетбол		7/7	-	7/7	7/7	7/7
9.	Спортна гимнастика (ж)		5	5/-	5/15	5/15	5/5
10.	Спортна стрелба		3	-/4	-/-	-/-	-/-
ВСИЧКО			77	31/63	45/97	46/99	64/78

Забележка: В числителя е даден броят на показателите, използвани и през 1972 г., а в знаменателя – общият брой на показателите, използвани в съответната година.

Отборите покриват нормативите по веднъж в началото и в края на подготвителния период и по 1 или 2

пъти в състезателния период. Изключения правят отборите по академично гребане (за подготвителния период) и по спортна стрелба (за състезателния период).

Факторът, който съществено пречи на информативността (надеждността) на показателите, е честата им смяна (вж. таблица 18). През 1968 г. половината от показателите са нови. Същото се отнася и за 1969 г., и за 1970 г. Само 31 от всичко 77 показатели от 1972 г. са използвани през четирите години. Очевидна е нуждата от стабилизиране на показателите за по-дълъг период, за да може да се събере по-обективна информация и да се анализират тяхната целесъобразност и надеждност.

В системата за контрол на подготовката на отделния спортист през 70-те години на миналия век все още не намира полагащото му се място тестирането, което се ползва с голяма популярност и с добър ефект в Германия, САЩ и др. Като разглеждаме тренировъчния процес в различните спортове и отбори, констатираме, че изграждането на физически качества, възпитанието на психически качества, обучението в техника и тактика се извършва невинаги и не съвсем рационално, икономично и ефективно. Рецепти в това отношение не могат да се дадат, но използването на тестовете ще доближи спортните специалисти до решението на тези сложни методични проблеми.

Научнометодичен контрол

Това е контролът върху тренировъчния процес и състоянието на организма на спортиста, провеждан с помощта на научни работници, научна апаратура и методика. Целта му е да се влезе по-дълбоко в детайлите на тренировката и в по-интимните процеси, настъпващи в организма на спортиста в резултат на тренировъчните въздействия. Ако организационният и спортнометодичният контрол приемат организма на спортиста като „черна кутия“, то при научнометодичния контрол като „черна кутия“ се приемат само

някои негови системи, а не целият организъм. Чрез разкриването на механизма на действие на отделните системи на организма научнометодичният контрол намалява ентропията (неопределеността) на информацията за състоянието на спортиста, с което активно участва в управлението на тренировъчния процес.

Обект на научнометодичния контрол са: развитието на адаптацията на отделните системи на организма към тренировъчните натоварвания; усвояването на двигателните навици (спортната техника); реактивността на нервно-мускулния апарат; степента на общата (в някои случаи и специфичната) тренираност и др.

Използват се както комплексна методика, така и отделни самостоятелни методики и проби за научнометодичен контрол.

Комплексната методика (обща) е разработена в лабораторията за функционална диагностика на ЦС на БСФС. Тя обхваща 30 показателя (1972 г.), разпределени по лаборатории, както следва:

Функционална лаборатория

1. Спироергометрия:
 - а) максимален кислороден капацитет;
 - б) максимален кислороден капацитет с дозирано натоварване.
2. Електрокардиография.
3. Електромиография:
 - а) преди и след ергометрично натоварване,
 - б) динамични изследвания по време на тренировки.
4. Хипоксия:
 - а) проба в покой,
 - б) проба с натоварване.
5. Скорост на кръвообращението.
6. Изследване на процента на мазнините в тялото на спортиста.
7. Телеметрия – пулсова крива на натоварването и пулсова сума.

Биохимична лаборатория

8. Алкално-киселинен статус на кръвта.
9. Урея в кръвта.

Лаборатория по проблемите на спортната тренировка

10. Сила:
 - а) абсолютна сила,
 - б) градиент на силата,
 - в) интегрална сила,
 - г) относителна интегрална сила,
 - д) ускорение,
 - е) взривност на силата.
11. Комплексно изследване на техниката в единство със силовите параметри.
12. Комплексно изследване на техниката със синхронизирано кинозаснемане на:
 - а) формата на движението,
 - б) ускорението на движението,
 - в) скоростта на движението,
 - г) вариативността на скоростта,
 - д) взривността на скоростното усилие.
13. Биоенергийна мощност (енергетичен еквивалент на взривността).
14. Специфична издръжливост:
 - а) енергетични еквиваленти,
 - б) брой на циклите в определено време,
 - в) крачки в дистанцията,
 - г) педагогически показатели, превърнати в консумация.

Лаборатория по психология на спорта

15. Концентрация на вниманието (по Шулте).
16. Устойчивост на вниманието (по Шулте).
17. Разпределеност на вниманието.
18. Двигателна усетливост за амплитудата на движението.

19. Двигателна усетливост на мускулното напрежение.
20. Бързина на двигателните реакции.
21. Бързина на двигателните реакции при движещ се сигнал.
22. Точност на двигателните реакции.
23. Точност на зрителните възприятия.
24. Ергометрия.
25. Релаксометрия.
26. Праг на зрителната различителна способност.
27. Тепинг-тест.
28. Тремометрия.
29. Психическа поносимост на натоварването.

Републикански център по спортна медицина

30. Медико-биологични изследвания:

- а) ортостатични проби,
- б) специфични проби,
- в) физиологични проби,
- г) проби с дозирано натоварване.

Тези 30 показатели се групирани в седем основни категории, както следва:

I. *Обща работоспособност* – показатели: 1 а, 1 б, 2, 3 а, 3 б, 4 а, 4 б, 5, 8, 9, 3 а, б, г.

II. *Сила* – показатели: 3 б, 10 а, б, в, г, д, е.

III. *Скорост* – показатели: 3 б, 8, 12 а, б, в, г, д.

IV. *Специфична издръжливост и качества* – показатели: 1 б, 2, 3 а, 3 б, 4 а, 4 б, 5, 7, 8, 9, 14 а, б, в, г, д.

V. *Биомеханика и техника* – показатели: 11, 12 а, б, в, г, д.

VI. *Възстановяване* – показатели: 3 а, 4 а, 5, 8, 9.

VII. *Психологически категории:*

а) *специфични за всеки спорт психически качества* – показатели: 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29;

б) *диагностика на предстартовите състояния* – показатели: 15, 16, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 28, 29;

в) *психическа поносимост на натоварванията* – показатели: 15, 16, 18, 19, 20, 23, 25, 26.

Изброените методики и показатели освен в комплексната методика се прилагат и самостоятелно или в различни комбинации в зависимост от вида спорт, условията или целта на експертното изследване или контрола. Използваните методики и показатели се структурират в зависимост от условията, при които се работи, на: лабораторни, теренно-лабораторни и теренни. Определени са за всеки отбор показателите за научнометодичен контрол.

Към научнометодичния контрол може да се включи и спортнометодичният контрол, тъй като използваните средства и методи са също научни. Ние сме го отделили от научния контрол твърде механично, но това се е наложило от практиката в СОП и от желанието ни да подчертаем неговото голямо значение, относителна самостоятелност и чувствително изоставане.

Към научнометодичния контрол включваме и методико-биологичния, провеждан от лекарите на отборите в извънклинични и извънлабораторни условия.

Медико-биологичният контрол използва следните тестове: ортостатични проби, физиологични криви, проби с дозирано натоварване, специфични проби. Медико-биологичният контрол дава ценна информация на треньора. Чрез нея той научава за състоянието на здравето на спортиста, за поносимостта на натоварването, за степента на адаптацията и възстановяването. Без такава информация треньорът не е в състояние да алгоритмизира и оптимизира тренировъчния процес.

На таблица 19 са представени данните за извършените медико-биологични изследвания, общо и по отделни видове за всяка тренировъчна година от олимпийския цикъл (1968–1972 г.).

Въз основа на броя на лагер-дните и броя на състезателите са изчислени сборни характеристики за направените медико-биологични изследвания средно на един състезател и средно на един тренировъчен

ден. Тези два показателя характеризират плътността на медико-биологичните изследвания.

За да се получи по-точна представа за извършените медико-биологични изследвания в РЦСМ, след системни проучвания на времетраенето и степента на надеждност на информацията от отделните проби, е изчислен условният брой на извършените проби. Това се налага поради обстоятелството, че отделните видове проби имат различно значение. Условният брой е получен като средна притегателна от броя на отделните видове проби със следните тегла:

- на ортостатичните проби – 0, 5;
- на физиологичните криви – 1;
- на пробите с дозирано натоварване – 2;
- специфичните проби – 3.

Таблица 19
Брой на медико-биологичните изследвания

№	Тренировъчна година Изследвания	Брой				Структури			
		1968/1969	1969/1970	1970/1971	1971/1972	1968/1969	1969/1970	1970/1971	1971/1972
1.	Ортостатични проби	5 700	7 328	8 141	8 001	58,6	49,3	48,5	47,3
2.	Физиологични проби	2 010	2 507	3 450	3 124	20,7	16,9	20,5	18,5
3.	Проби с дозиращо натоварване	1 440	3 939	3 445	3 073	14,8	26,5	20,5	18,2
4.	Специфични проби	574	1 088	1 755	2 723	5,9	7,3	10,5	16,1
ОБЩО		9 724	14 862	16 791	16 921	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Изследвания за един състезател</i>									
1.	Ортостатични проби	20,0	22,0	27,2	27,1				
2.	Физиологични криви	7,1	7,5	10,3	10,6				
3.	Проби с дозиращо натоварване	5,1	11,8	10,3	10,4				
4.	Специфични проби	2,0	3,3	5,2	9,2				
ОБЩО		34,1	44,6	50,0	57,4				
<i>Изследвания за един ден</i>									
1.	Ортостатични проби	3,3	3,1	3,7	3,5				
2.	Функционални проби	1,2	1,1	1,6	1,3				
3.	Проби с дозиращо натоварване	0,8	1,7	1,6	1,3				
4.	Специфични проби	0,3	0,5	0,8	1,2				
ОБЩО		5,6	6,3	7,6	7,4				
Условен брой – ОБЩО		9 462	17 313	19 676	21 440				
Средно за един състезател		31,8	52	58,6	72,7				
Средно за един ден		5,5	7,3	8,9	9,3				

Въз основа на условния брой проби се установява, че среднодневният брой изследвания (фактически и условен) е приблизително еднакъв (5,5, респ. 5,6) в началото на периода. През следващите години разликата между тях се увеличава и достига до 1,9 (съответните стойности са 7,4 и 9,3).

Откритите промени в структурата и характера на медико-биологичните изследвания съответстват на изискванията и характера на периодизацията и съдържанието на тренировъчния процес през четиригодишния олимпийски цикъл.

V. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА УПРАВЛЕНИЕТО В СОП

Основни принципи на ръководство на СОП са по същество най-общите правила за дейността на органите и хората, осъществяващи процесите на управлението. Те са сходни с основните и най-общи принципи на научното управление на обществото, на социалната система като цяло. Към главните принципи в управлението на СОП могат да се причислят: субординираност, обективност, ефективност, основно звено, стимулиране. Субординацията заема централно място в управлението. Нейната същност се състои в съчетаването на инициативността на най-широк кръг специалисти и деятели при обсъждане на решенията и плановете с централизма и личната отговорност при вземането и особено при изпълнението на решението. Една от особеностите на СОП е линейно-щабната структура в системата като цяло и във всяка нейна подсистема. Линейно-щабната структура дава простор на инициативата на най-широката спортна общественост и успоредно с това не изключва личната отговорност, а обратно – издига я на още по-високо ниво. Системата на планиране и отчет на олимпийската подготовка дава възможност на всеки специалист от страната да вземе участие и да изкаже съображения по отчета и плана. Следователно в обсъждането на вариантите

за решение, в изработването на предложения и препоръки към ръководството на отбора (федерацията, СВСМ, ръководството на ЦС на БСФС), в изработването на планиращите и отчетните документи намира най-широко приложение демократизмът.

Демократичният принцип предопределя използването на обществените начала в работата. В СВСМ през 70-те години на миналия век от 17 членове само двама бяха щатни, а всички останали – обществени. В оперативно-управленския щаб на СВСМ като орган за ръководство на олимпийската подготовка работеха щатно само шест души оперативни и трима административно-технически сътрудници. Огромната дейност в СОП не можеше да се ръководи нормално, ако не бе широкият обществен актив. Подобно бе положението в съветите на федерациите, в научноприложните лаборатории и пр. В мнозинството от федерациите щатно работеха по един организационен работник и по един-двама специалисти. Едно от основните задължения на щатните служители бе да приобщават към дейността на БСФС огромния обществен актив на спорта.

Лична отговорност за олимпийската подготовка носеха хората, на които бе възложено нейното ръководство. Това бяха организационни работници, методисти, треньори, научни работници, медици и т.н. Стремешт на ръководството на ЦС на БСФС, респ. на СВСМ, бе да се дава поръчение и да се търси отговорност според компетенцията и ранга на отговорния работник. Треньорът в СОП заемаше особено място. По някои въпроси той носеше лична отговорност пред федерацията, а по други – пред СВСМ и т.н. Старши треньорите на проектоолимпийските национални отбори бяха номенклатурни кадри на Бюрото на ЦС на БСФС. Освен чрез личната отговорност централизмът намираще своето проявление и в задължителността на решенията на висшестоящите инстанции за останалите, в спазването на установения ред и дисциплина и т.н. Субординацията като главен принцип про-

низваше дейността на СОП от горе до долу по всички ерархически нива, подсистеми и компоненти. В края на книгата съм приложил няколко автентични документа, които свидетелстват за същността на използваната система на планиране, отчитане и оперативно управление, както и за мащабността на ангажиране на широка гама от експерти, обществени деятели и самодейни спортни органи и организации. Предполагам, че някои от тези подходи са актуални и могат да се използват и в началото на новото столетие.

Епилог

СЛЕД ЗЛАТНИЯ ВЕК (бегъл обобщен поглед)

След 10 ноември 1989 г. започна промяна на обществено-политическата обстановка в страната и преход от тоталитарна към демократична форма на управление на държавата. Организираният спорт със своите структури, дейности и функции заема място в надстройката и се съобразява с промените в базата на обществото. В края на миналия и в началото на новия век както в света, така и у нас сме свидетели на промени в социалната структура на обществото, предизвикани от прехода от индустриално към информационно общество – появява се нова структура на заетостта, изчезват стари и се раждат нови професии и т.н. Всичко това обуславя и налага необходимостта от реформиране на обществото, в т.ч. и на спорта.

От 1.05.1990 г. съм пенсионер и нямам активно участие в преустройството на спортната система. Впечатленията, както и наблюденията ми на този процес са бегли и в значителна степен общи. По тази причина ще направя бегъл и обобщен преглед на случилото се в двадесетгодишния преход от 1990 до 2010 г.

В края на първата част на книгата стигнахме до извода, че в началото на 90-те години на миналия век започва спад и срив в олимпийското ни представяне, че Барселона 1992 бележи началото на края на Златния век на българския спорт, че тоталният спад в детско-юношеския спорт поставя бомба със закъснител в бъдещото олимпийско участие и т.н. Цифровият израз на случилото се след Барселона е показан в таблица 1. Обработката на информацията в тази таблица дава възможност за сериозни и разнопосочни изводи. Ще отбележа само някои от тях.

Българската спортна общественост е приела като **еталон** за сравняване представянето ни на Сеулските

олимпийски игри през 1988 г. Нека сравним резултатите от Сеул 1988 и от Пекин 2008:

Извлечение А от таблица 1

Олимпийски игри	Медали				Призови места				Брой участници	Класиране по нации
	злато	сребро	бронз	общо	IV	V	VI	Точки		
Сеул 1988	10	12	13	35	9	12	11	247.8	182	7
Пекин 2008	1	1	3	5	-	3	1	31	72	42
Разлика	-9	-11	-10	-30	-9	-9	-10	-216.80	-110	-35

Цифрите са неоспорими, разликите не са в проценти, а в пъти и то многократно, което е обидно не само за управляващите българския спорт, а и за всеки българин.

Едно сравнение с предишните игри (вж. извлечение Б) ще потвърди, че нашият спорт се движи с опасна скорост към пропастта.

Извлечение Б от таблица 1

Олимпийски игри	Медали				Призови места				Брой спортове с медали	Класиране по нации
	злато	сребро	бронз	общо	IV	V	VI	Точки		
Атина 2004	2	1	9	12	5	6	2	84	8	33
Пекин 2008	1	1	3	5	-	3	1	31	2	42
Разлика	-1	=	-6	-7	-5	-3	-1	-53	-6	-9

От 8-те спорта, спечелили медали в Атина, само борбата има прогрес и то голям – с 3 медала в повече.

Лошото е, че нашият спорт се връща на равнището си от 50-те години на миналия век, когато се разчиташе предимно или само на борбата.

Нито успехите ни през 70-те и 80-те години, нито спадът в края на миналия век и дълбоката криза в началото на настоящия век не са случайни. Имахме СДЮС и СВСМ в страната и система за подготовка на националните отбори, с всички полагащи се към тях подсистеми: методична, научна (фундаментална и приложна), медицинска, за физикално и медикаментозно възстановяване, за материално-техническо осигуряване, за финансиране и т.н., които гарантираха стабилни темпове на развитие на спорта. Всичко това създаваше предпоставки и условия за атакуване на световните и

на олимпийските върхове. Вместо да запазим тези темпове и след промените, през 90-те години на миналия век допуснахме рязък спад. Защо?

Защото държавата, вместо да прави държавна спортна политика и да създава условия за развитие на спорта, реши да го командва. Парадокс. И за да няма конкуренция, ликвидира по същество обществената организация БСФС в центъра и нейните ДФС по места, прогони кадрите или ги принуди да емигрират (над 1500 треньори работят в чужбина). Защото вместо единен учебно-тренировъчен и спортносъстезателен процес се получи изкуствено раздуване на състезателния за сметка на учебно-тренировъчния процес и естествено секна създаването на спортисти. Защото ние, които имахме може би най-ефективната система за детско-юношески спорт, стигнахме дотам да внасяме спортисти отвън, дори и в най-българските спортове като борба и вдигане на тежести. Защото позволихме да се разграби и унищожи материалната спортна база или от производствена база за спортисти я превърнахме в търговска стока с неспортно предназначение. След всичко сторено дотук става ясно, че спадът не е случаен, а закономерен.

Обективният анализ аргументира по категоричен начин този извод, но нито една държавна институция не стигна до него и нито един държавен мъж не го формулира и не предизвика тревога в обществото. Мълчаха и спортните дейци, в т.ч. и аз, до момента, в който прецених, че е мой дълг да призова за обективна оценка. Това направих на 28.01.2008 г. в брой 27 на в. „Труд“ в отворено писмо до президента на републиката Георги Първанов и до всички, които обичат българския спорт, озаглавено **„ВСЕКИ МЕДАЛ В ПЕКИН ЩЕ Е ГЕРОИЗЪМ“**.

Тук ще посоча само два цитата. Единият:

„Повод за това отворено писмо ми даде словото Ви, г-н президент, на церемонията по награждаването на най-добрите спортисти за 2007 г. ...Силно впечатле-

ние ми направи емоционалното и компетентно поздравление към наградените, както и оптимизмът Ви за представянето на българския спорт на олимпиадата в Пекин това лято.

Като един от ръководителите на националния ни спорт от 1958 до 1992 г. ще си позволя да обявя необходимостта от обективна оценка на състоянието на българския спорт и от предприемане на мерки за възстановяване на международните му успехи. И аз силно желая в Пекин повече медали и победи за България, но вашият оптимизъм, г-н президент, не ме зарази. В спорта има и случайни победи, но това по правило става при най-силните и най-подготвениите..."

Другият:

„Уважаеми г-н президент, в спортните среди се ползват с репутацията на държавен глава, който не само обича, но и разбира спорта. Помогнете да се върнем на правия път, който ни сочи и Европейската харта за спорта. На президента най-много подхожда да инициира обществени дебати за състоянието и бъдещето на българския спорт и за изработването на стратегия за неговото развитие. И в нея да намерят място както държавата, така и обществените спортни организации.

Имаме кадрови потенциал и управленски капацитет да върнем България в челото на световния спортен елит. И таланти дал Бог. Народната мъдрост обаче гласи, че „Бог дава, но в кошара не вкарва“. Иначе и в Пекин ще имаме медалисти и независимо от това колко са ще ги посрещнем като герои, защото при това състояние на спорта у нас те действително без героизъм не могат да ни зарадват.“

Бях уверен, че ще бъда чут, но и моят глас прозвуча като глас в пустиня. През целия преход от 1990 до 2010 г. не направихме реални крачки към възраждането на българския спорт.

Логично е да се зададат въпросите – защо през този период, когато управляваха различни политически сили, резултатът е един и същ? Кое е общото, което пречи да се реформира системата? Общото е моделът. Грешното в него не е наличието на държавен спортен орган, а драстичното осакатяване или ликвидиране на общественото начало в управлението на спорта. Навсякъде по света спортът се възприема като обществено явление и се ръководи от обществото. В стратегии, концепции, закони и други нормативни документи се подчертава ролята на държавата за създаване на правни, финансови, материални и други условия за практикуване на спорт за здраве и за високи постижения и правото на самоуправление на обществените спортни организации по развитието на спорта. Така е било и у нас – и в монархическа, и в тоталитарна България. Ето защо се налага да приложим **балансиран подход при смяната на модела и реформирането на националната система**. В него следва да се очертаят **доминиращите функции на държавните органи** по отношение на практикуването на физически упражнения и правенето на национална спортна политика и **спомагателните им функции** по отношение на управлението на самодейния спорт. На **държавния спортен орган**, вместо да управлява самодейния спорт, **да се възложат истинските държавни проблеми в спорта** като формиране на държавната политика, изграждане на нормативната база, строителство и поддържане на спортната база, финансово и научно осигуряване, контрол по прилагане и спазване на закона, постановленията и другите държавни нормативни актове.

Обществените спортни организации трябва да поемат фундаменталната отговорност за цялостното развитие на спорта в страната – спорт за здраве, детско-юношески спорт, високо спортно майсторство, професионален спорт и подготовка на националните отбори. Тук са нужни два вида организации: **специализирани** по отделни спортове – федерации (съю-

зи), и **единна национална комплексна спортна организация** по всички видове спорт на национално, областно, общинско и низово териториално равнище. Двата типа организации следва да имат юридическа, административна и финансова самостоятелност и лостове за координиране и взаимен контрол. Те следва да осъществяват взаимодействие с останалите неспортни обществени организации (синдикални, младежки), с държавния спортен орган, с ведомствата и общините по развитието на самодейния спорт в страната. Тези два типа спортни организации трябва да реанимират производствения процес в спорта – обучение, селекция, тренировка и състезания и да осигурят възпроизводството на спортисти от висока класа. Освен това трябва да разработят и предложат стратегия за развитието на спортовете по вертикала и хоризонтала, т.е. по отделните спортове и комплексно по територии и ведомства.

Предложеният подход има стратегически характер и може да постави началото на реалното провеждане на обективно необходимата реформа в спорта и да създаде предпоставки за спиране на спада и за постепенно връщане на международния спортен престиж на България.

Често чувам сегашните ръководители на спорта да твърдят, че системата от Златния век е неприложима в началото на новия век. **Не е вярно!** Да се възстанови на 100% старата система е невъзможно, а да се отрича е пагубно. Това го доказва вече над 20-годишната практика. Остава да се РЕФОРМИРА. Но как? Тази система не може да се възстанови в същите параметри и структури, в същите мащаби, а ако не се усъвършенства и преадаптира към новите социално-икономически и административно-управленски условия, както това правехме непрекъснато по времето на Златния спортен век, то няма смисъл да се говори както за нея, така и за възраждане на българския спорт.

Не случайно цели подсистеми на нашата СОП са заимствани и адаптирани към специфичните условия

на Франция, Англия, Германия и др. Не случайно Русия запази по-голямата част от действащата система в бившия Съветски съюз. Националната спортна система няма партийна или идеологическа принадлежност, поради което не трябва да се допуска всяка партия или коалиция да променя същността. Съгласно Конституцията на България олимпийската и европейската спортна харта, както и основните принципи на правното положение на неправителствените организации в Европа **спортът е право и задължение на държавата, обществото и индивида**. Тези постановки следва да намерят място в съответните нормативни документи, които да задължават, поощряват и улесняват трите субекта в реализацията на техните права и задължения. Особено внимание трябва да се отдели на привличане на бизнеса и на лични средства при финансирането на заниманията с физически упражнения и развитието на спорта. Реформираният модел и реформата на самата система следва да предпазват спорта от външни вмешателства – политически, идеологически, религиозни, расистки и т.н. За да стане това, е необходимо те да бъдат утвърдени със съответни документи (концепция, стратегия, манифест, закон, доктрина) от Народното събрание.

Националната спортна система (за детско-юношески спорт, за високо спортно майсторство и за олимпийска подготовка) през 70-те и 80-те години на миналия век бе много добре адаптирана към държавната и обществената система на управление на страната и към изискванията и критериите на научнометодичния прогрес на световния спорт. Ето защо всички идеи за реформиране на българския спорт – управленски, научни, методични и т.н., трябва да съответстват на нашите прогнози за прогреса на световния спорт през периода след 10 години, а не на нашите спомени от 1988 г. Нещо повече – наша цел следва да бъде не постигнатото от най-добрите в Пекин, а прогнозата за това, което се очаква да бъде след 10–15 години. В този контекст трябва да се разглеждат и лансираните

по-горе стратегически и тактически идеи за реформиране на националната спортна система. С други думи, не трябва да рециклираме стари наши и чужди образци, а да ги използваме като база за надстрояване на прототипа на бъдещите технологии и инструментариуми, за да върнем България в елита на световния спорт.

София, май 2011 г.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Структура и изисквания към отборния отчет и план за олимпийска подготовка през цикъла Мюнхен 1972 – Монреал 1976 г.

При разработването на документите да се вземат
под внимание следните съображения по отделните раздели:

<i>Първи раздел</i> <i>Цел на подготовката</i>	
В отчета	В плана
– Оценка за изпълнението на поставената цел от пленума на федерацията след Мексико.	– Класация на олимпийските игри в Монреал и на европейските световни първенства. – Главно направление на тренировъчния процес до 1976 г.
<i>Втори раздел</i> <i>Анализ на развитието на вида спорт в света</i>	
В отчета и плана	
<ul style="list-style-type: none"> – Основни тенденции за развитието на съответния вид спорт в света. – Съвременни резултати и тенденции за тяхното развитие до Монреал. – Предполагаеми резултати, които ще трябва да се постигнат в Монреал, обезпечавачи класация. – Особенности в системата на подготовка на водещите спортисти и отбори в света (организация, планиране, направление на тренировъчния процес. – Съотношение на силите между нас и основните ни съперници след Мюнхен и предполагаеми тенденции до Монреал. – Характеристика на основните ни съперници. 	
<i>Трети раздел</i> <i>Комплектуване на отборите и подготовка на резервите</i>	
В отчета	В плана
<ul style="list-style-type: none"> – Изменения, настъпили в състава на отбора в периода Мексико – Мюнхен. – Наличие на необходимия резерв за всяка дисциплина, категория и пост в отбора. – Какви мероприятия бяха проведени и какви са резултатите от тях с отбора по отношение резервите (средната възраст). – Принос и място на основните центрове в подмладяването и представяването на отбора. 	<ul style="list-style-type: none"> – В течение на 1973–1974 г. да се завърши основното комплектуване на олимпийските отбори. – Да се преразгледат кандидатите за състава и да се освободят тези, които нямат шансове за класация в Монреал. – Като правило в състава на отбора трябва да се готвят: 1) титуляр; 2) първа резерва; 3) перспективен младеж или юноша; 4) спаринг-партньор (борба, бокс). Да се разработят за всеки отбор принципни критерии и срокове за влизане в отбора, от една страна, и окончателното определяне на състава за олимпийските игри, от друга. – Задължително условие за участие в Монреал е състезателят да е участвувал в системата на подготовка за олимпийските игри през целия четиригодишен цикъл.

<i>Четвърти раздел</i> <i>Участие в състезания</i>	
В отчета	В плана
<p>При разработката на този раздел да се обърне особено внимание на следните въпроси:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Анализ на състезанията (като система, структура и съдържание). – Какви положителни и отрицателни страни показва отборът (състезателят) в състезанията. – Има ли точна координация между състезанията на националния отбор и дружествата? – Планирани ли бяха резултатите (отборни и индивидуални) за основните състезания за годината и бяха ли в съответствие с подготовката? 	<ul style="list-style-type: none"> – Строго да се спазва правилото за съответствие между сроковете за провеждане на състезания със задачите на подготовката. – Обосноваване на системата за състезания в четиригодишния цикъл. <p style="text-align: center;">Да се уточнят какви резултати трябва да се искат в контролните, подготвителните и основните състезания за 1973 г.</p>
<i>Пети раздел</i> <i>Съдържание на учебно-тренировъчния процес</i>	
а) Тренировъчни натоварвания (обем и интензивност)	
В отчета	В плана
<ul style="list-style-type: none"> – Главното внимание в отчета да се съсредоточи върху представянето на точни фактически данни по обема и интензивността, по разделите и страните на подготовката за отделните периоди и етапи в четиригодишния цикъл. – Анализ на причините за отклонение от заплануваното (ако има такива). – Критерии за обем и интензивност. – Обемът и интензивността за 1972 г. да се сравни, от една страна, с това, което е извършено през 1968 и 1971 г., а, от друга страна, с този на нашите основни съперници и на световните стандарти. 	<ul style="list-style-type: none"> – Да се изложи перспективното решаване на проблемите за обема, интензивността и страните на подготовката. – Да се доведе обемът интензивността през 1973 г. до световното ниво. – За изпълнение на тази задача да се разработи точен разчет, базиращ се на тренировъчните натоварвания в седмичния цикъл – в сборовете и дружествата.
б) Техничко-тактическа подготовка на физическите качества на спортиста, контролни нормативи	
В отчета	В плана

<p>– Състояние на физическите качества на спортиста и отбора като цяло.</p> <p>– Съответствуват ли контролните упражнения на съвременните изисквания? Дават ли отговор на необходимите въпроси?</p> <p>– Провеждат ли се редовно контролни упражнения в края на етапа, цикъла, годината?</p> <p>– Налага ли се корекция в нормативите (в смисъла на тяхното естество).</p> <p>– Индивидуализация на тренировъчния процес.</p>	<p>– Нивото и трудността на нормативите да се съобразят със следното:</p> <p>– Да се доведе нивото на физическата, техническата, тактическата, психологическата и теоретическата подготовка в съответствие с планираните резултати и с нивото на тренировъчните натоварвания.</p> <p>– Особено да се обърне внимание на нивото на общата и специална физическа подготовка, предвид включването на млади състезатели в отбора.</p> <p>– Основни изисквания към индивидуалните планове.</p>
<p><i>Шести раздел</i> <i>Протичане на подготовката – план-график</i></p>	
<p>В о т ч е т а</p>	<p>В п л а н а</p>
<p>– При планирането на подготовката за 1972 г. не във всички видове спорт беше внесена яснота по отношение структурата на годишните цикли на подготовката:</p> <p>а) неуточнена е бройката на циклите;</p> <p>б) неуточнени са границите на учебно-тенировъчната година;</p> <p>в) неуточнена е продължителността на периода и етапите;</p> <p>г) не са уточнени основните средства за подготовката по периоди и етапи;</p> <p>д) не е уточнена динамиката на тренировъчните натоварвания.</p> <p>– При подготовката на отчета е необходимо на базата на придобития опит да се внесат уточнения по тези въпроси.</p>	<p>– Да се изработи модел на четиригодишния олимпийски цикъл по периоди и етапи. План-графиките за подготовката ще трябва нагледно да отразяват основните закономерности в системата на подготовката, дадени в предишните раздели.</p> <p>– При нанасянето на кривите за обем и интензивност в графика е необходимо да се спазва точно определения критерий за обем и интензивност (приет за дадения вид спорт).</p>
<p><i>Седми раздел</i> <i>Научно обезпечаване, педагогически и лекарски контрол и самоконтрол</i></p>	
<p>В о т ч е т а</p>	<p>В п л а н а</p>

<p>– Състояние на физическите качества на спортиста и отбора като цяло.</p> <p>– Съответстват ли контролните упражнения на съвременните изисквания? Дават ли отговор на необходимите въпроси?</p> <p>– Провеждат ли се редовно контролни упражнения в края на етапа, цикъла, годината?</p> <p>– Налага ли се корекция в нормативите (в смисъла на тяхното естество).</p> <p>– Индивидуализация на тренировъчния процес.</p>	<p>– Нивото и трудността на нормативите да се съобразят със следното:</p> <p>– Да се доведе нивото на физическата, техническата, тактическата, психологическата и теоретическата подготовка в съответствие с планираните резултати и с нивото на тренировъчните натоварвания.</p> <p>– Особено да се обърне внимание на нивото на общата и специална физическа подготовка, предвид включването на млади състезатели в отбора.</p> <p>– Основни изисквания към индивидуалните планове.</p>
<p><i>Шести раздел</i> <i>Протичане на подготовката – план-график</i></p>	
<p>В отчета</p>	<p>В плана</p>
<p>– При планирането на подготовката за 1972 г. не във всички видове спорт беше внесена яснота по отношение структурата на годишните цикли на подготовката:</p> <p>а) неуточнена е бройката на циклите;</p> <p>б) неуточнени са границите на учебно-тенировъчната година;</p> <p>в) неуточнена е продължителността на периода и етапите;</p> <p>г) не са уточнени основните средства за подготовката по периоди и етапи;</p> <p>д) не е уточнена динамиката на тренировъчните натоварвания.</p> <p>– При подготовката на отчета е необходимо на базата на придобития опит да се внесат уточнения по тези въпроси.</p>	<p>– Да се изработи модел на четиригодишния олимпийски цикъл по периоди и етапи.</p> <p>План-графиците за подготовката ще трябва нагледно да отразяват основните закономерности в системата на подготовката, дадени в предишните раздели.</p> <p>– При нанасянето на кривите за обем и интензивност в графика е необходимо да се спазва точно определеният критерий за обем и интензивност (приет за дадения вид спорт).</p>
<p><i>Седми раздел</i> <i>Научно обезпечаване, педагогически и лекарски контрол и самоконтрол</i></p>	
<p>В отчета</p>	<p>В плана</p>

<ul style="list-style-type: none"> - При изготвяне на отчета особено внимание е необходимо да се задели за критически анализ на състезанието на педагогическия и лекарския контрол и самоконтрол. - Да се даде оценка за формите, средствата и методите на контрола и самоконтрола. - Да се дава преценка за здравето на спортистите и тяхното функционално състояние, а също така на състоянието им в отделните периоди и етапи на подготовката. - Основна преценка на научното обезпечаване. - Система на възстановяване. Положителни и отрицателни страни. Анализ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Необходимо е разработването на стройна система за научно обезпечаване. - Да се уточнят и фиксират сроковете за контролните изпитания, контролните проверки, лекарските и функционалните прегледи. - Необходимо е тези срокове да бъдат строго съгласувани с периодизацията на тренировъчната година. - Нови предложения и идеи за научно обезпечаване. - Основни изисквания към системата за възстановяване и конкретно изложение на самата система.
<p><i>Осми раздел</i> <i>Управление на тренировъчния процес</i> <i>и на спортната форма</i></p>	
В отчета	В плана
<ul style="list-style-type: none"> - Анализира се досегашната система на управление на тренировъчния процес и спортната форма на базата на прогнозите отпреди четири години и резултата на най-отговорните състезания през цикъла. - Методи и средства за управление, апаратура, методика и др. 	<ul style="list-style-type: none"> - Излагат се основните моменти от системата за управление на тренировъчния процес и спортната форма. Прогноза и нормативи за резултатите по периоди и години. - Методи и средства на управлението.
<p><i>Девети раздел</i> <i>Политико-възпитателна работа</i></p>	
В отчета	В плана
<ul style="list-style-type: none"> - Прави се анализ на положението на примерната програма за идейно-политическо и патриотично възпитание. - Трябва да се обобщат приложеният опит и да се дадат препоръки по неговото внедряване в практиката. - Анализ на поведението на отбора (състезателите) в лагерите, в тренировките, в състезанията, в живота у нас и в чужбина. 	<ul style="list-style-type: none"> - Необходимо е да се даде планът за политиковъзпитателната и културно-масовата работа на базата на примерната програма. - Нужно е при разработването на този раздел да се привлече участието на физкултурния отдел при ЦК на ДКМС.
<p><i>Десети раздел</i> <i>Материално-техническо обезпечаване на подготовката</i></p>	
В отчета	В плана

<p>– В този раздел се дава оценка за материално-техническото обезпечаване на подготовката.</p>	<p>– Тук се посочват: основните тренировъчни бази и времето, през което ще се провеждат тренировъчните занимания.</p> <p>– Списък на необходимите съоръжения, уреди и екипировка, научната апаратура за осигуряване на научноизследователската работа.</p>
--	--

Приложение 2

Документи по планирането на подготовката-изготвяне и утвърждаване

Наименование на документа	Вид на документа	Отговорник за изготвянето му	Формата на документа	Срок за представяне в инстанцията	Отговорник на документа	Инстанции за разглеждане и утвърждаване	Място на съхранение на документа	Забележка
Перспективен план	Отборен	Старши треньорът на националния отбор (КНМБ)	1	До 15.12.1968 г.	Старши треньорът	Предварително разглеждане	Утвърждаване	
	Индивидуален (национален отбор)	Личният треньор (съвместно с местни старши треньори на националния отбор)	2	До 30.12.1968 г.	Съветът на федерацията	Треньорски съвет; Бюро на федерацията; Съветът на федерацията	Федерацията на БОП	
Годишен тренировъчен план	Отборен (национален отбор)	Старши треньорът (съвместно с КНМБ)	3	15 дни преди започване на подготовителния период или Цикъл 1	Старши треньорът (съвместно с КНМБ)	1. КНМБ	Личният треньор, федерацията	
	На ДФС (имащо национален състезател)	Старши треньорът на дружеството	3	5-10 дни преди започване на Цикъл 1	Бюрото на федерацията	Треньорски съвет; федерацията	Федерацията, БОП	
	Индивидуален	Личният треньор (съгласувано със старши треньора)	4	5-10 дни преди започване на подготовителния период	Ръководството на дружеството	Секцията на дружеството; Учебно-методичният отдел на дружеството	Дружеството, федерацията	Само за спортни игри
Работен тренировъчен план	Националния отбор	Старши треньорът на националния отбор (съгласувано с треньора на дружеството)	5	5 дни до началото на етапа	Старши треньорът на националния отбор	КНМБ	Личният треньор, федерацията	
	На ДФС (имащо национален състезател)	Старши треньорът на дружеството	5	5 дни до началото на етапа	Старши треньорът		Федерацията	

План за провеждане на лагер сбор	Индивидуален	Личният треньор	5а	5 дни до началото на етапа	Треньорът и завеждащ учебно-методическата работа в дружеството	Секцията в дружеството	Старши треньорът на национален отбор	Дружеството и федерацията	Само за спортни игри
		Личният треньор	6	5 дни до началото на сбора	Личният треньор		Старши треньорът	Старши треньорът, личният треньор	Само за индивидуални спортове
		Старши треньорът на националния отбор			Старши треньорът на националния отбор	Препознателът на треньорския съвет и методистът на БОП	Треньорски съвет и методистът на БОП	Треньорският съвет — БОП	

Приложение 3

РЕШЕНИЯ №...../..... 1972 г. на СВСМ

ОТНОСНО: Отчитането на подготовката на българските спортисти за олимпийските игри в Мюнхен и планирането за Монреал

1. С цел задълбоченото обсъждане на извършената работа в периода 1968–1972 г. и с оглед участието на широк кръг от специалисти и деятели в анализите да се извърши следното:

а) утвърждава указание за отчитане на подготовката на българските спортисти за олимпийските игри в Мюнхен и планиране на олимпийската подготовка за Монреал;

б) старши треньорите на отборите и методистите в СВСМ да изготвят документите за разширените пленуми;

Срок: 5.11.1972 г.

(отговорник: старши треньорите на националните отбори)

в) документите да се обсъдят на съвместни заседания на бюрата на БСФ и треньорските съвети с представители на СВСМ;

Срок: 5–15.11.1972 г.

(отговорник: председателите на федерациите, съветите и Н. Костадинов)

г) пленумите на БС федерации и съвещанията по обезпечаванията да се проведат между 15.11. – 20.12. 1972 г. За целта да се изготви график;

Срок: 25.11.1972 г.

(отговорник: Н. Костадинов)

д) да се проведат разширени съвещания за обезпечаване на олимпийската подготовка (политико-възпитателна работа, научно, медицинско и материално-техническо обезпечаване).

Срок: 20.12.1972 г.

(отговорник: Л. Генов, Д. Марков, д-р С. Аврамов, Ив. Владиславов)

2. За качествената подготовка на пленума на ЦС на БСФС по олимпийската подготовка (през февруари 1973 г.) да се извърши следното:

а) да се изработят таблици (формуляри) на данните, които ще се ползват за пленума, и да започне тяхното попълване по време на пленумите на федерациите;

Срок за формулярите:

25.10.1972 г. (отговорник: К. Петков)

Срок за попълване:

25.10.1972 г. (отговорник: Ст. Дедов)

б) да се изработи тезис (разширен) на доклада за пленума на ЦС на БСФС;

Срок: 25.12.1972 г.

(отговорник: Н. Костадинов)

в) да се напишат проектодоклад и проекторешение за пленума на ЦС на БСФС и да се обсъдят в СВСМ.

Срок: 10–15.01.1973 г.

(отговорник: Хр. Меранзов)

Приложение 4

Приложение 6 дава интересна персонална характеристика на Златния век на българския спорт през погледа на големия лекоатлетически експерт, спортист, треньор и деятел д-р Силви Гюмишев. През 2005 г. той издаде „Лекоатлетически албум“ по случай 80 години на леката атлетика в България (1924–2004) и 50 години сдружение „Академия скокове“ (1954–2004).

На последната страница на екземпляра, който ми подари, е написал собственоръчно (вж. факсимилието по-долу) следното послание:

„Уважаеми Меранзов,

Чувствайте се горд и достоен за успехите на българския спорт през тези 20–25 години, когато страната ни намери място сред големите и силни икономически страни като САЩ, ГДР, СССР, Англия, Франция и др.

Постигнахме в спорта високи резултати и с право този период можем да наречем „Златният век на българския спорт“. Като ръководител Ви направихте много за усъвършенстване на тренировъчния процес в българските спортни федерации. Голям е приносът Ви за създаване на национална спортна система, за мотивацията на българските треньорски кадри, изградихте силни треньорски колективи в спортните федерации, проявихте висока взискателност и отговорност в подготовката на българските спортисти и работата на техните треньори. Появиха се наши, родни български школи в подготовката на спортистите. И днес се

помнят школите на Абаджиев, Робева и др. Израснаха и се утвърдиха учени като Райко Петров, Цв. Желязков, Брогли и много други, допринесли много за разцвета на спортната наука, без която не бяха мислими успехите.

Всичко това бе плод на Вашите и на ЦС на БСФС усилия за да се реализира една мечта: България сред най-силната нации в света по високите спортни форуми каквито са олимпийските игри, световните първенства, европейските първенства и др. прояви.

Имаме право да се гордеем със постигнатото през годините, но нямаме право да се стъписваме пред задаващият се залез на българският спорт.

С.Г./ 2006"

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

- АСШ – армейска спортна школа
АСШВСМ – армейска спортна школа за високо спортно майсторство
БАН – Българска академия на науките
БДЖ – Български държавни железници
бел. – бележка
БЛРС – Български ловно-рибарски съюз
БКП – Българска комунистическа партия
б.м. – бележката е моя
БОК – Български олимпийски комитет
БОП – Бюро за олимпийска подготовка
БСФС – Български съюз за физическа култура и спорт
БСФ – българска спортна федерация
БТС – Български туристически съюз
БФВТ – Българска федерация по вдигане на тежести
вж. – виж
ВИФ – Висш институт за физическа култура
вкл. – включително
ВКФС – Върховен комитет за физическа култура и спорт
ВУЗ – Висше учебно заведение
ГДР – Германска демократична република
ГУСВ – Главно управление „Строителни войски“
ГУТП – Главно управление „Трудова повинност“
ДКМС – Димитровски комунистически младежки съюз
ДОСО – Доброволна организация за съдействие на отбраната
ДПО „Септемврийче“ – Димитровска пионерска организация „Септемврийче“
ДС – Държавна сигурност
ДСО – доброволна спортна организация
ДСШ – детска спортна школа
ДТГ – детска тренировъчна група
ДФП – държавен физкултурен план
ДФС – дружество за физкултура и спорт
ДЮС – детско-юношески спорт
ЕИМ – електронно-изчислителна машина
ЕРСК – Единна републиканска спортна класификация
ЕЦНПКФК – Единен център за наука и подготовка на кадри по физическа култура
КМС – Комитет за младежта и спорта

КНМБ – комплексна научнометодична бригада
КПСС – Комунистическа партия на Съветския съюз
КФС – Комитет за физическа култура и спорт
МА – Медицинска академия
МВР – Министерство на вътрешните работи
МНЗ – Министерство на народното здраве
МНО – Министерство на народната отбрана
МНП – Министерство на народната просвета
МОК – Международен олимпийски комитет
МС – Министерство на съобщенията
МСШ – Младежка спортна школа
МТ – Министерство на транспорта
МФВТ – Международна федерация по вдигане на тежести
НМС – научнометодичен съвет
НПЛ – научноприложна лаборатория
НР България – Народна република България
НСА – Национална спортна академия
НСФКС – Национална система за физическа култура и спорт
НФК „Родина“ – Национален физкултурен комплекс „Родина“
ОБ – оперативно бюро
ОКФС – Околийски комитет за физическа култура и спорт
ОС – окръжен съвет
ОФП – обща физическа подготовка
респ. – респективно
РЦСМ – Републикански център по спортна медицина
САЩ – Съединени американски щати
СБА – Съюз на българските автомобилисти
СВЗС – Съвет за водни и зимни спортове
СВСМ – Съвет за високо спортно майсторство
СДС – Съюз на демократичните сили
СДЮС – Система за детско-юношески спорт
СИ – спортен интернат
СИС – Съвет за индивидуални спортове
СК – Спортен клуб
СОП – Система за олимпийска подготовка
СПСИ – Съвет за приложни спортове и игри
СССР – Съюз на съветските социалистически републики
ССШ – специализирана спортна школа
СУ – спортно училище
СШ – спортна школа
СФП – специална физическа подготовка

т.е. – тоест
т.н. – така нататък
т.нар. – тъй наречен
ТТП – технико-техническа подготовка
т.ч. – това число
УСИП – Управление „Спортни имоти и прояви“
УСШ – ученическа спортна школа
ФИЛА – Международна федерация по борба
ФРГ – Федерална република Германия
ЦВСМ – Център за високо спортно майсторство
ЦНПДС – Център за научноприложна дейност в спорта
ЦИД – Център за информация и документация
ЦК – Централен комитет
ЦНИИФК – Централен научноизследователски институт
за физическа култура
ЦС – Централен съвет
ЦСКА – Централен спортен клуб на армията
ЦСФС – Централен съвет за физическа култура и спорт
ЦШВСМ – Централна школа за високо спортно майстор-
ство
ШВСМ – Школа за високо спортно майсторство
ЮСШ – юношеска спортна школа
ЮАР – Южноафриканска република
ЮНЕСКО – Организацията на обединените нации за об-
разование, наука и култура

ЛИТЕРАТУРА

1. Алмалех, Е., М. Ексеров. Олимпиада на бъдещето. С., 1969.
2. Андрианов, К. и др. Олимпийские игры. Маленкая энциклопедия. Москва, 1970.
3. Антонов-Тонич, А. *Незабравимият триумф*. С., 1981.
4. Богданова, Н. *Достоен за рекордите на Гинес*. С., 2002 г.
5. Бърдарева, Р. и др., *50 години Български съюз за физическа култура и спорт*. С., 2008.
6. Васев, А., Д. Мишев. *От Атина до Мелбърн*. С., 1957.
7. Гвишиани, Д. *Организация и управление*. С., 1973.
8. Георгиев, Н. *Олимпийски сборник*. С., 1971.
9. Гюмишев, С. *Лекоатлетически албум*. С., 2005.
10. Димитров, Д. *Вдигането на тежести в България*. С., 2001.
11. Желязков, Цв., Н. Хаджиев. *Проблеми на управлението на спортната подготовка*. С., 1972.
12. Зациорский, Вл. *Проблема спортивной одаренности и отбор в спорте: направление и методология исследований*. Москва, 1972.
13. Йорданова, З., Ч. Калев. *Трите легенди*. С., 2001.
14. Калев, Ч. *Историята на кану-каяка в България 1024–1994*. С., 1994.
15. Косев, Р., И. Илиев. *Централни и периферни фактори, лимитиращи пределната физическа работоспособност*. – Въпроси на физическата култура, 1972, № 1, с. 31.
16. Кръстев, Й. *Управление на тренировъчния процес чрез оптимизиране на упражненията за контрол при тласкане на гюле*. – Въпроси на физическата култура, 1972, № 2, с. 79.
17. Кръстев, Кр., Р. Косев. *Възможности за използване на данни от комплексни изследвания при управлението на спортно-тренировъчния процес*. – В: Доклади от международна научна конференция по въпросите на организацията и управлението на тренировъчния процес. С., 1972, с. 145.
18. Kamper, E. *Encyclopedie des Jeux Olympiques*. 1972.
19. Kamper, E. *Lexikon der 12 000 Olympioniken (Who is Who at the Olympics)*. 1968.
20. Лекарска, Н. *Есета и студии по олимпийските проблеми*. С., 1975.

21. Мартински, Тр. *Моят живот в спорта*. С., 2002.
22. Матвеев, Л. *Периодизация на спортната тренировка*. С., 1970.
23. Матеев, Др. и др. *Законът за силата на дразнителя в спортната тренировка*. – Въпроси на физическата култура, 1960, № 1.
24. Меранзов, Хр. *Проблеми на спортното майсторство*. – Въпроси на физическата култура, 1967, № 1.
25. Меранзов, Хр. *Към олимпиадата – с научна организация и управление на подготовката*. – Въпроси на физическата култура, 1968, № 1.
26. Меранзов, Хр. *Да се равняваме с най-добрите*. – Въпроси на физическата култура, 1969, № 7.
27. Меранзов, Хр. *За утвърждаване и разширяване позициите на борбата в Народна република България*. С., 1971.
28. Меранзов, Хр. *Да ускорим внедряването на научно-техническите постижения в тренировката*. – Въпроси на физическата култура, 1973, № 11–12.
29. Меранзов, Хр. и др. *За славата на спорта и честта на родината*. С., 1974.
30. Меранзов, Хр. *Да укрепваме и разширяваме позициите на българския спорт*. С., 1974.
31. Меранзов, Хр. *Някои фактори, които влияят върху успехите на олимпийския спорт*. – Въпроси на физическата култура, 1974, № 7.
32. Меранзов, Хр. *Система за откриване и усъвършенстване на талантите в спорта*. – В: *Проблеми на таланта*. С., 1975, с. 473.
33. Меранзов, Хр. *Контролът в системата за олимпийска подготовка*. – *Треньорска мисъл*, 1975, № 4.
34. Меранзов, Хр. *За достойно представяне на българските спортисти в Монреал*. С., 1976.
35. Меранзов, Хр. *За по-висока ефективност в подготовката за олимпиадата в Москва*. С., 1976.
36. Меранзов, Хр. *Система за олимпийска подготовка*. С., 1976.
37. Меранзов, Хр. *За по-висока ефективност в работата на спортните центрове в системата на БСФС*. С., 1978.
38. Меранзов, Хр., Н. Георгиев. *Анализ на олимпийската програма и участието на България на олимпийските игри*. С., 1980.
39. Meranzov, Hr., N. Georgiev. *Analysis of the olympic program*. S., 1985.

40. Меранзов, Хр., П. Банков. Научни проблеми на масовата физическа култура. – Въпроси на физическата култура, 1985, № 1.
41. Меранзов, Хр. *За балансиран подход в реформата на спорта*. – Понеделник, 2008, № 3–4.
42. Меранзов, Хр. и др. *Българският спорт. THE BULGARIAN SPORT*. С., 2008.
43. Меранзов, Хр. *Олимпийските игри в Пекин 2008 (Може ли България да стане отново световна спортна сила)*. – Понеделник, 2008, № 9–10.
44. Минчев, А. *Легенди на българския спорт*. Ч. 1 и 2. С., 2007.
45. Михайлов, Ст. *Емпирични социологически изследвания на физическата култура и спорта*. С., 1970.
46. Мишев, Д. *Запознайте се с олимпийците*. С., 1960.
47. Пейчев, Б. *Олимпийская тема в болгарской литературе XIV века*. С., 1980.
48. Петров, Р. *Стратегия на спорта*. С., 1969.
49. Петров, Р. *Юнашка слава*. С., 1973 г.
50. Петков, К. *Класическата борба в България*. С., 2001.
51. Петков, К. *Свободната борба в България*. С., 2001.
52. Солаков, А. и др. *Физическата култура и спорта в България през вековете*. С., 1982.
53. Солаков, А. *Олимпийски конгрес Варна 1973*. С., 1974.
54. Стефанова, Л. *Вулканите над Мексико димят*. С., 1969.
55. Фол, Ал. *Българите: една историческа мисия*. – Български векове, 2000, № 2.
56. Цветкова, Л. *50 години българска художествена гимнастика*. С., 2002.
57. Цонков, В., Н. Петрова. *История на физическата култура*. С., 1964.
58. Цонков, В., Н. Петрова. *Балканските игри и участието на България в тях*. С., 1977.
59. Шанин, Ю. *Герои античных стадионов*. Москва, 1971.
60. Юруков, Гр. *За по-високо качество в подготовката на резерва на българския спорт*. С., 1984.
61. Янков, Б., Н. Георгиев. *Олимпийските игри 1896–1980*. Справочник. С., 1984.
62. Schodl, G. *The lost past*. Budapest, 1992.

63. Schodl, G. *100 YEARS WEIGHTLIFTING*. Budapest, 1992.
64. Ture, W. *Weightlifting at the Olympic games 1895–1988*. Budapest, 1988.
65. Die Olympischen Spiele 1896. Offizielle Bericht.
66. Les Jeux de la YIII Olympiade, Paris, 1924. Rapport officiel.
67. Olympische Tage in Los Angeles, 1932.
68. Die Olimpischen Spiele, 1928, Amsterdam.
69. XI Olympiade Berlin. 1936, Amtlicher Bericht.
70. The Official Report for the XIY Olympiad, London, 1948.
71. The Official Report for the XY Olympiad, Helsinki, 1952.
72. The Official Report for the XYI Olympiad, Mebourne, 1956.
73. The Official Report for the XYII Olympiad, Rome, 1960.
74. The Official Report for the XVIII Olympiad, Tokyo, 1964.
75. The Official Report for the XIX Olympiad, Mexico, 1968.
76. The Official Report for the XX Olympiad, Munich, 1972.
77. The Official Report for the XXI Olympiad, Montreal, 1976.
78. *Материали от IV конгрес на БСФС. С.*, 1971.
79. *V конгрес на БСФС. С.*, 1977.
80. *Документи на X олимпийски конгрес 1973. С.*, 1973, Кн. 1–8.
81. *40 години Български съюз за физическа култура и спорт. Цифри. Факти. Събития. С.*, 1998.
82. *Статистически справочник – IV конгрес на БСФС. С.* 1971.
83. *Статистически справочник – V конгрес на БСФС. С.*, 1977.

СЪДЪРЖАНИЕ

Авторът / 4

Въведение / 5

Първа част

Характеристика на Златния век на български спорт. Хронология на изграждането на националната спортна система в България след Втората световна война / 7

1. Спортът в България в периода от 1944 г. до създаването на БСФС през 1958 г. / 7

2. Обществено начало в управлението на националния спорт / 9

3. БСФС стартира реформиране на спорта. Токио 1964 – първи резултати / 11

4. В Мексико по-добре от Токио. Внедряване и усъвършенстване на СОП / 26

5. Мюнхен 1972. България в олимпийската десетка / 40

6. Монреал 1976. Укрепване и разширяване на позициите / 51

7. За по-висока ефективност в работата на спортните центрове. Четвърти пленум на БСФС / 68

8. Бойкот в спорта – „мръсна“ дума. Москва 1980 и Лос Анжелис 1984. Политика и спорт / 84

9. С поглед към Сеул 1988. По-нататъшно усъвършенстване на СОП / 88

10. Сеул 1988 – триумф на българския спорт / 94

11. Спортната „топография“ на БСФС. Равносметка / 95

12. Златните българи на Златния век / 99

13. Барселона 1992 – началото на края на Златния век / 102

Втора част

Механизми при функционирането на СОП / 104

I. СОП като съвкупност от дейности / 104

1. Тренировъчен процес / 105

2. Спортно-състезателна дейност / 108

3. Работа с резерва / 111

4. Научно осигуряване / 118

5. Медицинско осигуряване / 130

6. Културно-масова и възпитателна дейност / 135

7. Финансиране / 137

8. Материално-техническо осигуряване / 139

<i>II. СОП като съвкупност от органи /</i>	<i>141</i>
<i>III. СОП като съвкупност от кадри /</i>	<i>143</i>
<i>IV. Основни управленски функции на СОП /</i>	<i>146</i>
1. Планиране /	147
2. Отчитане /	147
3. Контролиране /	149
<i>V. Основни принципи на управлението в СОП /</i>	<i>163</i>
Епилог	
СЛЕД ЗЛАТНИЯ ВЕК (бегъл обобщен поглед) /	166
Приложения /	174
Списък на съкращенията /	185
Литература /	188

Издания на ТАНГРА ТанНакРа ИК:

- № 1 **БЪЛГАРСКИТЕ ОГНИЩА НА ЦИВИЛИЗАЦИЯ НА КАРТАТА НА ЕВРАЗИЯ**
ст.н.с. д-р Петър Добрев
- № 2 **ДВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ НА ИСУС ХРИСТОС** Йордан Вълчев
- № 3 **СЛАВЯНИ ЛИ СА БЪЛГАРИТЕ** доц. д-р Пламен С. Цветков
- № 4 **АЛМА ЛЮБОВТА НА КАН ТЕЛЕРИГ** Елена Димитрова
- № 5 **ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ: ПОТРЕБНОСТ ОТ НОВ ПОДХОД. ПРЕОЦЕНКИ** (I част)
ст.н.с. П. Добрев; гл. ас. д-р Цв. Тафраджийска; гл. ас. д-р Цв. Степанов; доц. д-р Пл. С. Цветков; ст.н.с. д-р В. Фол; ст.н.с. д-р Б. Димитров
- № 6 **ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ: ПОТРЕБНОСТ ОТ НОВ ПОДХОД. ПРЕОЦЕНКИ** (II част)
проф. д-р Г. Бакалов; проф. дин П. Ангелов; гл. ас. д-р Цв. Степанов; н.с. Св. Станимиров; доц. д-р П. Митев; проф. д-р М. Семов, доц. Р. Заимова и др.
- № 7 **ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ: ПОТРЕБНОСТ ОТ НОВ ПОДХОД. ПРЕОЦЕНКИ** (III част)
проф. дин Ал. Фол, доц. д-р А. Стаматов, проф. д-р С. Панова, проф. Е. Боев, ст.н.с. д-р В. Фол, Г. Владимиров, ст.н.с. дин Н. Овчаров, д-р Цветелин Степанов
- № 8 **ГЛАДСТОН И БЪЛГАРИТЕ. ПОЛИТИКА НА ПРАВЕДНА СТРАСТ**
проф. дин Андрей Пантев, доц. д-р Румен Генев
- № 9 **ЦАР СИМЕОН ВЕЛИКИ** Николай Станишев
- № 10 **ЗА КИРИЛ И МЕТОДИЙ** д-р Михаил Маргаритов
и Ангелика Маргаритов-Хофер Едле фон Сулмтал
- № 11 **ЗАГАДКИТЕ ОКОЛО ЕТНИЧЕСКИЯ ПРОИЗХОД НА СОЛУНСКИТЕ БРАТЯ СВЕТИТЕ КИРИЛ И МЕТОДИЙ** дин Гатя Симеонова
- № 12 **ДОБРОДЕТЕЛИТЕ НА БЪЛГАРИНА** проф. д-р Марко Семов
- № 13 **БЪЛГАРИ И ЕВРЕИ** (2 части) авторски колектив
- № 14 **ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ В НОВИТЕ УСЛОВИЯ** авторски колектив
- № 15 **БОЙНИ ИЗКУСТВА И ВОЕННО ДЕЛО НА ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ** д-р Дориян Александров
- № 16 **КАЛЕНДАР И ХРОНОЛОГИЯ** Йордан Вълчев
- № 17 **БЪЛГАРИТЕ/THE BULGARIANS; БЪЛГАРИТЕ/DIE BULGAREN; БЪЛГАРИТЕ/LES BULGARES**
авторски колектив, второ преработено и допълнено издание на български и английски; на български и немски; на български и френски език
- № 18 **ДРЕВНАТА БЪЛГАРСКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ** д-р Марин Димитров
- № 19 **ПОБЕДИТЕ НА ЦАР КАЛОЯН** проф. Николай Овчаров
- № 20 **БЪЛГАРСКИЯТ НАРОДЕН КАЛЕНДАР. ОСНОВИ И СЪЩНОСТ** Георги Велев I, II и III част
- № 21 **БЪЛГАРИ И АРМЕНЦИ ЗАЕДНО ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ** авторски колектив
- № 22 **БОЛГАРСКИЯ ХРОНОГРАФ И ЕГО СУДЪБА НА РУСИ**
проф. дин Людмила Горина, на руски език
- № 23 **СРЕДНОВЕКОВНИТЕ БЪЛГАРИ НОВИ ФАКТИ, ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ХИПОТЕЗИ** гл. ас. д-р Цветелин Степанов
- № 24 **АРАБСКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРИТЕ**
Раина Заимова, научна редакция: проф. д-р Г. Бакалов, гл. ас. д-р Цв. Степанов
- № 25 **ОБЛЕКЛОТО И ОРЪЖИЕТО НА СТАРАТА БЪЛГАРСКА ВОЙСКА**
проф. Геза Фехер
- № 26 **ЗВЕЗДНИ МИГОВЕ В БЪЛГАРСКОТО МИНАЛО. ПРИНОСЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В СВЕТОВНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ** Борис Чолпанов
- № 27 **БЪЛГАРИТЕ-АТЛАС/THE BULGARIANS-ATLAS** авторски колектив. Утвърдена за учебно помагало с Протокол № 2 от 14.03.2002 г. на Министерство на образованието и науката.
- № 28 **ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ.** Историческа библиография Петър Чолов
- № 29 **ДЖОН АТАНАСОВ БАЩАТА НА КОМПЮТЪРА**
съставител проф. дин Д. Шишков
- № 30 **КИПРИАН-БЪЛГАРИН, МИТРОПОЛИТ МОСКОВСКИ И НА ЦЯЛА РУСИЯ**
д-р Петър Куцаров, ст.н.с. I ст. Божидар Димитров, на български и на руски език
- № 31 **ПОУКИ ЗА ДЪРЖАВНИЦИТЕ** проф. дин Георги Марков

- № 32 **ОМОРТАГ КАНА СЮБИГИ** *ст.н.с. дин Димитър Овчаров*
- № 33 **ИЗМЕРЕНИЯ НА БЪЛГАРСКАТА МЕДИЦИНА** *авторски колектив, под редакцията на проф. д-мн М. Апостолов*
- № 34 **ДРЕВНОБЪЛГАРСКА ЕПИГРАФИКА** *ст.н.с. д-р Петър Добрев, ст.н.с. д-р Милена Добрева*
- № 35 **БЪЛГАРИТЕ И АЛЕКСАНДЪР МАКЕДОНСКИ** *ст.н.с. д-р Божидар Димитров*
- № 36 **БЪЛГАРИ, ИТАЛИАНЦИ, ВАТИКАНА/BULGARI, ITALIANI, VATICANO** *албум, под редакцията на проф. д-р Георги Бакалов, проф. дин Александър Фол*
- № 37 **ИЗГУБЕНИТЕ КОДОВЕ НА ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ** *Александър Алексиев-Хофарт, 2-ро издание*
- № 38 **ИМЕТО БЪЛГАРИ – КЛЮЧ КЪМ ДРЕВНАТА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ** *ст.н.с. д-р Петър Добрев*
- № 39 **ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ. ИЗКРИВЯВАНИЯ И ФАЛШИФИКАЦИИ, част I** *сборник*
- № 40 **ПОДБРАНИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ.**
- Том 1. Древните българи и земите на Балканския полуостров до VII век.** *Утвърдена за учебно помагало със заповед № РД 09-330/04.04.2003 г. на министъра на образованието и науката*
- Том 2. Българските държави и Българите през средновековието.** *Утвърдена за учебно помагало със заповед № РД 09-09/05.01.2005 г. на министъра на образованието и науката*
- Том 3. Българските земи под османска власт. Българското възраждане.**
- Том 4. Книга първа – Българската държава и българите 1878-1946 г.**
- Книга втора – Българската държава и българите 1947-2008 г.**
- № 41 **ЗНЕЗИ, ОТ КОИТО СА БЪЛГАРИТЕ. ПРЕДХРИСТИАНСКА И ПРЕДМОСЮЛМАНСКА РЕЛИГИЯ И МИТОЛОГИЯ** *Петър Голйски*
- № 42 **БЪЛГАРИТЕ ИЗВЪН БЪЛГАРИЯ** *Йордан Колев*
- № 43 **БЪЛГАРИ И ХАЗАРИ ПРЕЗ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ** *- авторски колектив, под редакцията на д-р Цветелин Степанов*
- № 44 **БЪЛГАРИ И АРАБИ** *Кириак Цонев, гл. ас. д-р Симеон Евстатиев, проф. Йордан Пеев, доц. д-р Пламен Павлов и др., под общата редакция на проф. дин Ал. Фол*
- № 45 **БЪЛГАРИТЕ И АМЕРИКАНЦИТЕ/THE BULGARIANS AND THE AMERICANS** *авторски колектив, под общата редакция на проф. дин Ал. Фол*
- № 46 **АЛБУМ БЪЛГАРИЯ** *авторски колектив*
- № 47 **БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС ВЪВ ВОЛГО-УРАЛИЕТО (1988–2003); БОЛГАРСКИЙ ВОПРОС В ВОЛГО-УРАЛИИ (1988–2003); THE BULGARIAN ISSUE IN THE VOLGA-URAL REGION (1988–2003)** *Николай Павлов*
- № 48 **БАЛХАРА КРАЙ ПАМИР. ПОГЛЕД КЪМ БЪЛГАРСКАТА ПРАРОДИНА** *ст.н.с. д-р Петър Добрев*
- № 49 **БЪЛГАРИ И ИСПАНИЦИ/BULGAROS Y ESPACOLES** *Венцислав Николов, на български и испански език*
- № 50 **500 РУССКИХ ФАМИЛИЙ БУЛГАРО-ТАТАРСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ** *проф. Алфред Халиков, на руски език*
- № 51 **КАЗАНСКОТО ХАНСТВО** *д-р Георги Владимиров*
- № 52 **ОТ ЗВЕЗДИТЕ КЪМ КРЪСТА** *Александър Хофарт*
- № 53 **БЪЛГАРСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ/THE BULGARIAN CIVILIZATION** *авторски колектив, под общата редакция на проф. дин Ал. Фол, на български и английски език*
- № 54 **КРАКРА ПЕРНИШКИ В БИТКА ЗА БЪЛГАРИЯ** *проф. дин Димитър Овчаров*
- № 55 **ЗЛАТНИЯТ ФОНД НА БЪЛГАРСКАТА ДРЕВНОСТ** *ст.н.с. д-р Петър Добрев*
- № 56 **АЛБУМ ТРАКИТЕ/THE THRACIANS** *проф. дин Ал. Фол, доц. д-р В. Фол*
- № 57 **СКЪПОЦЕННИТЕ МИНЕРАЛИ И МЕТАЛИ В ЖИВОТА НА ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ** *доц. Руслан Костов*

- № 58 **БЪЛГАРИТЕ В КАВКАЗ И АРМЕНИЯ** *д-р Петър Голйски*
- № 59 **WORLD CHANGER: JOHN ATANASOFF AND THE COMPUTER** *Тамара Бъртън*
- № 60 **CIVITAS DIVINO-HUMANA. В чест на проф. Георги Бакалов**
Сборник статии под редакцията на д-р Цв. Степанов, д-р В. Вачкова
- № 61 **ВОЛЖКА БЪЛГАРИЯ И КАЗАНСКОТО ХАНСТВО.**
СТРОИТЕЛНО ИЗКУСТВО И АРХИТЕКТУРА *д-р Георги Владимирков*
- № 62 **БЪЛГАРИТЕ НА ПОЛУСТРОВ ХИНДУСТАН** *доц. Александър Илиев*
- № 63 **ПОКРЪСТВАНЕ И ХРИСТИЯНИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРИТЕ** - *акад. Васил Гюзелев*
- № 64 **МЕЖДУБЪЛГАРСКИ НАИМЕНОВАНИЯ, ПРОЗВИЩА И ПРЯКОРИ** - *проф. Емил Боев*
- № 65 **ЦАРИБРОД, ЗАПАДНИТЕ ПОКРАЙНИНИ И ПО НА ЗАПАД** - *Владимир Русков*
- № 66 **БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВНОСТ НА СЕВЕР ОТ ДУНАВ КАТО ПОЛИТИЧЕСКИ И КУЛТУРЕН ФЕНОМЕН** - *сборник статии под редакцията на ст.н.с д-р Петър Добрев*
- № 67 **БЪЛГАРИТЕ И ТЕХНИТЕ СЪСЕДИ НА БАЛКАНИТЕ ВЪВ ВИЗАНТИЙСКАТА ИСТОРИОПИС XV в.** - *д-р Владимир Ангелов*
- № 68 **ДРЕВНИЯТ БЪЛГАРСКИ КАЛЕНДАР** - *Йордан Вълчев*
- № 69 **БЪЛГАРСКИЯТ ИМЕННИК В СТАРА И НОВА ЕВРОПА** - *д-р Николай Тодоров*
- № 70 **АТЛАС - БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ЕВРОПЕЙСКАТА КАРТОГРАФСКА ТРАДИЦИЯ (III-XIX в.)/ATLAS – THE BULGARIAN LANDS IN THE EUROPEAN CARTOGRAPHIC TRADITION (3TH-19TH CENTURIES)** - *Съвместно издание с Държавна агенция „Архиви“ съставител Димитър Стоименов, консултант Панто Колев, под редакцията на проф. Ал. Фол, проф. А. Стаматов*
- № 71 **ИСТОРИЯТА – ПРОФЕСИЯ И СЪДБА** - *Сборник в чест на 60-годишнината на чл.-кор. дин Георги Марков*
- № 72 **ОРФЕЙ ТРАКИЕЦЪТ** - *проф. Валерия Фол*
- № 73 **АНТРОПОЛОГИЯ НА ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ – МАСОВИЯТ КРЪГОВ ГРОБ ПРИ ДЕВНЯ**
чл.-кор. проф. дин Йордан Йорданов
- № 74 **AVE CAESAR (роман)** - *Любомир Манолов*
- № 75 **ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ДРЕВНОСТТА** - *проф. Александър Фол*
- № 76 **ТРАКИЙСКА КУЛТУРА. КАЗАНО И ПРЕМЪЛЧАНО** - *проф. Александър Фол*
- № 77 **ДРЕВНАТА КУЛТУРА НА ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА** - *проф. Александър Фол*
- № 78 **БЪЛГАРСКИЯТ СПОРТ/ BULGARIAN SPORT** - *ст.н.с. д-р Христо Меравзов*
- № 79 **ЮЖНОРОДОПСКИТЕ БЪЛГАРСКИ ГОВОРИ В КСАНТИЙСКО И ПЛОМЮРДЖИНСКО** - *Георги Митринов*
- № 80 **ОБРЕЧЕНИ НА ВЕЧНОСТ** - *Игнат Игнатов*
- № 81 **ЧИПРОВСКОТО ВЪСТАНИЕ 1688 г.** - *Петър Чолов*
- № 82 **МИТРАИЗМЪТ И ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ** - *Александър Хофарт*
- № 83 **БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРА ПРЕЗ VII–XIV ВЕК. Том първи ДОХРИСТИЯНСКА АРХИТЕКТУРА** - *проф. арх. Стефан Бояджиев*
- № 84 **ИСТИНИ И ЗАГАДКИ НА АНТРОПОЛОГИЯТА** - *проф. Йордан Йорданов*
- № 85 **СПАРТАК – СИНЪТ НА ДРЕВНА ТРАКИЯ/SPARTACUS – THE SON OF ANCIENT THRACE** - *доц. д-р Пламен Павлов, Станимир Димитров*
- № 86 **ЕТНОГЕНЕЗА И МИГРАЦИИ В ЕВРАЗИЯ ПРЕЗ ДРЕВНОСТТА И РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ И МЯСТОТО НА ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ В ТЯХ** - *Живко Войников*
- № 87 **БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА НА НАЦИИТЕ** - *проф. дин Орлин Загоров*
- № 88 **ДРУЖБА РОДИНА – СПОМЕНИ ЗА БЪДЕЩЕТО** *авторски колектив*
- № 89 **БЪЛГАРИЯ ГЕОГРАФСКИ АТЛАС/BULGARIA GEOGRAPHIC ATLAS** - *авторски колектив*
- № 90 **БОЖЕСТВАТА НА ТРАКИТЕ/THE DEITIES OF THE THRACIANS** - *проф. дин Валерия Фол, проф. дин Димитър Попов*
- № 91 **ЗАБЛУДИ И ФАЛШИФИКАЦИИ ЗА ПРОИЗХОДА НА БЪЛГАРИТЕ МОХАМЕДАНИ (СБОРНИК)** - *Авторски колектив*
- № 92 **БЪЛГАРИ-СВЕТЦИ** – *ст.н.с. д-р Христо Темелски, доц. д-р Пламен Павлов*

- №93 ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ КУЛТУРАТА НА СТАРИТЕ БЪЛГАРИ – д-р Тодор Чобанов
№94 БЪЛГАРИТЕ И ФРАНЦУЗИТЕ/LES BULGARES ET FRANCAIS – авторски колектив
№95 БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В АРАБОИСМЕНАТА КАРТОГРАФСКА ТРАДИЦИЯ (IX–XIV в.)/THE BULGARIAN LANDS IN MEDIEVAL ARABIC CARTOGRAPHIC TRADITION (9TH-14TH CENTURIES) – проф. Стоянка Кендерова, проф. Атанас Стаматов, Димитър Стоименов
№96 ПЛИСКА – НОВИЯТ ЕВРОПЕЙСКИ ЦЕНТЪР ПРЕЗ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ/PLISKA – DAS NEUE EUROPÄISCHE ZENTRUM IM ANFANG DES MITTELALTERS – арх. Кристиан Миленов

Други книги на ТАНГРА ТанНакРа ИК:

- СРЕЩИ С БЪЛГАРИЯ/ПРИРОДНО БОГАТСТВО д-р Георги Владимиров, Капка Николова, на български и английски език
- СРЕЩИ С БЪЛГАРИЯ/КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО д-р Георги Владимиров, Капка Николова, на български и английски език .
- СРЕЩИ С БЪЛГАРИЯ/ФОЛКЛОРНА МАГИЯ д-р Георги Владимиров, Капка Николова, на български и английски език .
- АЛБУМ СОФИЯ авторски колектив
- АЛБУМ ПРИРОДАТА НА БЪЛГАРИЯ авторски колектив, на български и английски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ БЪЛГАРИЯ на български, английски, руски, френски, немски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ СОФИЯ на български, английски, руски, френски, немски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ПО ЧЕРНОМОРИЕТО на български, английски, руски, френски, немски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ПЛАННИНСКИТЕ КУРОРТИ НА БЪЛГАРИЯ на български и английски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ТРОЯН на български и английски език
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ПИРИН
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ИСКЪРСКИЯТ ПРОЛОМ
- ПЪТЕВОДИТЕЛ СЛАВЯНКА
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ВИТОША
- ПЪТЕВОДИТЕЛ СТРАНДЖА
- ПЪТЕВОДИТЕЛ ПО ДУНАВСКИЯ БРЯГ
- ШЕТБА ИЗ ПЕРНИШКО доц. Симеон Мильов, Росен Иванов
- ПРИПЕК-МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ авторски колектив
- МАКЕДОНСКА ГОЛГОТА Иван Бабев
- РАВДА ПРЕЗ ГОРНИЛОТО НА ВРЕМЕТО Иван Бабев
- ЯКОРУДА – БЪЛГАРСКАТА ДРАМА Живко Сахатчиев
- МУСТАФА ШАРКОВ И ДРУЖБА „РОДИНА“ В ЧЕПИНСКО Сборник доклади
- ХРИСТО КАРАМАНДЖУКОВ-РАДЕТЕЛ ЗА БЪЛГАРЩИНАТА В РОДОПИТЕ – Петър Маринов
- БЪЛГАРИТЕ. Кратка история проф. д-р Г. Бакалов, д-р Г. Владимиров на български, английски, руски, френски, немски, испански, японски и китайски език
- STUDIA PROTOBULGARICA. В чест на проф. Веселин Бешевлев
- ПЕРПЕРИКОН И ОКОЛНИТЕ ТЪВРДИНИ ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО. КРЕПОСТНОТО СТРОИТЕЛСТВО В ИЗТОЧНИТЕ РОДОПИ Николай Овчаров, Даниела Коджаманова
- THRACIA 15. IN HONOREM ANNORUM LXX ALEXANDRI FOL СБОРНИК, СЪВМЕСТНО ИЗДАНИЕ С ИНСТИТУТА ПО ТРАКОЛОГИЯ
- ГОРСКА СВАТБА Клавдия Кожухарова, художник Мария Вълчева (детска)
- ТАТКОВИНА-МОЯТА КНИГА ЗА БЪЛГАРИЯ Бианка Паикова (детска)
- ЕДИН ИСПАНСКИ ДИПЛОМАТ В БЪЛГАРИЯ. СПОМЕНИ Луис Тобио, на български и испански език.
- ЛЕГЕНДИ НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ (Първа част) Асен Минчев
- ЛЕГЕНДИ НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ (Втора част) Асен Минчев
- ЛЕГЕНДИ НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ (Трета част) Асен Минчев
- КЪНЧО ЦАНЕВ/KUNCSHO TZANEV ПРОФ. ВЕНЕТА ИВАНОВА, ПРОФ. ВАЛЕНТИН АНГЕЛОВ, ПРОФ. БОЖИДАР КОЗАРЕВ
- ТЕХНОЛОГИЧЕСКИ И ТЕХНИЧЕСКИ СПРАВОЧНИК НА ХУДОЖНИКА СТЕНОПИСЕЦ Йордан Спиров ЗА СЪВРЕМЕННАТА МОЗАЙКА Йордан Спиров

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКАТА НА БЪЛГАРИЯ *авторски колектив*
ДЖОН АТАНАСОВ. ЗВЕЗДНИТЕ МИГОВЕ НА БЪЛГАРСКАТА КОМПЮТЪРНА ТЕХНИКА
И ИНФОРМАТИКА. ФИЛОСОФИЯ НА КОМПЮТЪРНАТА ИНФОРМАТИКА

проф. д-р Димитър П. Шишков
ЖИВОТ БЕЗ РЪЦЕ *доц. Борис Соколов*

БИБЛИОТЕКИ В ЧУЖБИНА, КОИТО ПОЛУЧАВАТ КНИГИ
НА ТАНГРА ТанНакРа ОБЩОБЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ
ЧРЕЗ МЕЖДУНАРОДНИЯ КНИГООБМЕН НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА “СВ.СВ. КИРИЛ
И МЕТОДИЙ”

Библиотека на Конгреса *Вашингтон, САЩ*; Публична библиотека *Ню Йорк, САЩ*; Библиотека на Университета на Индиана *Блумингтън, САЩ*; Библиотека на Станфордския университет *Станфорд, САЩ*; Библиотека на Вашингтонския университет *Сиатъл, САЩ*; Библиотека на Мичиганския университет *Ан Арбър, САЩ*; Калифорнийски университет *Бъркли, САЩ*; Библиотека на Йейлския университет *Йейл, САЩ*; Британска библиотека *Лондон, Великобритания*; Библиотека Бодлеана *Оксфорд, Великобритания*; Национална библиотека *Париж, Франция*; Руска държавна библиотека *Москва, Русия*; Библиотека за чуждестранна литература *Москва, Русия*; Институт за научна информация по обществени науки *Москва, Русия*; Национална библиотека на Беларус *Минск, Беларус*; Академия на науките на Украйна *Киев, Украйна*; Народна библиотека *Варшава, Полша*; Народна библиотека *Прага, Чехия*; Народна библиотека *Белград, Република Сърбия*; Народна и университетска библиотека *Скопие, Република Македония*

Христо Меранзов
ЗЛАТНИЯТ ВЕК НА БЪЛГАРСКИЯ СПОРТ

Първо издание, Българска
Формат 16/60/84
Печатни коли 12,5

Коректор
Елена Алекова

Подготвила за печат
Елена Алекова

Дизайн на корицата
Петър Добрев

Печат
Мултипринт

ТАНГРА ТанРакНа Издателска къща ООД
ПК 1832, София 1000, България7
тел. (02) 986 44 19; факс (02) 98669 45
e-mail: mail@tangra-bg.org, www.tangra-bg.org

За продажби на едро и дребно:
Книжна борса „Тангра“
София, ул. „Николай Ракитин“ 11,
тел. (02) 943 77 98